14 6.-102

VITT. EMAN.LE

X. 18

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
1
10-A
37

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI BERGOMATIS CANONICI ORDINIS DIVI AVGVSTINI DE ORIGINE OROBIORVM SIVE CENOMANOR. AD PETRVM BEMBVM LIBRI TRES.

CVM PRIVILEGIO.

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM SIVE CENOMANORVM ORIGINE AD PETRVM BEMBVM

LIBER PRIMVS.

QVàm magna ſit rerum omniũ quę cæli, terræq́ ambitu continentur; atq́ in primis quidem hominum Petre Bembe diuerſitas: licet alÿs quoq́ ratiõibus haud difficile colligas; tamen hinc quã facillime cognoſci poſſe iudicarim: quod quemadmodũ è terra tam variæ herbarum, fruticum, atq́ arborum ſpecies, tamq́ diſparia beſtiarũ vel cicurum, uel ferarum, cæterorũq́ animantium omnium genera prodeunt: ſic diuerſæ etiam animorum propenſiones, applicationeſq́, alÿs atq́ alÿs cũ artibus, tum ſtudÿs exercendis, pro varia principiorum qualitate, ac mixtura proueniunt. Nam ſicut apud Ariſtophanem ſenex ille loquitur Chremylus.

ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν σκυτοτομεῖ καθήμενος
ἕτερος δὲ χαλκεύει τίς ὁ δὲ τεκταίνεται,
ὁ δὲ χρυσοχοεῖ γε χρυσίον παρὰ σοῦ λαβών.
ὁ δὲ λωποδυτεῖ γε νὴ δία ὁ δὲ τοιχορυχεῖ,
ὁ δὲ κναφεύει, ὁ δὲ πλύνει κώδια
ὁ δὲ βυρσοδεψεῖ γε ὁ δέ γε πωλεῖ κρώμυα.

Quibus è rebus genus hominum (vt pauloante poſui)

ita variatur; ut ex ea ipſa uarietate, rectiſſime profecto à primis illis naturę rerum indagatoribus dictum fuiſſe, ac creditum exiſtimē: hominem ipſum minorem quendā mundum eſſe; quem Græci μικρόκοσμον dicant; quippe qui totius vniuerſi perſpicuam quandam imaginem referre uideatur. Quod quidem ita eſſe; docent tot arbores; tot herbæ, tot animantia, tot deniq; diuerſę res quas terra gignit; tot item contra ingeniorum propenſiones, tot ſtudia, tot artes, atq; inuenta, quæ nobis ſunt à natura Dei dono, *munereq; conceſſa; vt non minus fortaſſe innumerabiles ingeniorum ſint; quam arborum, quam frugum, quam animalium, cęterarumq; rerum varietates. Quo circà ſæpe ego mecum* Petre Bembe *nõnullos tàm noſtri temporis, quàm à remotiſſimis etiam ſęculis non indiſertos planè viros admirari ſoleo: qui ſpecioſa, ſed planè falſa quadam hallucinati ratione, totam hanc & artium, & ſtudiorum diſſimilitudinē tam cõſtanter repræhendant, & damnent; vt quicquid operæ ac ſtudij cuius alij ab ea quā ipſi profiteantur; diſciplinę impertiatur; omnino ſuperuacaneum ac minus vtile eſſe contendant: vulgatumq; illud quaſi oraculum quoddā ſubinde ingerant:* Proinde *miſerandi ſunt; qui tanquā abiecti, demiſſiq; animi, aut certi loci naturā, aut vnius vrbis ſitū, aut fluminis magnitudinē, aut montis amœnitatem, accurate nobis deſcribunt: quod nonnullos feciſſe cõſtat; memoriæ prodentes tum Oſſam, tum Nyſſam, tum ſpecum coryceum; & quamuis, aliam rem nominatim: quum rerū leuiſſimarum admiratione obſtu-*

peſacti uideantur: & nomine explicationis rei paruæ ſibi plurimum ſumant; & arrogent quod quidem propterea eiſdem vſuuenit, quod ad res potiores contemplandas nunquã ſe conuerterint: mundi inquam & eorum quæ in mundo maxima ſunt. Nam ſi, ut res ferebat, hęc obſeruaſſent: nihil omnino ſtudij in reliquis admirandis poſuiſſent. Imo hæc ipſa omnia leuia fuiſſent viſa: & ad illorum præſtantiam nulla penitus laude digna. Ego vero huiuſcemodi ſciolos non modo deriderẽ: ſed & eum quem ſequi ſe prædicant Ariſtotelẽ, (ſi modo is ſit Ariſtoteles; ac non potius, quod nonnulli quidẽ aſſerunt, eius diſcipulus Theopraſtus; cuius ad Alexandrum Macedonem περὶ τοῦ κόσμου liber eſt editus) non ſine irriſione demirarer talia dicẽtem: ſi de minorum artium profeſſoribus ac non potius (quod mihi quidem magis ſit veriſimile) de ijſce loqueretur; qui ſpretis penitus quæ ad animum, ac mores ſpectant diſciplinis; leuiſſimas tantũmodo res; ac prorſus inutiles perſequũtur: in hiſq́ totum inſumunt vitæ curriculum: alioquin ſi homines ipſi vnà omnes aut philoſophiæ tãtum (quod iſti velle uidentur) aut iuri ciuili, aut ſi malueris medicinæ, vel cuiuis vni, quamuis neceſſario, artificio, natura eſſent, ingenioq́ ſuo addicti: obſtrictiq́: qua nam obſecro via, aut ratione ciuitates ipſę, cœtuſq́ hominum iure congregatorum conſeruari poſſent? ne dum augeſcere? peſſime profectò, ne dum inutiliter cum hominum genere actum eſſet. Itaq́, vt pedem preſſius demum conferam: quum hæc mecum ipſe tacitus ſæpenumero cogitarem:

ſimulq; vetus illud M. *Catonis elogium memoria repeterem: nihil agendo homines male agere diſcere: facturum me rem neq; ætati meæ alienam, neq; patrij ſplendoris amatoribus penitus iniucundam exiſtimaui: ſi eum ſermonem cuſtodirem litteris: quem de* Orobiorum *ſiue* Cenomanorum *origine tres illi nō ſolum ſanguine, uerum etiam ingenuarum artium doctrina germani fratres.* M. *Marcilius*, L. *Petreius, ac* C. *Iulius Zāchi apud* M. *Mauritium* Annæum, *qui tibi, eo tempore, quo apud nos degebas* Bembe, *& familiaritate & bonarum artiū ſtudio coniunctiſſimus fuit: inter ſe quondam habuiſſent: ut uel falſa illa opinio, quæ iampridem inoleuiſſet:* Orobios *nimirum aut à* Græcis, *aut à* Gallis *ortum duxiſſe tolleretur: expungereturq;: vel mehercule etiam vt eorum virorum, à quibus patriæ noſtræ origo eſt, memoriam iam prope ſeneſcentem, ac potius intermortuam (ſi modo poſſem) ab obliuione hominum atq; à ſilentio vindicarem.* Q*uod quidē ſcribendi genus: & ſi nimis læti, & quaſi luxuriantis ingenij nonnullis forſitan videri poteſt: neſcio tamen quo pacto in adoleſcentibus, tanquā in herbis ſignificare conſueuit: quæ virtutis maturitas: & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ. quāuis (vt verum fatear) nequaquā intelligo: cur me tandem pudeat in colendis hiſce leuioribus ſtudijs aliquantulum operæ, temporiſq; conſumere: in quibus non pauci ſanè viri cū noſtra, tum patrum noſtrorum memoria, non mediocri cum laude ſint verſati.* Paruaru; *nāq; rerum curam non defuiſſe* Græcis *autoribus, atq; etiam* Romanis, *quis eſt*

qui neſciat? quum memoriæ proditum ſit, Lucianum ac Fauorinũ clariſſimo planè ſcriptores id factitaſſe? quorum alter Muſcam, & Paraſyticam, Therſiten alter, & quartanam febrim ſcriptis celebrauit ſuis. quid? nonne apud Platonem Erexymacus ille medicus legere ſe aliquando ſolitum meminit ſapientis cuiuſdam uiri librum; in quo ſal miris prçconijs extolleretur? vt interea ſileam & Syneſium Cyreneum, & Dionem Chryſoſtomum: è queis prior caluitij, poſterior vero comæ laudes fertur conſcripſiſſe. at vero noſtri generis quot ſummi, fortiſſimiq; homines leuiſſimis quibuſdam in ſtudijs atq; artibus pauculas horas collocare non dedignati ſunt? quales (vt inquit Columella) fuere. M. Ambinius, et Menas Licinius, tum etiam C. Mutius; quibus ſtudium fuit piſtoris, & coci, nec minus cellarij diligentiam ſuis prçceptis inſtruere. Et, vt ad citeriora tandem ac notiora uobis domeſticæ virtutis exempla perueniam: Te nunc Petre Bembe, Te inquam clariſſimum atq; ornatiſſimũ virum appello; Qui quum in omni & litterarum, & virtutum genere iamdudum ita profeceris; vt uel in eloquendo vel ſcribendo pares quidem paucos, ſuperiorem certe habeas neminem; manſuetiora tamen hæc ſtudia nunquam aut improbaueris; aut omnino contempſeris: quippe qui & Aetnæ montis deſcriptionem ædideris, & in Virgilianos etiam; luſus, ac Terentianas fabulas nõ nulla cum iocunda, tum ſcitu quoq; digniſſima litterarum monumentis commendaris. quæ profecto præclara ingenij tui facinora (vt præſagire mihi ipſe iam uideor)

Ita vigebunt memoria ſæculorum omnium; atq; ita poſteritas alet, vt de tuis ſummis laudibus nulla unquam ætas tacitura ſit. Quare ſibi habeant illi vel ſapientiæ, vel philoſophiæ nomen, obſcurum quidem illud (vt ſcite admodum inquit Cicero) *& inuidioſum; mecũ ſanè optime actum iri exiſtimabo; ſi in ijs tribus, quos de* Orobiorum *origine ſcripturus ſum libris, cum noſtræ ætatis, ac inſtituti adoleſcentibus, tum antiquitatis etiam obſeruatoribus, non ingratum quid, nec prorſus inutile conficere potuero. Quãquam haud ſcio (vt tuis nunc* Bembe *vtar verbis) an etiam ſit hoc ipſum philoſophari. quid eſt enim magis philoſophi: quàm, perſcrutari veritatem? quacunq; in re autem qua de agatur; quid ſit veriſſimũ ſcire; vel veriſimillimum ſaltem, mea quidem ſententia pulcherrimum ſemper fuit. Verum ne longiores fortaſſe ſimus, quàm res ipſa poſtulat; inſtituti tandem laboris opus aggrediar.* Igitur *quum in omni amicitia, nihil omnino, quod quidem in terris fiat; acceptius, nihil ad bene beateq; viuendũ accõmodatius inueniri queat; quàm iucunda illa honeſtaq; ſtudiorum ac uitę communitas, atq; animorũ remiſſio, quæ maxime ſermone efficitur familiari; qui eſt in conuiuijs dulciſſimus, quo ita ipſi ſeſe homines concordi quadã beneuolentia, & charitate complecti ſolent, vt uix vnquã, aut certe non admodum facile diſſolui poſſint; ob id ſolebat mihi* L. Petreius *memoriter ac iocunde narrare, (cui vel propter omnes virtutes, uel etiam propter ſtudia communia erã amiciſſimus) nonnunquã vna cum* Marcilio *ac* Iulio *ad*

M.Mauritium conuiuendi & diſſerendi aliquid gratia ipſius rogatu,accerſituq; conuenire ſolitum.vbi quãuis multa & inter epulas,atq; item poſt ſublatis menſis,de poeticis, deq; oratorijs ſtudijs,plura & ijſce de rebus quæ ad eã philoſophiæ partem ſpectant; quam Græci ἠθικὴν,*noſtri moralem vocant;inuicem collata eſſent,ac diſputata;plurima tamẽ aiebat,ſanèq; recondita à Marcilio de principe Orobiorum ortu expoſita fuiſſe ac cõmemorata: è queis ea duntaxat quæ eo referente didicimus;quæque & ad ſciendũ digniora, & ad audiendũ iocundiora uidebuntur;ob amorẽ patriæ debitum,cuius nobilitatẽ falſis opinionibus obſcurari æquo animo nũq̃ ferre potui;tum etiam vt noſtrorũ ingenijs viam faciã; quaſiq; exemplar aliquod de conſcribendis rebus antiquis proponam;in medium afferre conſtitui;neq; enim non intelligo nihil nos magis niti decere;quàm ne quid priuatis ſtudijs de publica opera detrahamus; in quo quidem non modo nosmetipſos hebeſcere, & languere nolumus;ſed etiam vt alijs exemplo proſimus enitimur. Itaq;(vt ad rem redeamus) dicebat mihi idem ille Petreius quum aliquando apud M.Mauritium cõuiuendi gratia vna omnes conueniſſent;plurimuſq; inter diſcumbendũ familiariter admodum,vrbaneq; de litteris,quarum erat ſummũ in omnibus ſtudium:ſermo fuiſſet habitus;tum demum ſecundis menſis poſt epulas iam remotis;ſeſe omnes in politiſſimam,M. Mauritij bibliothecã contuliſſe; vbi quum omnes pariter aſſediſſent; tum Marcum ipſum alacriter admodum, vt ipſius ferebat*

vſus, ita fuiſſe exorſum. Vlyſſem illũ Homericũ pro*be noſtis ornatiſſimi iuuenes, quum diſcerpta naui enatando ad Phæacas appuliſſet, honorificeq; ab* Alcinoo *tum eorum rege hoſpitio fuiſſet acceptus, tandem poſt epulas huiuſcemodi verbis regem allocutum.*

ἀλκίνοε κρεῖον πάντων ἀριδείκετε λαῶν
Ἤτοι μὲν τὸ δὲ καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ
Τοιοῦ δ' οἷος ὁ δ' ἐστι θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδήν
Οὐ γὰρ ἐγώ γέ τι φημὶ τέλος χαριέστερον εἶναι
Ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχῃ κατὰ δῆμον ἅπαντα
Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζονται ἀοιδοῦ
Ἥμενοι ἑξείης παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
σίτου καὶ κρειῶν μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσων
οἰνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείῃ δεπάεσσιν
τοῦτο τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἴδεται εἶναι.

Nunquid *cenſendum eſt poetam illum (vt fertur) poetarum omnium eruditiſſimum in immoderatis epulis, ex tructiſq; menſis, vel frequentibus poculis, aut muſicis deniq; cantibus voluptatem cõſtituiſſe? minime gentiũ. nam qui opiparis dapibus affluenter appoſitis, ac vino in crateras large diffuſo, conuiuas præterea inducit inter huiuſmodi voluptates poetæ cantu ſuauiſſimo demulceri, honeſtum proculdubio nobis cõuiuium narrat: cuiuſmodi qui ſapit ſibi imitandum proponat, tranſferens nimirum voluptatẽ à turpibus rebus ad decoras, atq; ab eſcis corporeis ad ſpiritales. Quid enim aliud arbitramur* Vlyſſem *illum, vel* Homerum *hiſce verbis ſignificare voluiſſe? quàm lauta proborum animorum*

alimenta in liberalibus collocutionibus conſiſtere? minime autẽ in altercationibus, quales ſunt in iudicijs lites, contentiones, rixæ, captiones, cæteraq; his ſimilia? quæ quum ita ſint; quibuſnam iucundis, honeſtiſq; ſermonum illectationibus nunc nos peracto iam cœna corporea, oblectari par ſit; quid vos ſinguli iudicetis audire cupio. T*um* L. P*etreius, qui eò forte data opa vt de principe* O*robiorum origine diſputatio inſtitueretur aduenerat:* E*t ſi inquit ſumus & ad ſcientiam, & ad actionem in lucem æditi, naturaq; ipſa: ſic nos inſtituit; atque formauit; vt nulla quidem è parte nobis defuiſſe videatur; ſiue ad ea, quibus opus eſt ad agendum; ſiue quibus & ad ſciendum; attamen quum ipſa naturę munera, quibus hominem maxime honeſtatum voluit; ipſe mecũ reputo; facile adducor vt exiſtimẽ, nullum maius reperiri poſſe; quàm ſtudium, vel cupiditatem potius ſciendi; quã ita eximiã, & præſtantem nobis indidit; vt omnia ſcire expetamus; atque ea, quò magis ſcitu difficiliora ſunt, eò uehemẽtiori ſtudio, curaque, indagare conemur.* I*taque vt præclare ſcribit* C*icero; quum ſumus neceſſarijs negotijs, curiſque vacui; tum auemus aliquid videre; audire; ac diſcere; cognitionemque rerum aut occultarum, aut admirabiliũ, ad bene beateque uiuendum neceſſariã ducimus.* E*nimuero (ſi* M*aximo credimus)* A*lexandrũ illũ* M*acedonũ regem ferunt quum ad* A*mmonis templum pueniſſet; ſalutatuſque eẽt ab ipſo* A*mmone filius; ſidem habuiſſe* D*eo iuxta* H*omeri teſtimonium; qui* I*ouẽ deorum atque hominum patrem appellauit dicens.*

Τὴν δ᾽ ἠμείβετ᾽ ἔπειτα πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Admiſſo igitur oraculo; non illum Darij fugam, non futuræ exitum pugnæ, vtrũue infortunium græciæ impenderet; an Aſiæ miſceri res & conturbari deberet; ſed quaſi hæc omnia recte procederent, curioſe potius de Nili fluminis ortu percunctatum fuiſſe ex Deo; quo nã ſcilicet loco ille fluendi exordium ſumens in Aegyptum decurreret; quaſi hoc vnum ad conſtituendum Alexandri imperium deeſſet. Verum ita natura (vt diximus) cõparatum eſt; vt omnes ad veri cognitionem, & ſciẽtiæ cupiditatem ducamur; atque inuiti etiam trahamur; in qua nimirum vt idẽ inquit Cicero, *excellere; pulchrũ quidem cenſeamus; labi autem; errare; neſcire; & decipi & malum, & turpe, arbitremur. Quamobrem (vt deſiderium meum vobis exprimam) quum omnis cogitatio, motúſque animi, aut in cõſilijs capiundis de rebus honeſtis, aut in ſtudijs ſcientiæ, cognitioniſque uerſari debeat; porrò, quum & pauci de numero eorum, qui priſcis tẽporibus in deſcribendis gentiũ originibus verſati ſunt; de principe* Orobiorũ *ortu pauca diſſeruerint; alij uero nihil omnino retulerint; nonnulli autem, & ſi eam ſuſceperint prouinciam, tamen minus recte, quàm par eſt, ſenſerint; nequaquam mihi vitio dari velim; ſi de re tam difficili, tanq̃ ardua, diſceptationem à nobis ipſis habẽdam putem. quæ enim maior poteſt eſſe ignauia? quàm ortus ſui certa omnino neſcire principia? quid vero ſtultius excogitari poteſt? quàm incerta pro certis habere, falſa pro veris? Quas ob res hortor vos; ac potius oro,*

atque obteſtor; vt ad huius quęſtionis tractationē, (& ſi perdifficilis eſt, & obſcura) ingenij tamē atque animi ue ſtri vires excitetis; vt & certa gentis noſtræ origo aperiatur; & ab iſtis Galliæ partibus excellentis eius nobilitatis in toto orbe terrarum lumen eluceat. Tum Iulius, *quum in ijs, inquit, quibus eadem ſtudia, eędemque inſunt voluntates; quales ſumus nos; fieri ſoleat; vt æque quiſque alterius delectetur ac ſui ipſius deſiderio; efficiaturque (quod* Pythagoras *vult in amicitia) vt vna omnium ſit voluntas; profecto petitioni tuæ contradicere, nemini fas eſſe iudicarem; niſi ſcriptores illi, qui de* Orobiorum *ortu nonnulla litteris mandarunt; tanta eſſent, & in varietate, & diſſenſione conſtituti; vt nulla adhuc, (qui ſciam) de vera* Orobiorum *origine certa manarit, aut omnino probata ſententia. Sunt enim nonnulli (quod te tamen minime latere arbitror) qui* Orobijs *ortum à* Græcis Tyrrheno *duce, alij à* Troianis *ad iunctis* Henetis *ſub* Antenore *extitiſſe velint: plurimi* vero *contra,* Gallis Senonibus *ductore* Brenno *(quāuis quidam indocti* Belloueſum *malint) eam* Orobiorum *originem tribuant; quarum opinionū quæ uera ſit* Deus *ipſe viderit; quę autem veriſimillima magna quęſtio eſt.* Nūquid *igitur inter has tam inter ſe diſcrepantes ſententias, nos ipſi* L. Petrei *diiudicabimus? quum præſertim ſuos quæque habeant autores, & quidem locupletiſſimos; & quibus (vt inter homines eruditos conſtare video) maxima etiā fides in hiſtoricis monumentis haberi ſolet. porro nec deſint ex recentioribus complures*

ſanè viri nec ineloquētes, nec inerudit; à quibus variæ maximique roboris argumenta pro hiſce opinionibus intendantur: quæ quidem non eius generis ſunt; vt diſſolui facile queant. Imo vero inquit Marcilius facillime ſolui poſſunt. quin dicam audacius quod ſentio; tam uera temporũ ſupputatione, quàm probatiſſimorum ſcriptorum autoritate ita queunt refelli; vt illorũ error facile fiat omnibus manifeſtus. Tũ Marcus, hoc ipſum inquit, quod mihi ſemper cum ad diſſerendum ſanè difficile; tum ad cognoſcendum non ingratũ prorſus nec inutile viſum ſit; hodierno ĩ cõſeſſu ac ſermone (ſi modo liceat) ex vobis intelligere magnopere optarim ſtudioſiſſimi iuuenes. Nam quum propter varias diſcrepanteſque doctiſſimorum hominum ea de re ſentẽtias, id mihi vix optãdum videretur; facile memoria atque animo iampridem exciderat. Nunc autem quoniam, inſperante ſanè me, ſed valde equidem optãte, in hanc de Orobiorum ortu controuerſiam perueniſtis: gratiſſimam mihi profectò rem feceritis adoleſcentes; tuque in primis optime Marcili, ſi ea mihi, quæ hiſce de rebus ſummo vos ſtudio, curaque perueſtigaſſe non me latet; expoſueritis.

Tum Marcilius, peruulgatas res inqt requiris Marce; tibique non incognitas. quis enim noſtrorum hominum de his plurima non inuenit? non etiam docuit? non denique ſcriptum reliquit? attamen ne ſi fortè defugerimus; cauſam tibi aliquam demus recuſandi; nequaquã grauabimur more noſtro (& ſi nos intelligo & ſyluæ ligna, & mari vndas addere) hac de re ea duntaxat,

quę cognita nobis ſunt, quàm diligentiſſime ac breuiſſime fieri poterit, explicare. Nam queãdmodũ vulgo dici cõſueuit; Κόρος οὐδεὶς τῶν Καλῶν. Verũ enimuero quoniã probabiliora omnino videri ſolent quæ laceſſiti dicimus; quàm quæ priores: idcirco diſceptationem hãc inter nos ita inſtituendã cenſeo; vt vnuſquiſque veſtrũ fratres optimi ex ijs veterum opinionibus, quæ antea cõmemoratæ ſunt; eam nimirum, quæ maxime placuerit, (ſunt enim libera omnium iudicia) defendendã ſumat. iam vero iſta conditione, dum mihi non ſolũ libere ab antiquorum ſententia deſciſcendi, verum etiam eos (ſi res ita poſtulauerit;) non argumentis modo, ſed certis etiam teſtibus refutandi tribuatur facultas. ego.n. & refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia paratus ſum. Hæc nãque (vt ſcitis; & Cicero ſcriptum reliqui;) vetus eſt, & Socratica illa ratio contra alterius opinionem diſſerendi: qua facillime quod veriſimillimũ eſſet; inueniri poſſe Socrates ille philoſophorum facile princeps arbitrabatur. licet igitur veſtro arbitratu percunctemini. Tum Marcus, *ingenue vero, inquit, atque ex ſententia exhibes te iam nobis Marcili. qua proter tuæ primũ Petrei partes ſunt; quam pręcipue antiquorum opinionem probes edicere.* Et ille, *quoniam inquit autoritatem tuam negligere* Marce Mauriti *mihi eſſe non puto: quibus ſane verbis potero; primam earũ opinionum quas modo Iulius recenſuit; tueri conabor: hanc enim cæteris probabiliorẽ eſſe nõ eſt cur ambigam; quum & ratio ipſa, & probatiſſimorum ſcri-*

ptorum autoritas id ita eſſe facile conuincant. Princi-
pio namque quũ maximã argumenti vim in rebus an-
tiquis nominum interpretatio afferre ſoleat: quunque
Orobiorum nomen (vt quiſquis grçcas litteras vel pri-
moribus, vt aiunt, labijs guſtauerit; vel extremis digitis
attigerit; iudicare facile queat) grçcã ſequatur, vt grç-
ce dicam, ἐτυμολ γίαι; quam Cicero veriloquium la-
tine dici poſſe cenſuit: omnino neceſſitas pręſcribit; vt
vel inuiti Orobiorum originem grçcam eſſe fateamur.
At vero ſi græca; igitur à Tyrrheno orti ſunt Orobij.
id enim recte ſequi perſpicuum eſt: quum is primus è
græcorum ducibus in Italiam Colonias duxerit: quem-
admodum ab eruditis rerum geſtarum ſcriptoribus me
morię proditũ eſt. Quãobrem C. Plinius haud imme-
rito (mea quidem ſententia) Catoni illi, quicũque is fue-
rit; ignorantiæ crimen impegit: quod Orobiorum ortũ
neſcire ſe ſcriptum reliquerit: quũ à Græcis (vt aperte
demonſtratum eſt; dubio procul effluxerit: teſtimonio
quoque Cornelij Alexandri viri ſanè quantũ cõiectura
conſequi poſſum, eruditiſſimi; cuius ſententiã idem Pli-
nius libro. iij. his verbis refert. Orobiorũ inquit ſtirpis
eſſe Comũ, atque Bergomũ, & Liciniforũ, & aliquot
circa populos autor eſt Cato: Sed originẽ gentis igno-
rare ſe fatetur: quã docet Cornelius Alexander ortam
à græcia) interpretatione etiã nominis uitã in montibus
degentibus. In hoc ſitu interijt Orobiorũ oppidũ Bara,
vnde Bergomates Cato dixit ortos etiamnum prodente
ſe altius, quàm fortunatius ſitos. hæc illę. Cæterũ hoc

quidem loco Marcili multiplices poſſem ac varias ad ea, quę diximus, probanda, confirmandaque, non ueterum modo, ſed recentium quoque ſcriptorrum rationes afferre: ni his iam fermè nihil opus eſſet: quum ea quam propoſuimus ratio, tam valida ſit, ac ſtabilis; vt quicūque illam uel parum refutauerit; cæteras omnes labefactaſſe uideatur. Quare expecto quid ad hęc reſpondeas Marcili. Tum ille, *tam & ſi peruulgata hęc inquit ſunt, Petrei ac perinfirma potius argumenta; attamen ne à cæpto perquirendæ veritatis ſtudio deſiſtamus; quæ in contrariam partem plurimum mihi facere videntur apponam: tuoque primū argumento ita reſiſtam; vt id quod tu concludere conatus es; nec eſſe conſequens; nec ex propoſitis ſequi facile omnes exploratum habeant. Orobiorum namque originem græcam eſſe ob id præſertim aſſeris; quod eorum quoque nomen græcum ſit; vel, vt rectius loquar; eſſe poſſit: verū id, ex eo nequaquā effici, aut deduci poſſe, quis non ſatis videt? quis non intelligit? quū ſiquidem plura inueniantur gentiū nomina græcam etymologiā ſiue notationem aſciſcere; quarum tamen populos barbaros ſemper fuiſſe Strabo, Plinius, alijque nōnullli probatiſſimi autores tradidere. Quis enim eſt qui neſciat Himantopodū, Phęnicū, Aethiopū, Hamaxobiorū Troglodytarū, Anthropophagorū, Ichthyophagorūq; nomina græca eſſe? quū tamē hi omnes populi natura barbari ſemper extiterint? longeq; ab ipſa græcia remotiſſimi? Nam Ichthyophagorū quidem genti nomē*

piſcium in victu vſum dediſſe; Struthiophagis vero è Struthijs cibum; Anthropophagis autem, quod carnibus veſcantur humanis neminem fermè arbitror eſſe qui non exploratum habeat. at vero quis ignorat? Troglodytas ab eo quod cauernas ſubeant; Hamaxobios autem quod in plauſtris vitam agant: fuiſſe nuncupatos? vt omittam interim & Aethiopas a nigris oculis; & à rubro colore Phœnicas; nec non & à flexis crurum niſibus Himãtopodas, quaſi loripedes appellatos. has ob res nos quoq; pro Orobijs noſtris reſponſum hoc volumus; quod quãuis eorum nomen ad græcum etymon trahi poſſit; non continuo tamen eorum originem græcam fuiſſe ſed potius barbaram, id eſt, hebræam vt poſtea probabimus. Non eſt igitur tam explorata iſta ratio, ad id quod volunt iſti confirmãdum, quàm uidetur; unde quum Cornelius Alexander aſſerit Orobios à græcis ortus ſui principium omnino nactos fuiſſe; negandum eſt; quumq; id ille à græca nominis interpretatione, quod eſt validiſſimum in hiſtoria argumentum; probat: protinus dicerem nõ eſſe cauſam; quin verius dicamus eam Orobiorum originẽ barbarã eſſe, quàm græcam. Quid enim eſt hoc illo euidentius? nempè quum ipſum Orobiorum nomen incertæ, ambiguæq; ſit originis; vt ſcite admodũ Cato docuit; quippe quod tàm hæbreã quàm græcam etymologiam ſequatur. Porro quum lingua barbara antiquior ſit quam græca, vt autor eſt Plato in Cratylo dicens. Nunquid potiſſimus nobis hic ſermo? an illed

quod ipſa à barbaris q̃buſdã accepimus?(nobis q̃ppe antiq̃ores ſunt barbari)uel ob uetuſtatẽ ita ea diſcerni nequeũt vt & barbar a. Tũ uero maximè hebræa, vt potè primo humani generis ortu mortalibus tradita, quẽadmodũ D. Auguſtinus alijq; plurimi ſacrarũ litterarũ enarratores eruditiſſimi tradunt: haud ſanè intelligo; cur nõ confiteri omnino neceſſe ſit; Orobiorum nomen prius hebræũ quàm græcũ, itemq; eorum originẽ prius barbaram ideſt, hebræã fuiſſe, quã græcã. id.n. rectè ſequitur; quod vbi nomen prius fuerit barbarũ; ibi origo etiã prior extiterit barbara: quàvis id nomen poſtmodũ effluxerit in græcam latinamue linguam. Non dubito, inquit, Petreius, *quin barbara lingua, pręſertim vero hebræa vetuſtior ſit quàm gręca; nec id nunc agitur: verum an* Orobiorum *nomen hebręum eſſe poſſit à te probari velim.* Et ille, *concedis igitur, inquit, frater optime hebræam linguam antiquiorem eſſe græca?* Prorſus *inquit* Petreius *concedo* Marſili, *Tu autem* Orobiorum *nomen hebræũ eſſe nunquid probare potes?* Quid *ni poſſim reſpondit* Marſilius? Nam, *vt ſcis, ab ineunte protinus adoleſcentia hebræam linguam ac litteras didici. atqui quum hoc probatum fuerit; profligata iam hęc penèq; ad exitum adducta erit quæſtio; quamobrem ſcias velim; quod quemadmodum apud græcos* ὄρος *eſt mons; &* βίος, *vita, è queis* ὀρόβιοι *græce ſint vitam, in montibus degentes vt ait Plinius: ita quoq; apud* Hebræos, *quẽadmodum ij qui hebræas dictio-*

neq; interpretantur; aptiſſime tradũt; הרות HOROTH
ſunt montes, בנים BANIM, *vero filij; quibus, ſecluſa*
tantum è priori verbo poſtrema, TH, *littera, ſimul*
iunctis, effectum eſt nomen compoſitum הרובנים HO-
ROBANIM, *quod montiũ filios, ſiue, ut ita loquar;*
montigenas latine ſignificat: qui poſtmodum à Grçcis,
vt antea diximus; ὀρόβιοι *ideſt monticolæ ſunt ap-*
pellati. quapropter quum Orobiorũ *nomen vt demon-*
ſtratum eſt, hebræam primum notationem ſequatur,
quàm græcam; quis non intelligit? eorum etiam origi-
nem prius hebræam fuiſſe quàm græcam? At vero, ſi
non à græcis orti primum fuere Orobij; *igitur neque*
à Tyrrheno *primum* Mçone, *aut* Antenore *phrygio;*
neque rurſus ab Aſiaticis Henetis, Paphlagonibus *ue:*
quia hebræi non ſunt; ſed ab ipſa potius Iudæa *longe*
remotiſſimi. Cæterum *his ita conſideratis probatiſq;*
non poſſum non vehementer admirari C. Pliniũ *ho-*
minem omniũ ſententia doctiſſimum, M. Catonis *ver-*
ba tam parum fideliter retuliſſe. neq; enim Cato *vnq̃*
(qui ego ſciam) neſciſſe ſe Orobiorum *originem con-*
feſſus eſt: quod ei tã parum ingenue à Plinio *obiectũ*
eſt: ſed incertam eſſe, & ambiguam aſſeruit. quod vel
ex ipſius uerbis facile quiſque iudicare poteſt: ſic enim
in quibuſdam eorum, quæ Catonis *feruntur; originum*
fragmentis, ſcriptum inuenio. Olanum, *inquit, ante à*
Thuſcorum *duce, qui cum* Orobijs *colonis ibi primus*
inſedit: quorum origo incerta; vti Comũ, Bergomum,
Liciniforũ, *& aliquot circa populos: inde ab inſubrũ*

principe nomine Medo adaucta Mediolanum nomen ſeruat. hæc Cato, *è queis perſpici facile poteſt diligentiore adhibita obſeruatione; illud à* Plinio, *Catonem* Orobi*orum ortum ignoraſſe; non recte adfirmari, quũ aliud quidem ſit, longeq́ diuerſum; neſcire verbi alicuius gentiſue originem; aliud vero incertam & ambiguam aſſerere. qui enim ignorat; nullam omnino nouit originem: qui autem ambiguam & incertam eſſe dicit; aut duas, aut plureis eſſe poſſe exploratum habet: verum ambigit quę nam potiſſimum ex his eligẽda ſit. quapropter, meo quidẽ iudicio, potius eſſet affirmandum,* M. Catonem *ob id nequaq̃ dixiſſe* Orobio*rum originem incertam eſſe; quod eam ipſe penitus neſciret: ſed quod id pſum* Orobio*rum nomen incertam omnino et ambiguam etymologię rationem poſſet aſciſcere: quippe quod tam è barbara id eſt hebræa, quam græca, vt* Q*uintiliani vtar verbo, originatione non incommode, nec admodum difficile deduci poſſe perſpiceret.* N*ã quis obſecro adeo uecordi eſt animo?* vt Catonem *illum talem, tantumq́ virum, quid* ὄρος, *quedue,* βίος, *apud* Gręcos *ſignificẽt ignoraſſe cenſeat? nemo profecto; niſi inſanus quis, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris: quum & ipſius* Catonis *ſcripta, &* Ciceronis *autoritas gręcis litteris, doctriniſq́ eum apprime eruditum fuiſſe clariſſime oſtendant.* Ius, *inquit* Cato *apud* Ciceronem *de ſenectute, augurum, pontificum, tracto; multum etiam græcis litteris* vtor. Q*uam ob rem hac in re* Plinio, *viro alioquin*

eruditiſſimo minime aſſentiendum eſſe, ipſius quoque teſtimonio facile exiſtimarim. Neminē, enim ait in initio ſecundi naturalis hiſtoriæ libri, unum ſequor; ſed quemcunque veriorem perſpexero: ſtultū eſt enim propterea quòd quis quędam vera ſcribit, etiam in erratis eum ſequi; legamus ergo roſas, ſpinas vitemus.

Tum Petreius; *recte inquit* Marſili *iſthæc abs te dicerentur; atque aliter ſentire propemodū furor eſſet: ſi libellum illum de originibus vrbium* Italiæ, *qui ſub* Catonis *nomine paſſim circunfertur, ipſius* Catonis *genuinum eſſe demonſtrare poſſes: quum & multorū autoritate conſtet,* M. *illum* Catonem *plura quàm nūc habeantur, originum uolumina conſcripſiſſe. Nā apud* M. Tulium *de ſenectute idem ipſe* Cato, *ſeptimus, inquit, mihi originum liber eſt in manibus; omnia antiquitatis monimenta colligo. tum etiam quod nō pauca earum originum verba & à* Terentio Varrone, *in libris de re ruſtica, & à* Cicerone *in oratione pro* Cn. Plancio, *nec non & in quarto* Thuſculanarum *quæſtionū volumine, aliiſque pluribus in locis citari ſoleant: quę nihilominus in peruulgato iſto* Catone *nuſquam gentium reperiri poſſunt. Quo negotio intelligi par eſt; aut falſum, aut cōmenticium, aut certe vanum eſſe* Catoni *libellum illū vnicū, imperfectum, atque omnibus modis obtruncatum minimeque ſibi conſtantē aſcribere.*

Tū Marcilius *uera inquit, & apertiſſima ſunt quæ cōmemoraſti* Petrei; *dicique aliter nequaq̄ poteſt: itaque aſſentior tibi,* Catonē *illū plures de originibus libros*

edidiſſe;multaq́ eorum verba ab antiquis recenſeri; quę tamen in eo opuſculo,quod prę manibus habetur; minime inueniantur ſcripta.verum hęc frater optime nihil ad nos;fallaci enim admodum ratiocinatione deciperis. Non *enim liber ille originum integer eſt, vt opinaris & ſubciſiuus;ſed ſunt potius,vt neceſſitas cogit ac ratio;fragmenta quædã,ita vt cernimus in unũ quoddam corpus redacta:quæ ex illis non paucis originum libris,quos ſcripſit* Cato;*vel ſola remanſerunt: quemadmodum omnibus,illa neſcio quę* Gulielmi Mãtuani *collectanea legentibus perſpicuum eſſe poteſt.* Q*uapropter mirari te haud ſanè decet;ſi plura & à* Varrone,*& à* Cicerone,*& à* Macrobio *verba citari conſueuerint;quæ tamen in hiſce peruulgatis originũ fragmentis nequaq̃ ſcripta reperiantur : quando, vti dictum eſt; libellus ille originum truncus admodũ eſt ac mutilus:ex quo prꝫter quædam de italicarum vrbium origine fragmenta,nihil penitus ſuper eſt;attamen quod hęc,quantulacunq́ ſunt;ipſius* Catonis *natiua,ac genuina cenſenda ſint;antiquorum virorũ probat autoritas;ac primũ quidẽ* Dionyſii Halicarnaſſei, *quem* M.V*arronis libertum fuiſſe conſtat; is enim libro primo* M. Catonem *&* C. S*empronium temere nimium,ne dicam iſolẽter,arguens,eorum de* Ligurũ *origine ſententiam ita recẽſuit.* Ligures,*inquit,multa* Italiæ *loca incolunt;atq́ etiam* Galliæ *quędam poſſident;vtra vero ſit eis terra patria incertum eſt: nihil enim vlterius de his certi dicitur. doctiſſimi autem*

Romanorum ſcriptorum in quibus eſt Portius Cato, qui vrbium Italię origines diligentiſſime collegit; & C. Sempronius, & alij plęriq; græcos eos fuiſſe dicũt, ex ijs qui Achaiam aliquando incoluerunt; multiſque commigrarunt ætatibus ante Troianum bellum. Non vlterius tamen diffiniunt; neque græci generis cuius fuerint; neque vrbem ex qua profecti, neque tempus, neque migrationis ducem, quaue uſi fortuna ſedes patrias reliquerint: verum græca vſi fabula, ne vnũ quidem eorum qui græca ſcripſerunt autorem certum adhibuerunt. veritas igitur in occulto. hęc hic. C. quoque Plinius libro tertio ſæpenumero Catonem citare ſolet: pręſertim vero capite. xviij. Venetos inquit Troiana ſtirpe ortos; autor eſt Cato. itemque capite. xiij. ait Catonem ſcribere Ameriam vrbem ante Perſeum bellum annis ferme nongentis fuiſſe conditam. quæ quidem omnia in ijſce Catonis, quæ paſſim feruntur, fragmentis ſcripta reperies: quibus illa quoque quam antea cõmemorauimus; eiuſdem Plinij de Orobiorũ ortu ſententia non incõmode (vt opinor) addi poteſt. Nam & ſi parum fideliter eam retulerit; ab ijs tamẽ de quibus nunc loquimur, peruulgatis originum fragmentis depromptam fuiſſe manifeſtũ eſt. Quas ob res ſiquid es facturus Petrei noua aliqua cõquiras neceſſe eſt: iſthæc ſiquidem Cornelij Alexandri, ac ſectatorum eius quantum valeat vel ratio, vel autoritas, ſatis iam perſpicue (ni mea me fallit opinio) demonſtrauimus.

Tum L. Petreius, ſolet inquit Marcili, & ſubtilius,

& fuſius his ſingulis à nõnullis reſponderi:ſed ea quę perſpicua ſunt, vt ait Cicero; longa eſſe non debent. Quid enim ijs, quæ à te tam multa dilucide, copioſeq; dicta ſunt; apertius? quid enodatius? quid deniq; uerius dici poteſt? Itaq; quoniam & ea quæ dixiſti, omnẽ(vt dici ſolitum eſt) fidem ſenſibus, ideſt, incorruptis, atque integris teſtibus, aſciſcunt; & eadem mihi valde probata ſunt; quod & iſtis puto: omittam profecto contra omnino amplius aliquid velle dicere. Verum nunc Iulium, ſi ipſi cõmodum eſt, audiamus: ſtudet enim noſter hic audire Mauritius; quę nam ſit tua C. Iuli, (ſuo enim quiſq; ſtudio maxime ducitur) de Orobiorũ origine ſententia. Quamobrem aggredere quæſumus; eſt enim is tibi proprius diſſerendi locus. Tum ille ridens, Nunquid obliti eſtis, inquit, quod vobis initio dixerim? me propter varias, diſcrepãteſq; doctiſſimorum hominũ opiniones, quid de Orobiorum ortu ſentirem explicare vix poſſe? quis. n. ea probare queat; quæ percepta, quæ comprębenſa, quæ cognita nõ habet? attamen, quoniam ita vultis; geram vobis morem: totamq; eorum(non ignorantibus tamen vobis quid ſim dicturus) qui Gallis Senonibus duce Brẽno Orobiorum originem tribuunt; ſententiam, quoniam otioſi ſumus; explicabo: & agam quidem quàm breuiſſime potero. etenim deuictis Cornelij Alexandri, Plinijq; erroribus, longa de meo ſermone detracta oratio eſt. Brennum namq; illum Gallorum ducem plæraſque Orobiorũ ciuitates condidiſſe; non equidem ratio ulla,

aut diſputatio, vt credam, impellit: ſed nobilitas ſummorum, tum antiquorum, tum recentium ſcriptorum & autoritas. Preſtò enim mihi ſunt, præ cæteris tres magnæ apud latinos exiſtimationis viri huiuſce opinionis quidam quaſi duces ac principes: Trogus. *ſ.* Pompeius, *ſiue is potius* Iuſtinus *ſit;* Pauluſq; Diaconus, *ac* Iooannes Sareſberiẽſis. *qui omnes vno quaſi ore tradunt;* Brennum *in transpadana* Gallia *vrbes plurimas condidiſſe. verũ ſi placet, nec alienũ putatis: ſingulorũ verba proferã.* Perplacet vero inqt Marcilius; *nec alienũ ſuſcepto operi videri poteſt.* *Tum ille, quęſo igitur inquit attendite: principioq;* Trogum Pompeiũ *de* Gallis, *qui ductore* Brẽno *in* Italiã *venerãt; lib. xx. ita dicentem auditote.* His *autem inquit gallis cauſa in* Italiam *veniendi, ſedeſq; nouas quęrendi, inteſtina diſcordia, & aſſiduæ domi diſſentiones fuere. quarum tędio, quũ in* Italiam *veniſſent; ſedibus* Thuſcos *expulerunt: &* Mediolanum, Comũ, Brixiã, Veronã, Bergomum, Tridentum, Vincentiã, *condiderunt. hæc ille,* Paulus *vero* Diaconus *libro* Longobardicæ *hiſtoriæ ſecundo, hunc fermè in modum ſcribit. Antiquiſſimo, inquit, tempore,* Brẽnus *rex* Gallorũ; *qui apud* Senonas *vrbem regnauit; cum trecentis millibus* Gallorum Senonum *ad* Italiam *venit: eamq; vſq; ad* Senogalliã, *quę à* Gallis *ſenioribus vocitata eſt; occupauit. cauſa autem cur* Galli *in* Italiam *venerint; hæc fuiſſe deſcribitur. dum. n. vinum deguſtaſſent ab* Italia *delatum; auiditate vini illecti ad* Italiam *tranſierunt.* Horum

centum millia non longe à Delphos inſula properãtes Grçcorum gladijs extincta ſunt. alia uero cẽtũ millia in Gallitiam ingreſſa;primum Gallogræci,poſtea vero Galatæ appellati ſunt.& ij ſunt: quibus doctor gentium ſcripſit epiſtolam Paulus. Centum millia Gallorũ qui in Italia remãſerant;Ticinum,Mediolanum, Bergomum,Brixiamq; conſtruentes,Ciſal pinæ Galliç regioni nomen dedere. iſti ſunt Galli Senones; qui olim vrbem Romuleam inuaſere. Hæc autem & plura alia Ioannem Sareſ berienſem ſexto Polycratici volumine differentẽ accipite. Tradunt,inquit,hiſtoriæ Brẽnum ducem Senonum,qui exercitũ Romanorũ apud flumen Aliam confecit;ipſamq; urbem Romam irrupit; cæpit;& cæſis patribus,& ſubacta Italia,inuaſit grçciam;vaſtãs oĩa,vniuerſiſq; terribilis,vſq; ad Delphici Apollinis templum, quod ſitũ eſt in monte Parnaſſo, proceſſit:ipſiuſq; Apollinis appetens ſpolia,ſcurriliter iocatus ait: locupletes deos largiri hominibus oportere.hunc,inquam,tradunt de maiori Britania, quæ ab aduentu Saxonum in inſulam,vocatur Anglia,oriundum:apud Trogum Pompeium in.xx.reperitur:quia Senones Galli cõmilitones Brẽni quum in Italiam veniſſent;Thuſcos à ſuis ſedibus expulerunt: in ea cõdiderunt vrbes egregias,Mediolanum,Comũ,Brixiam, Veronam,Bergomum,Tridentum, atq; Vincentiam. manſit autem exercitus ille Brẽno duce triumphator, & ſemper inuictus;donec inſurgere auſus eſt in Deos; ipſum Apollinis delphicũ inuadens templum; vbi quũ

incolæ, Dei opem ſuppliciter implorarent; iuuenẽ ſupra humanum modum inſignis pulchritudinis in delubri culmine conſpexerunt: auditus eſt etiam ſtridor arcus; & ſtrepitus armorum; ſubito etiam terræmotu pars montis abrupta Gallorum ſtrauit exercitum: inſequuta deinde tempeſtas eſt; quæ grãdine, & frigore ſaucios abſumpſit. Dux ipſe Brẽnus quũ dolorẽ uulnerum ferre nõ poſſet; pugione vitam finiuit. hęc hic. Quod igitur fundamentũ, huius quęſtionis eſt; id pręclare iactum videtis; quod quoniam ferrè cõſtat inter omnes, non veteres ſolum quos recenſui; ſed etiam recentiores haud paucos, quos data opera prætermitto: fateamur neceſſe eſt Orobios à Gallis Senonibus duce Brẽno ortos fuiſſe. excluſa namq; Cornelij Alexandri ac C. Plinij ſentẽtia, qum præterea nulla ſit alia; iſthęc Trogi Pompei, & cæterorum latinorum opinio maneat neceſſum eſt. Tũ Marcilius, enumeraſti inquit optime Iuli memoriter quidem, ac diſtincte quorundã de Orobiorum ortu ſententias: aduerſus quas, tametſi multa nunc cum vere, tum vehemẽter dici; ac copioſe etiam afferri poſſint: tamen dicere prætermittam: abſurdum eſt enim de tam perſpicuo iſtorũ errore, pluribus, q̃ opus eſt, verbis velle contendere. Sed ego nũc omiſſis ijs omnibus, quæ negari facile queant; (ne cõtentioſe rem agere videamur) quæ & certiſſima, & clariſſima mihi videbũtur; opponã. Principio igitur rationem eam, quam adfers Iuli, nõ ſatis firmam puto: quod enim plurimis cum antiquorum, tum recentium:

ſcriptorum hominibus ita videatur, vt tu dixiſti; id ſatis magnum eſſe argumentum ratus es; cur Brẽnum Orobiorum *ciuitatum conditorẽ fuiſſe fateamur. quod quàm leue ſit, tum etiam falſum videamus.* Ac primum *quidẽ quum ſcriptores illi temporũ, quos græce* Chronographos *appellare couſueuimus; quoſq; tuæ opinionis quaſi duces adduxiſti; hallucinati* Grecorum *fabulis ac mendacijs inueniantur: quis non intelligit? illorũ teſtimonium nullius fermè vel ponderis, vel fidei eſſe, vel autoritatis?* At *qui, inquit,* Iulius *ſi iſtud obtinueris; traducas me ad te totũ licebit.* Tum Marcilius, *facillimum id quidem eſt, inquit.* Nam *quũ* Italię *origo ſplendidiſſima extiterit cum tẽpore, tum origine gentis: (cæpit enim aureo ſæculo, vt inquit* Cato, *quem* Cicero *religioſiſſimum teſtem vocat,) ſub principibus* Dijs Iano, *Chameſe, Saturno, gente Phœnicea & Saga; quæ poſt inundationem terrarum per orbẽ prima colonias miſit* Porrò *quum* Trogus Pompeius, *quem quaſi ducem poſteriores hiſtorici ſequuntur; libro.xx.vniuerſam* Italiam *à* Græcis *ortus ſui initium ſumpſiſſe fidenter ſcribat:* Quis *eum* Grecorum *fabulis, ac cõmentis, qui à ſe principio emmanaſſe* Italiam *exiſtimant; non niſi deceptum, adeoq; hallucinatũ cenſeat, vt publicam probatiſſimorum ſcriptorum fidem aut ignoraſſe, aut contẽpſiſſe, aut ſaltem* Fabiũ Pictorem, M. Catonem, C. *q;* Semproniũ *viros planè erudit iſſimos nequaquã legiſſe videatur?* Cur *autem ad ea* Græcorũ *mendacia, quæ antiquorũ iudicio, & eo*

rum maxime quos modo nominauimus;nota occurrũt, & illuſtria;in ſole caligarit:non ſatis equidem intelligi poteſt:niſi eũ fortaſſe,quæ de Gręcorũ mendacijs.M. Cato ac.C.Sempronius ſcripta reliquerunt non acce- piſſe ſentiamus. Siquidẽ Cato in originũ ſuarũ prin- cipio,Græci,inquit,tam impudenti iactantia effundũ- tur:ut quoniã his dudũ nemo reſpondit;ideo libere à ſe ortã Italiã,& eandẽſpuriã,& ſpurcã, atq; nouitiã nullo certo autore,aut ratione,ſed per ſolã inſaniam fabulentur.Itemque C.Sempronius. Hæ,inquit, ſunt verę tàm priſcæ Italiæ quàm vrbis Romæ antiquita- tes,& origines:quibus quoniã plures Græci poſtre- mis temporibus in Italiã cõmigrantes, mixti fuerunt: ob id à ſe principio emanaſſe Italiã Græcia falſò exi- ſtimauit;græca cũ leuitas tum fabuloſitas.Quis.n.ex antiquiſſimis nõ ſcribit à Iano Ianiculũ, & Hetruſcos veteres Gallos conditos?& tamen plures Græcorum tradunt àTyrrheno Lydo,qui fuit nuper,& heri;po- ſitos.Quin & Turrenã Thuſcorũ regiam nõ puduit eos Romã aſſerere:tanta videlicet impudentia cum eorũ iactantia eſt:vt omniũ gentiũ,& imperiorũ,atq; vrbiũ præclariſſimarũ ſe conditores eſſe apertis ſæpe mendacijs conſcribant.hæc ille.Verũ hæc ratio mini- me congruerit;quandoquidem hi à latinis non modo ſcriptoribus,ſed à Græcis etiã ſæpenumero citari cõ- ſueuerint.Quid igitur?Ego mehercle, tàetſi vereor in hoc loco,quid hac de re ſentiã exprimere; dicã ta- men:ne qua fortè refellendi pars in tam accurato ſer-

mone prœterita eſſe videatur. Nemo *ferè veſtrum eſt; quin clariſſimũ illud* M. Catonis *vaticiniũ ſępe audierit; nonnunquã etiã in antiquorũ monimentis legerit; quod olim in Gręcos ab eo tanquàm ex oraculo editũ fuiſſe* C. Plinius *libro.xxix. teſtatur dicens. Quod clariſſime intelligi poteſt ex* M. *Catone: cuius autoritati triumphus, atque cenſura minimũ conferunt; tãto plus in ipſo eſt. quãobrem ipſius verba ponamus.* Dicam, *inquit, de iſtis Gęrcis ſuo loco Marce fili quid Athenis exquiſitũ habeã: & quod bonũ ſit illorum litteras aſpicere; non perdiſcere. vincam nequiſſimũ & indocile genus illorũ. & hoc puta uatẽ dixiſſe: Quandocunque iſta gens ſuas litteras dabit; omnia corrũpet: tunc etiã magis ſi medicos ſuos huc mittet: iurarunt inter ſe barbaros omnes necare medicina: ſed hoc ipſum mercede faciunt; vt fides his ſit; & facile diſperdant:* Nos *quoque dictitant barbaros; & ſpurcius nos, quàm alios opicos appellatiõe fœdãt. Atque hic* Cato *ſexcẽteſimoquinto anno vrbis noſtræ obijt.lxxxv. ſuo: nequis illi defuiſſe publice, aut priuatim vitæ ſpatia ad expendendũ arbitretur. hęc* Plinius. *Quare non alia de cauſa inficias irem* Trogũ Pompeium Gręcorũ *fabulas, ac figmenta fuiſſe perſequutũ; niſi ne qua in parte diuinũ illud, quod diximus,* M. *Catonis oraculũ euaneſceret.* Q*uo circà tua illa ratio* I*uli ex* Trogi Pompei *autoritate deducta nihil tibi proderit: quippe quod*Trogũ *ipſum, qui tuę rationis quaſi fons, & fundamentũ eſt:* Gręcorũ *cõmentis captũ fuiſſe, atq; hal-*

lucinatũ aperte probatũ ſit:ſed hæc hactenus. Nunc *vero ſit necne eidẽ* Trogo,*recẽtioribuſque iiſce chronographis,quos nominaſti;in hiſtoricis monimẽtis omnino fides adhibenda;expendendũ eſt.ad quod præſtandũ ex antiquiſſimo* Perſarũ *hiſtorico* Metaſthene *optimũ capi poteſt exordiũ.is enim in initio ſtatim de indiciis annaliũ* Medorũ,*atque* Perſarũ, *qui autores, vt græce loquar;in chronographia recipi debeãt;ſcite admodũ his verbis docet.* Qui de temporibus dicere *parant; neceſſe eſt illos,non ſolo auditu, & opinione chronographiã ſcribere:ne quũ per opiniones ſcribũt, vti* Græci;*cum ipſis pariter & ſe & alios decipiant: & per omnẽ vitã aberrent.* Verũ *abſque errore fiet; ſi ſolos annales duarũ monarchiarum ſecuti, cæteros omnes vt fabulatores reiecerimus.in his.n.tam liquido,atque vere digeſta ſunt tẽpora,*Reges,*& nomina, quàm apud eos ſplẽdidiſſime regnatũ eſt.neque tamẽ omnes recipiendi ſunt,qui de his regibus ſcribunt: ſed ſolũ ſacerdotes illius regni,penès quos eſt publica, & probata fides annaliũ ſuorũ.qualis eſt* Beroſus:Nam *is* Chaldæus *omne tẽpus* Aſſyriorũ *digeſſit ex antiquorũ annalibus;quem ſolũ,vel maxime vnum* Perſæ *nnnc ſequimur.* Ex *hac igitur perſpicua* Metaſthenis *præceptione,qui autores in deſcribendis temporibus accipiendi, reiiciendiue ſint;facile intelligi,indicariq; poteſt.* Suſcipiẽdos *namque eos omnes abſque cõtrouerſia cenſet:qui publica, probataque fide ſcripſerũt: quales ſunt cuiuſque imperii ſacerdotes , penès quos*

antiquitus publica annalium fides habebatur. Eos *ſiquidem publicos rerũ geſtarũ, ac temporũ ſcriptores fuiſſe, præter* Metaſthenem, Cicero *quoq; noſter libro de* Oratore *ſecundo cõfirmat his verbis.* Erat, *inquit,* Hiſtoria *nihil aliud, niſi annaliũ confectio; cuius rei, memoriæq; publicæ retinendę cauſa, ab initio rerum* Romanarum *vſq; ad* P. Mutium Pontifice*m maximũ res omnes ſingulorũ annorũ mandabat litteris* Pontifex *maximus; efferebatq; in album; & proponebat tabulam domi; poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi, ij, qui etiam nunc annales maximi nominantur.* Hanc *ſimilitudinem ſcribendi multi ſecuti ſunt: qui ſine vllis ornamentis monimenta ſolũ temporum, hominum, locorũ, geſtarũq; rerum reliquerunt.* Itaq; *qualis apud* Græcos *Pherecydes,* Hellanicus, *Acuſilas fuit; alijque ꝑmulti: talis noſter* Cato, *&* Pictor, *&* Piſo: *qui neque tenent quibus rebus ornatur oratio(modo enim huc iſta ſunt importata) & dum intelligatur, quid dicunt; vnam dicendi laudem putant eſſe breuitatem. hęc ille,* Cæterum *huiuſcemodi publicæ, probatæq; fidei ſcriptores ij ſũt; qui quattuor maxime illuſtrium regnorũ res geſtas, ac tempora litterarũ monimentis commendarunt.* In *his autem facile mea quidem ſententia cæteris antecellunt; in primis quidẽ inter externos* Beroſus *patria quidẽ* Babylonicus, *dignitate uero* Chaldæus; *Chaldæi ſiquidem,* Diodoro *teſte, eum locum in* Babyloniorum *rep. obtinẽt; quem ſacerdotes, &* Prophetæ *apud* Aegyptios: *dehinc* Metaſthenes Perſa,

Manethon ſacerdos Aegyptius*;nec non & Philo Iu-dæus:è grecis autem Myrſilus* Leſ*bius,Archilochus, ac* Xenophō*:*Porrò *ę noſtris,Fabius* Pictor,M.Cato, C.Cæſar,Criſpus *Salluſtius*,C.*Sempronius*,T.*Liuius, & ſiqui ſunt alij;q. à* Beroſo,*ac publica quattuor mo-narchiarū annaliū fide non deſciſcant*. At *grecū iſtud quidem monarchia* verbū *eſt: ſed dabitis profectò, vt id quoq; mutuemur;dicaturq; tam Latine* Monarchia; *quàm ſæpe apud* Ciceronem*T*etrarchia *dicitur:verū mehercule enitar;vt latine loquar;niſi in huiuſcemodi verbis,quibus;vt & alijs multis,conſuetudo iā vtitur pro latinis.Cæterum nihil vos perturbet viri orna-tiſſimi,Metaſthenē* Per*ſam duarū ſolū monarchiarum Aſſyriæ ſcilicet,ac* Per*ſicæ annales comprobaſſe:Nā huiuſce rei cauſa illa mihi magis probanda videri ſo-let;quod* Metaſthenis *tempeſtate nondū duarū aliarū monarchiarū acta(faciamus,n.tractando hoc verbū vſitatius,&tritius)deſcripta eſſent;Græce nimirū ab* Alexandro Macedonū *rege vſq; ad* Philippū *nouiſſi-mum Syriæ,atq;* Aſię *regem:nec non &* Romanæ; *à* Romulo *vſq; ad* Cęſarū *tempora:quippe qui vel ante* Alexandri Macedoniæ *regis imperiū, vel eiuſdē po-tius temporibus floruerit;quemadmodū ex ipſius met verbis facile cognoſci poteſt:ait enim.* Noſtra *ætate Arſes annis quattuor regnauit:* Darius *vltimus,ſex.* Magnus Alexander,*qui imperiū in* Grecos *tranſtulit; annis duodecim.* Seleucus Nicanor,*qui nunc agit an-num triceſimū;ſucceſſit toti* Aſiæ,*ac* Syriæ. Ex *quibus*

ſanè vnrbis licet intelligere, in initio. Græcę monarchiæ ab Alexandro *primum cæptę* Metaſthenē *ipſum floruiſſe. quocirca credamus neceſſe eſt, de Gręcę monarchiæ annalibus, quid ipſe ſentiret; eum litteris mādare nequaq̄ valuiſſe.* De Romanorū *vero annalibus ſiluiſſe* Perſam *hominē minime mirū eſt: aut quod latinæ linguę rudis eſſet; aut quod eius ętate* Romanorum *annales nōdū publicū accæpiſſent.* Nos *vero harum etiā duarum monarchiarū* Gręcę *ſcilicet, ac* Romanæ *annales, & hiſtorias, nequaq̄ proprio freti iudicio, adiecimus; ſed antiqui pariter, ac diligentiſſimi* Hebræorū *hiſtorici* Philonis *autoritate apponendos curauimus. is enim ſcribit in hiſtorijs ſuis tēpora quadraſſe ad veros annales quattuor monarchiarum; qui ſoli emēdatiſſimi habentur: quos ſoli, vel maxime primi retulerunt ex* Chaldæis Beroſus *pro monarchia* Aſſyriorū: & Metaſthenes Perſa *hiſtoricus, in annaliū indicijs. pari forma ait ex* Græcis *eos ſe ſequutū, qui annales* Gręcorū *ſequuti ſunt. lxxij. ſeniores interpretes vſq; ad* Ptolomæū & Haſmonaim, *id eſt,* Macchabæos: & *inde* Romanos *qui tempora ſua diligentiſſime conſeruauerunt.* Quapropter, *vt aliquando totā huius generis rationē concludam, ac definiam; quū &* Metaſthenis Perſæ, & Iudæi Philonis *teſtimonio ſatis admodū manifeſte probatū ſit, ijs tātū qui quattuor monarchiarū res geſtas cōſcripſerunt; pręſertim uero ac magis teſte* Myrſilo Leſbio, *ijs, qui conſentiunt in eorū patria hiſtoria: quàm quibuſuis alijs, quāuis aliàs*

eruditiſſimis, credendum eſſe; ec quid cauſæ erit? cur quiſquam Trogũ Pompeiũ, & eos, qui eũ ſequuntur; non penitus in ea diſputatione, quæ eſt de Italiæ, & Orobiorũ noſtrorũ origine; reijciẽdũ cenſeat? quippe qui neq; alicuius regni ſacerdos extiterit; nec expublica aliqua, probataq; annalium maximorũ fide, ſed ſolo ex auditu, & traditione Grçcorũ, qui nihil non in hiſtoria audent; hiſtoriarũ libros ediderit: quod facile vel ex ipſo Iuſtino diſcas. Trogus enim inquit, Pompeius Græcas, & latinas orbis hiſtorias latino ſermone cõpoſuit: vt quũ noſtra græce, græca quoq; noſtra lingua legi poſſent. prorſus rem magnã & animi, & corporis aggreſſus. itemq;. Et quæ hiſtorici Grçcorũ, pro ut cõmodum cuiq; fuit; inter ſe gregatim occupauerant; omiſſis quæ ſine fructu erant; ea omnia Pompeius diuiſa temporibus, & ſerie rerum congeſta cõpoſuit. & cætera quę ſequuntur. è queis illud recte ſequi perſpicuum eſt: quidquid Trogus Pompeius de Italiæ, atq; Orobiorũ ortu ſcriptũ reliquerit; tam & ſi aliqua ex parte ueritatis laudem aſſequatur; hac tamẽ in re fide penitus carere; vti à Græcis acceptũ; quibus teſtimoniorum religionẽ nunquà habitã fuiſſe Cicero affirmat, dicens; Verũtamen hoc dico de toto genere Græcorũ: tribuo illis litteras: do multarum artium diſciplinã: non adimo ſermonis leporem: ingeniorũ acumen, dicendi copiam, denique etiam ſi qua ſibi alia ſumunt; nõ repugno: Teſtimonium religionem, & fidẽ nunquam iſta natio coluit; totiuſq; huiuſce rei quæ ſit

vis;quæ autoritas, quod pondus ignorant. vnde illud eſt; Da mihi teſtimonium mutuũ. num Gallorũ? nũ Hiſpanorũ putatur? totum tiſtud Græcorum *eſt: vt et qui græce neſciunt; hoc quibus uerbis à* Grçcis *dici ſoleat; ſciant. hæc ille. & quidem ſatis ſuperq́. quare ultra nõ proferam* oratione *meam: etenim poſſet eſſe infinita; ſi mihi libeat, huiuſce gẽtis in teſtimonijs dicendis explicare vanitatẽ: quuã profectò nec ea quidem quæ in* Græcos *pariter ac* Latinos *quoſdam effudi; eo cõſilio à me dicta ſunt; quo ſcriptoribus his ego vnus maxime fidem derogem; ſed vt veritatis cauſam agã: hęc tamẽ aut publice, aut in concione dixiſſe; perabſurdũ forſitaſſe videri potuiſſet: ſed in huiuſcemodi familiari ſermone, & conſeſſu nequaq̃. Sed vereor ne aut moleſtus ſim uobis viri optimi; aut ingenijs veſtris videar diffidere; ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſero.*

Tum Iulius. Non *equidẽ, inquit, facile negauerim ea eẽ omnino certiſſima, ac clariſſima, quæ à te pclarę modo, & erudite dicta ſunt* Marcili: *ſed tamen aut noſtram, aut antiquorum de* Orobiorum *origine ſententiã non multũ aut infirmaſſe, aut labefactaſſe facile admodum oſtenderim. quid enim ſi doceo? ſi planum facio? ex* Beroſi *quoq; tui ſententia,* Brennũ *ipſum à* Trogo Pompeio, *alijſq; nonnullis nec perperam, nec incommode fuiſſe* Orobiorum *conditorem cognominatũ? Quid ſi unico uerbo repellaris? Quale uero inquit,* Marſilius *eſt iſtud?* Et ille, *Brennum, inquit mediuſſidius* Orobiorum *ciuitatum conditorẽ, nõ alia*

de cauſa aut ratione à Trogo Põpeio *appellatũ fuiſſe cenſeo; quàm quod earũ extiterit inſtaurator, & amplificator.* Non *enim te fugit iuuenẽ in primis diligẽtem, ac ſtudioſum; quæ* Beroſus *ille* Chaldæus, *cuius in nomine facile ſoles acquieſcere; de Semiramide, quam Strabo & alij nõnulli* Babyloniã *condidiſſe affirmãt; litteris mãdarit: ea, ſi recte memini, ſunt.* Quarto *inquit loco regnauit apud* Babyloniã *vxor* Nini *Aſcalonita Semiramis annis xlij.* Hæc *anteceſſit militia, triumphis, victorijs, & imperio omnes mortales. ipſa hanc vrbem maximam ex oppido fecit; vt magis dici poſſit illã ædificaſſe, quàm ampliaſſe.* Ex *quibus facile poteſt intelligi Strabonẽ, Ouidiũ,* Trogũq; Pompeiũ, *& alios nõnullos dixiſſe* Babyloniam *à Semiramide conditam, pro eo, quod erat, auctam, inſtauratã, amplificatãq; neque .n. Semiramis illa* Atergatis Deæ *quàm* Plinius, Athenæuſq; δερκέτουν Hebręi vero, *vt fama eſt;* Dagon, *ideſt* Piſcem *vocant; filia,* Ninique *primi Aſſyriorum regis* vxor: *Sed* Nimbrotus *ille Saturnus* Babylonicus *Chuſeo patre Chameſis filio natus, primus omniũ* Babylonicæ *vrbis fundamẽta iecit; ſi modo vera ſunt; vt profectò ſunt; quæ* Hieronymus, *Auguſtinus,* Ioſephuſque, *& ante eos* Beroſus, *ac* Moſes *litterarũ monimentis prodidere.* Hinc *etiã apud cõplures geſtarũ rerum ſcriptores legimus à* Romulo Romam *fuiſſe conditam, cognominatãque: quũ tamẽ &* Fabius *pictor, &* C. Sempronius *apertiſſime contraria ſcribant;* Romam *ſcilicet non à* Romulo, *ſed à*

Roma Itali filia longe antea fuiſſe ędificatam; verũ à Romulo multis ſæculis poſt fuiſſe auctam; & ampliatam. ita enim Fabius. Suſcepto, inquit, Italus Italię imperio, tum filiã ſuam Romã nomine Siculis, & aboriginibus in latio præfecit. Quæ relicta Capena mediũ Palatinum tenuit; & in vertice vbi hæret Exquilino, Romã oppidulũ condidit; quod Valentiam ſonat; poſt eius obitũ ob paludes neglectũ oppidũ fuit uſque ad aduentum Euãdri; qui cum oppido ſimul reſtituit nomen. & paulo poſt. Denique Romulus potitus rerum Albanorum, & vſus maxima familiaritate regũ Hetruriæ, & rex primus è regulis Italiæ creatus, in latio Romã oppidulũ in regiã Tetrapolim vertit; inque Palatino colle fundauit. aſcito enim ex Hetruria uate, atque ſacerdote Olympũ fecit; Pomœriũque ſacrauit: & aratro ab Olympo in vico Thuſco per Palatium circunducens ab imo collis ad verticem, quadratã vrbem ſignauit: et in vertice collis hęrẽte Exquilino Romam oppidulũ ampliauit: Et ita Romulus ex regulo primus rex à Thuſcis declaratus eſt. Quã rem ꝓ occaſionẽ acceptã Mithridates rex Aſiæ pro ignominia Romãis oppoſuit; quod vernæ fuiſſent Thuſcorũ. hæc hic. C. vero Sempronius. Non igitur, inquit, à Romulo Roma, ſed cõtra ab ipſa potius Roma, cuius adeo eſt occulta deriuatio; Romulus nomen habuit. quæ ante ipſum Romulum cœpta legitur coli annis paulominus octingentis ab Italo in Auentino; & filia eius Roma in Palatino colle; & ante hos pluſquàm trecẽ-

BIBLIOTECA N... ROMA VITTORIO

tis annis, aureo ſæculo à Saturno; vbi nunc Saturnī ædes ad radices Capitolini collis. At Romulus ſolū eā ex oppidulo Roma, in Palatino colle quadratam, & regiā reddidit: hæc ille. itaque minime in dubiū venire debet; Quin Trogus Pompeius, Paulusque diaconus, & qui eos ſequuntur ſcriptitarint, Brennū illum Gallorū regulū plæraſque Galliæ Ciſalpinæ ciuitates cōdidiſſe; loco eius, qđ erat, ampliaſſe; aut reſtituiſſe; ſeu potius cultiores, ac munitiores reddiſſe. ac demū ne multis vos morer; adſunt teſtes locupletiſſimi; & quidem è recentioribus rerū geſtarum, ac temporum ſcriptoribus permulti; qui aſſerant (quod me tamen in Boſſianis potiſſimū Chronicis memini legere ſolitū) Brennū Gallorum ducē quum in Galliā Ciſalpinam tranſcendiſſet; pulſis ex ea Hetruſcis, plurimas huiuſce regionis ciuitates, & quidē peruetuſtas diruiſſe; ac ſolo æquaſſe: eaſdemque non ita multo poſt ab eiſdem Gallis, ad hæc ipſa loca. M. Furij Camilli conſilio, ac virtute ex Roma, quā ui irruperant; poſtmodū eiectis, expulſis, fugatiſque iterum inſtauratas, nec nō & fortioribus præſidijs, propugnaculiſque ad propulſanda Romanorū arma, circummunitas, ac ſeptas fuiſſe. quā in re, vt mea fert opinio Marcili, Brennus ille nō immerito, nec iniuria cunctarum fermè Galliæ Ciſalpinę ciuitatū à Trogo, atq; alijs cōditor appellari meruit.

Tum Marcilius. Quāuis inquit Iuli quæ dixiſti; quaſi quodā ex oraculo attuliſſe videaris: ſcito tamen nullā ex his ad id quod quærimus reſpōſionē tuā eſſe.

Vt enim iſthęc omnia quæ abs te modo dicta ſunt; tibi ita eſſe concedam: quid ad rem? principem Orobiorũ autorem, ac parentem inueſtigamus; non amplificatorem, inſtauratoremue: ſed illud forte (vt opinor) ſtatim repones, quod initio tibi iam ſumpſeras; nempe quum iam penitus C. Plinij, aliorumq; tam Græcorum, quàm latinorum de Tyrrheno, atq; Antenore, excluſa fuerit opinio; quũq; præterea nulla alia poſſit inueniri; tuam omnino manere neceſſum eſſe. Quis tibi hoc daturũ putas Iuli? primum enim vnde tibi notæ ſunt omniũ opiniones ſcriptorũ, & nationũ? perluſtraſti ne tu omnia Aegyptiorũ, Chaldæorũ, Syrorumue monimenta litterarum? leue profectò, ac potius nullum id quidem argumentum eſt. Verum deſinamus aliquando ea refellere quæ cum inania ſunt; tum vero adeo aperta ac manifeſta; vt mehercle nec egere quidem oratione videantur. quid enim poteſt eſſe tam apertum? tam perſpicuum? quàm, quum Brẽnus Orobiorum ciuitates inſtaurauerit, & auxerit; eas vtique vel oppreſſas, vel direptas reparaſſe; vel paruas ſaltẽ atq; humiles amplificaſſe? non igitur primum à Brẽno conditæ Orobiorum vrbes. Sed tamen illud minime ſilentio præterierim (vide autem quàm tecum agam liberaliter Iuli) eos omnes qui ſuppreſſo Brenni nomine, Gallos tantũmodo multas Ciſalpinæ Galliæ ciuitates condidiſſe affirmant; ſi non planè defendi; certe vel excuſari poſſe, atq; ad id quidem obtinendum, confirmandumq; autoribus vti optimis poſſumus; quod cum in omnibus

cauſis,vt autor eſt Cicero; & debet; & ſolet valere plurimũ;tùm vero primum in omni antiquitate.verũ enimuero ne aut fortè cuiquam poſtea videar plura de iſtorũ ſententia dixiſſe;quàm vel cauſa poſtularet; vel n eceſſitas ipſa cogeret:aut nedum huic(Iuliũ in=tuẽs)obſequi ſtudeo;tibi Marce,atq; alijs ſim moleſtus; pauliſper conquieſcam:quum præſertim ſermonẽ be-nelongum habueritis aduleſcẽtuli vtinam non impu=dentis;illud quidẽ certe non nimis verecundi;qui prę=ſente te Marce doctiſſime tã multa & aduerſus Pli-nium,Trogumq; Pompeium,atque eorum aſſeclas, de Orobiorum ortu diſputauerim,nec ſanè per recõdita, aut multum difficilia. Tum Marcus.mihi ne,inquit, moleſtus ſis?qui te id ipſum maxime rogauerim? Sed neutrum iſtorum fiet; nã & à te perfici diſſertionem hanc(ſi modo poſſum)volo;nec tua mihi oratio longa videri poterit.Perge itaq; obſecro;ſequentur.n. quæ tu ĩgenue polliceris. Et ille;Quoniã inq̃t,ſi Dijs pla=cet;ipſi fontes iã ſitiũt;q̃d de Gallico hocce Orobiorũ ortu cognitũ habeã;tua iã penè coactus Marce huma nite,q̃ breuiſſime potero exponã.Dicimus igitur ſyn=ceriores illos geſtarũ rerum ſcriptores;qui circunciſis tam Gallicorũ,quàm Græcorum ducum nominibus, Gallos ἀπλῶσ (vti græca vtar voce)Plęraſq; Ci-ſalpinæ Galliæ vrbes ædificaſſe tradunt;ob id vel fa-cillime expurgari poſſe:quod ipſum Gallorum nomen ambiguũ eſt;& vt græci uocant ὁμώνυμον, ideſt vt noſtri vertunt,æquiuocum:Quæ profectò ὁμωνυμία

plurimos ſanè eruditoſq́ viros, potiſſimũ tamẽ Græcos aberrare quàm ſæpiſſime cõpulit. Ceterũ *de ambiguitate nominis* Gallorũ, *hæc ſunt quæ apud* Xenophontẽ *legi.* Ogyges, *inquit, plures fuere: primus ſupradictus attauus* Nini; *quem Babylonij* Gallum *cognominant, quod in inundatione etiam ſuperſtes alios eripuerit; & genuerit: hinc Sagæ; apud quos nauigio ſeruatus eſt, & ereptus; ratem vocant* Gallerim; *quod ab vndis ſeruet: verũ græca lingua candidũ, & lacteũ ſignificat:* Phrygia *exectũ teſtibus: latina gallinæ maritũ, &* Celtas, *qui ſunt Galatæ veteres à* Galanthe *filio* Herculis; *à quibus Galatæ in* Aſia, & Gallogræci *in* Europa: *fuit autẽ priſcus* Ogyges *in prima inũdatione terrarũ: alter vero* Atticus *in tertia. hic hæc. è queis facile apparet,* Gallũ, *non ſolũ eos populos quos nũc cõmuni vocabulo* Frãcos *appellamus; ſignificare; ſed generatim quoque, ac rectius omnes qui à fluctibus, atq́ aquarum eluuionibus ſeruati ſunt. quod hercle appoſitũ, vel vt Græci dicũt* ἐπίθετον *propriũ fuit* Noe: *quem* Beroſus *Chaldæus, et in hoc etiã loco* Xenophon, *atq́ alij quidam* Ogygẽ *priſcũ, ac* Ianum *patrẽ vocant.* Ceterũ *in* Gallorũ *genere tres diſcretas eſſe ſpecies veteres* Chronographi *tradiderunt.* Prima *nãq́ eorũ ſpecies eſt; q̃ ante omnes alios* Alpes Italiæ *trãſcẽderũt: quoſq́ celtas fuiſſe* T. Liuius *in. v. ab vrbe condita autor eſt:* Hos *nãq́* Tarquinij *priſci temporibus, ab* Arunte Cluſino, *in vltionẽ ſtupratæ, à* Lucumone *vxoris, accerſitos ex* Gallia, *in* Italiã *con-*

migraſſe M.Cato,C.*que Sempronius prodiderunt.Altera vero eorũ Gallorũ eſt;qui aliquot ſęculis poſt,ſuperato Apenino in Thuſciã deſcenderunt;ac Romanã vrbẽ incendio cõſumpſerunt:hi autem fuere* Boij; *Senones;atque inſubres,quẽadmodũ ijdẽ* Cato, *& Sẽpronius ſcribunt:de q̃bus abs te ſatis multa* Iuli,*ex* Trogo Paulo,Ioanne*que nuper allata ſunt.hoſce autẽ Senonas, prioreſue Celtas nequaquã reor* Orobiorũ *conditores(principes inquam)ab antiquis habitos fuiſſe;aut appellatos;ſed reſtauratores tantum,amplificatoreſque: quos tamen etiam cõditores dici poſſe non incõmode abs te* Iuli *optime ſupra demonſtratũ eſt.*At *uero tertia eademque & vetuſtior,& magis propria illorũ ſanè fuit;quos* Κατὰ μετωνυμίαν *ab inundatione Gallos cognominatos fuiſſe ſcriptum reliq̃t* Xenophon.*eò q̃d* Hebræi,Chaldæi*que ſacris in litteris vndas,& fluctus* גלים GALLIM *dicant. quẽadmodũ apud regiũ vatẽ pſalmo.xlij. legimus* כל משבריך ונליך עלי עברו *ideſt.* Col Miſuarçcha *ue* Gallęcha Halai Hauaru. *hoc eſt: omnes gurgites tui, eſt fluctus tui ſuper me tranſierunt:*Hi *autem extitere priſci illi* Aramęi; *qui Scythæ Sagę vocãtur à* Beroſo,Catone*que;in* Armenia *ſtatim poſt diluuium geniti; à quibus poſtmodum in* Italia,Solino *teſte,manarunt* Vmbri. Sed *de his aliàs fortaſſe copioſius.* Ab *iſtis ergo* Gallis Vmbrorũ *progenitoribus, q̃ etiã* Ianigenæ,*id eſt,à* Iano *geniti dicuntur:non alienum,aut abſurdũ iudicarem priſcos autores intellixiſſe* Orobios *fuiſſe primũ geni-*

toſ. Habetis *igitur viri ornatiſſimi explicatas oẽs ferme(vt arbitror)de* Orobiorũ *origine ſn̄ias; q̄bus de rebus quoniã ſatis à nobis dictũ eſt;nunc,vt eſt in adagio;aliam quercum excutite.* Atqui *ego te Marce hiſce de rebus quid exploratum habeas audire vehementer optarim.* Et Petreius, *ego quoque inquit,* & Iulius,Marce *id abs te petimus:ſcimus enim te non ſolum,vt dici ſolet;ad* Ariſtophanis *lucernam; ſed etiã* Cleantis *non pauca magnifica ſanè,& perrecondita inueſtigaſſe.* At *ille,vt ita inquit iſta eſſe concedã; quæ ſunt longe ſecus(nã & pervulgata ſunt;vobiſq; non incognita)ego mehercule eundem mallem* Marcilium *audire:vt qua eloquentia, & eruditione falſos* Orobiorũ *autores ſuſtulit;eadẽ veros inducat.* Quãobrem *niſi fortè iam es defeſſus* Marcili,& *ſi tibi non graues ſumus; ea nobis vt ediſſeras,obteſtamur.cenſemus enim hæc te facillime explanare poſſe; quod & hebræum ſermonem iam pridem didiceris; & complures iam menſes ,ea ipſa te ex* Beroſo *videmus exquirere.* Tum *ille ridens,age,age inquit,ſatis enim ſcite me noſtri ſermonis principiũ, & finem eſſe vultis; hiſce de rebus aliq̄d vobis,ſi modo poſſumus (ſum enim vt græci dicũt;* ὅσ κολοιὸσ ἐν ταῖσ μούσαισ*) explicemus.* Verũ *enimuero, quia vetuſtas ipſa, rerũque remotiſſimarũ obliteratio, earumque cognoſcendarum cupiditas ita poſtulat;altius quædã recenſebo; & perquiſita longo ſtudio,et eruta multa antiquitatũ perueſtigatione,& cura:neque enim alienum ſuſcepto*

operi, aut importunum vt arbitror, videri poterit; ſi anteaquam veram Orobiorum originem pandam; totius penè Italiæ res à remotiſſimis etiã ſeculis explicauero; & qui, & quales eam populi, regeſque initio, aurea nimirum ętate, tenuerint; in memoriam reuocauero. Quibus vt ſatiſfaciam; craſtinum in conſeſſum dictionem hanc omnem reijciendã cenſeo: nam et ſatis multa à nobis hodie diſputata ſunt; & ſol ille iam ad occaſum properat. Tum Marcus, rectiſſime profectò hęc inquit à te cenſentur Marcili. proìndè hoc in loco(quando id tibi placere iam video) ad ea, quę reſtant; ſingillatim nobis exblicanda conuenies: totam enim tibi craſtinum dicamus diem. quæ quum eſſent dicta; diſceſſerunt.

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM, SIVE CENOMANORVM ORIGINE, AD PETRVM BEMBVM LIBER SECVNDVS.

PLatonem illum quem Panætius philoſophorũ Deum nuncupauit; dicere ſolitum accepimus: à Ioue reges eſſe atque philoſophos. Ego vero nõ reges modo, atque philoſophos, ſed optimos quoſq; liberalium, ac ingenuarum artium ſcriptores à Ioue, ideſt, Deo vel maxime prodijſſe contenderim. nã quũ omnium rerum optimarum principia à Deo optimo, maximoque duci ὁ θεοδίδακτος καὶ παμμέγας Areopagita Dionyſius ſcite admodum docuerit; profecto neque artem, neque virtutem vllam, neque eã, quæ ad ſcientiam maxime ſpectat; veri indagationem quempiam adipiſci poſſe abſque illius ſummi, cõſummatique boni conſenſu manifeſtũ eſt. Quę quũ ita ſe habeant; indoctorũ proculdubio quorundã, vel obtrectatorum potius linguã me haud euaſurum planè confido: quippe qui & Trogum Pompeiũ, & C. Plinium romanarũ alterum græcarũque, naturaliũ alterũ, ac recõditiſſimarũ hiſtoriarũ ſcriptorem diligẽ-

tiſſimũ priori volumine acrius fortaſſe quàm operę-pretium fuerat; oppugnauerim. viros inquiẽt, veritatis, quæ non niſi à Deo eſſe poteſt; & amantiſſimos, & indagatores quoq; ſolertiſſimos. clamabũtq; nonnulli eo me conſilio, eaque de cauſa eos uexaſſe; quo omnem illorum in tradendis rebus antiquis fidẽ penitus euerterem; labefactarẽque. quibus ego illud primũ haud temere forſitã obiecerim; licere mihi quod & omnibus fermè tũ vetuſtis, tũ recẽtioribus hominibus ſemp licuit; contra aliorum opinionem diſſerere: prȩſertim vero in re tũ controuerſa, tum multorum ſæculorum vetuſtate obliterata: quis enim eſt qui non intelligat? quàm & in phycis perſcrutationibus inuicem diſſentiãt Democritus, & Empedocles, Ariſtoteles, et Plato? Et in morborum curationibus dicant omnino diuerſa Heraſiſtratus, Hippocrates, Aſclepiades, Galenus, & Auicenna? At vero in hiſtoricis monimentis mirũ eſt: quàm inter ſeſe de rebus ſi nõ ſingulis, certe vel primis, vel maximis, cognituque dignioribus altercentur; qui antiquitus & regum illuſtrium, & imperioſorum populorum res geſtas, & memoriæ veteris ordinem tradidere: atque adeo, vt prȩcipuum inter eos ſtudiũ extitiſſe uideatur; quo alter alterum inceſſeret: & qui poſterior eẽt; eos qui ante ſe ſcripſere, vexaret. Inquãtis enim, inquit Ioſephus Iudæus; locis Hellanicus ab Ageſilao de genealogijs diſcrepat? & in quantis Herodotum corrigit Acuſilaus? aut quomodo Ephorus quidem Hellanicũ in plurimis oſtendit eſſe mendacẽ?

Ephorũ vero Timæus: Timęum qui poſt illum fuere. Herodotum vero cuncti: ſed neq; de ſingulis cũ Antiocho, & Philliſto, aut Callia Timæus concordare dignatus eſt. neq; rurſus de Atticis ij, qui Attidas conſcripſerunt; aut de Argolicis ij, qui de Argis hiſtoriã protulere; alterutros conſecuti ſunt. Et quid oportet dicere de ciuitatibus, breuibuſq; rebus: quãdo de militia Perſica, & ijs quæ in ea ſunt geſta; tantum uiri probatiſſimi diſcordare noſcuntur: in multis autem etiam Thucydides tanquã fallax accuſatur; licet ſcrupuloſiſſimam ſecundum ſe hiſtoriam conſcripſiſſe videatur. hæc ille. Mirum igitur ſi nos quoq; Trogo, Plinioq; contraria dixerimus; quaſi non & ipſi de Orobiorum, deq; Italiæ ortu diuerſa omnino, & vetuſtiſſimorũ quoq; ſcriptorũ fidei contraria penitus ſentiant; ac ſcribant. Itaq; viderint illi quàm honeſte negari id poſſit mihi patriæ ſplendorem, ac gloriam, veramq; non Orobiorum modo, ſed totius ferè Italiæ originem perueſtiganti, quod prophanis, barbariſque gẽtium ſcriptoribus gratis conceſſere. Etenim ſi pręceptorẽ ſuum Platonẽ Ariſtoteli in pluribus vexare, ſi Ariſtotelem Epicuro contumelioſiſſime calumniari, ſi deniq; Leontio meretriculæ contra Theophraſtrũ, Dioni Chryſoſtomo aduerſus Homerũ, Cæſari contra Catonem, & patrũ noſtrorũ ætate, Laurẽtio Vallenſi aduerſus omnes ſcribere licuit; cur me ipſum quoq; nõ æquo animo ferent contraria nõnulla Trogo, Plinioq;, nec non & cæteris, qui vel ex inſcitia vel deſidia, vel

antiquiſſimorum annalium, patrumue fide neglecta calumnioſe quædã de Orobiorũ,& Italię ortu litteris mandarunt;ediſſerentẽ? Sed ne fortaſſe lõgius quàm par eſt,progrediamur; ijs demum qui me eo conſilio Trogum Pompeium,*ac Plinium,& eorum ſectatores impugnaſſe dicturi ſunt;quo eis omnino fidẽ derogarem;eorumq́ doctrinam inanem penitus oſtenderẽ; reſponſum hoc ſtatim velim:tantum idvero cõuenire; quantum, vt inquit Lucianus conuenit* μόλυβδοσ ἀργύρω,καὶ χαλκόσ χρυσῶ, καὶ ἀνεμώνη ῥόδον καὶ ἀνθρώπω πίθηκοσ *Ea ſiquidem contradicendi facultas,qua omnes fermè,ut dixi,vſi fuere;tantum ab euertendarum diſciplinarum conſilio abeſt; vt iactis firmioribus fundamentis,eas magis, magiſq́ ſtabilire videatur.quid enim illa antiquorum philoſophorum tanta diſſenſio,quantã diximus; quid tandem effecit? nulla ne omnino vt eſſet naturalium rerum cognitio, ſiue diſciplina?nequaquã.nam eo ipſo plures multo et incenſi olim fuere;& nunc paſſim ad ꝑſcrutanda naturæ abdita incendũtur.*Nullus ne item erit Medicinæ,*Aſtrologiæ,*Dialecticæ,Grãmaticæ,*cæterarũque liberalium artium vſus?nulla ne cognitio?quoniã & hæ totidem penè habent vel altercatores & quidem vehementes;vel rixatores potius cum primis acerbos, quot diſciplinarum magiſtros?Minime gentiũ.ſunt.n. hiſce de rebus à complurimis præcepta cum in vniuerſum tradita;tum etiam in artem redacta, ac diſciplinam.At vero quid vn q̃ obfuit Ariſtoteli?quod ne*

Platoni quidem magiſtro ſuo pepercerit? ſed contra eius dogmata non pauca ſanè dilige̅ter, & ſcripſerit; & vt quidam uolunt, acute diſputauerit? nihil penitus. Tantũ enim Ariſtotelis potuit nomen, & autoritas; ut non maximos ſolum virtutum præcones habuerit, diſciplinæq́, ac viæ ſuæ ſectatores; qui certa omnia apud illum, firma, & inconcuſſa arbitrarentur: ſed multo etiam plures, ò indignum facimus, qui ſe magis Ariſtotelicos, Peripateticoſue, quam Chriſtianos dici maluerint. Memorare e̅t hoc loco poſſem non ſolum veterum, ſed & horum etiã recentiũ, vel philoſophorum, vel Theologorum, vel Mathematicorum, Grãmaticorũue, aut Dialecticorum nominatim quoſdam vel maxime celeberrimos; qui eorum qui ante ſe hiſce de rebus ſcripſerant; opiniones perquã ſtrenue quide̅ & coarguerunt; & labefactarunt: qui tamen à poſteris neq; neglecti, neq; repudiati fuerint: ſed contrà plurimi in laudandis, extollendiſque ingenij eorũ viribus ipſos honeſtauerint: ni ea res longius nos ab incepto traheret. Proinde idipſum noſtra hac in cauſa dijudicari velim. neque enim nos veterũ fidem, aut doctrinã, vel euertere, vel labefactare ullo modo nitimur: ſed veram gentis noſtræ originem abſque ulla co̅tentione, ſi fieri poſſet; indagare cupimus: id q; ſummo ſtudio, curaque perueſtigamus. Tribuant itaq; illis alij quicquid velint; vel ingenij acumen, vel elegãtiã, vel multarũ rerum peritiam, per me ſanè cuiq; liberũ ſit; ego certe veritatis cauſam egi; agamque dum vita

ſcriptiſque mandantur; vtrumnam ſint vera, an falſa; certa an incerta; illuſtria an ignobilia; gloriæ ne tandē inanis, an veritatis indagandæ gratia ſcripta videri queant. Cæterū *his forte q̄ opus fuerat pluribus affari te humaniſſime* Petre Bembe *volui; anteq̄ ea quę reſtant, aggredior.* Te *enim ſtuſtiorum meorum ęquiſſimum non æſtimatorem ſolum & iudicē, atque in primis amantiſſimum, verum etiam gentis noſtræ defenſorem & maximū, & acerrimū eſſe ſatis ſcio; & cōpertū maxime ob id habeo: quod olim adoleſcens patre tuo* Bernardo *viro grauiſſimo, atq; integerrimo, omnique doctrinarū genere ſpectatiſſimo, ſumma cū laude prętorium munus, apud* Bergomates, *noſtros ne dicam an tuos? gerente, talis ac tāta fuerit apud omnes tui expectatio, vt non præclarum modo ob ingenium, doctrināque, & litterarum peritiam, quę omnia in te ſumma ſunt; verum candidiſſimos potius ob animi tui mores cunctorum, vel eruditorū maxime, oculos in te vnum paternarum virtutum quaſi imaginē quandam ita conuerteris; vt te nunc etiam tanto poſt in oculis ferant vniuerſi; humanitatem, modeſtiā, mirā denique probitatem agnoſcant omnes; & prædicent. ſed hæc alibi, & copioſius; ſi quando maioris otij tempus nacti fuerimus. nunc vero, ſi placet; ad inſtitutum ſermonem reuertamur.* *Poſtero igitur die, quàm ea fuerant ab illis ſatis probe doctis adoleſcētibus* L. Petreio, M. Marcilio, *ac* C. Iulio *de* Orobiorum *origine diſputata; quæ ſuperiore libro ſcripta ſunt; cum ijdē*

apud M. Mauritium ad conſtitutum conueniſſent; aiebat mihi idem ille Petreius ſeſe ab illo ingenti alacritate exceptos fuiſſe: ac demum cũ amiciſſime inter ſe conſalutauiſſent; tum Marcũ hilari vultu ac ſoluto vt ſolebat; arridentem ita cœpiſſe. quid tu tandẽ Marcili? Nunquid nam ea diſſerere paratus es: quæ ſuperiorẽ poſt conſenſum traditurũ te nobis hodie promiſiſti? Tum ille, timide, vel verecunde potius preſtò inquit, ſum promiſſa ſeruaturus; quorũ debitorem heſterna me diſputatione conſtitui; de principe videlicet Italię, atque Orobiorũ, ſiue Cenomanorũ ortu diſſerturus: re ſanè q̃ difficili; atque perardua, noſtriſque à maioribus aut non ſatis dilucide explicata, aut omnino parum diſerte pertractata. At vero utinam nos ij ſimus; qui & deſiderio ueſtro & quam de me iãpridẽ concepiſtis; opinioni parte ſaltẽ ex aliqua reſpondeamus: nam alijs ſatis vt faciamus, qui hæc ipſa audituri fortaſſe à uobis ſunt; id vero prorſus futurũ diffidimus; & ingenue quo vobiſcum agã; etiã deſperamus. tamen vt conſueuere qui periculoſa tranant, atque ignota flumina; quibuſdam quaſi contis tentabundus amnem aggrediar. nam, vt inquit Cicero; tardi omnino eſt ingenij riuulos conſectari; & fontes rerum non vidare; etiã ętatis eſt vſuſq; noſtri; à capite quod velimus arceſſere: & vnde omnia manarint videre.

Perge vero fidenter inquit Marcus; ſequentur. n. quæ tu ſcientiſſime aggreſſus es. Vultis ne ergo, inquit ille, principem Italię ortum à fonte repetamus?

quo inuento, non erit dubium quò ſit Cenomanorum *noſtrorum origo referenda;quã quęrimus?* Q*uum oẽs reſpõdiſſent nihil aptius,nihil ad rationẽ inſtituti ſermõis cõmodius dici poſſe.* T*ũ ille:*A*bſolutiſſime, inqt,viri ornatiſſimi principem* I*talię originem à* M. Catone *illo & rerum geſtarum, & memoriæ veteris indagatore ſolertiſſimo, ſtudioſiſſimoque hiſce verbis traditã diu arbitratus ſum;quæ & iam pridẽ in gentis noſtræ gratiam edidici: & nunc libenter referam: ea ſunt.*Italię *ſplendidiſſima origo fuit tum tempore, tum origine gẽtis:*C*ępit enim aureo ſæculo ſub principibus* D*ijs* Iano,Chameſe, Saturno,*gente* Phœnicea *&* Saga,*quæ poſt inundationem terrarũ per orbem prima colonias miſit.* Q*ui vero eã populi,ac reges primum tenuerint;vere,atque enucleate* Q.Fabium Pictorem *virũ ſanè eruditiſſimũ tradidiſſe exiſtimabam;cuius verba ſunt.*Italiæ *imperiũ penès duos populos principes extitit: poſterius* Romani, *principio* Thuſci *ſub* Iano *cæperunt in aureo ſæculo.* A*urea ætas primo ortu generis humani fuit ſic dicta; quod poſterioribus ſæculis comparata ęque atque aurum, inter metalla effulſit.eã cæpiſſe ſub* Ogyge *ante* Ninũ *annis circiter ducentis & quinquaginta* Xenophon *atque maiores prodiderunt.*Is Ianus *ſub initiũ aurei ſęculi lęuum latus*Thyberis Hetruriã *tenuit:*Cameſes *vero ac* Saturnus *circa finem eiuſdem ætatis dextrũ incoluerunt.* Nũc *autẽ in oſtẽdendis,explanãdiſque* Italiæ,*ac* Cenomanorum *principijs, non dubitabimus*

ſtrum quoque eſſe conſilium, de vultus veſtri aſſenſu, hilaritateq; planè intelligo. Rectiſſime vero inquit Marcus; iſtis enim ducibus errari nullo modo poteſt.

Tum Marcilius, Datis ne hoc mihi uos quoq; fratres? nam Marci huiuſce noſtri iam noui ſententiam.

Tũ illi, Damus ſanè inquiũt, ſi poſtulas. Et recte quidem atq; optime, inquit Marcilius. quid enim ſacris ſanctiſq; diuinarum rerũ ſcripturis ſanctius? q̃d diuinius? quid deniq; certius aut eſſe aut excogitari põt? quum earũ autor Deus ipſe optimus, maximuſq;, & vere quidem ſit; & ab omnibus qui recte ſapiunt; eſſe cenſeatur? At vero quid antiquius? quid probatius? Quid deniq; eruditius inter externos Beroſo illo inueniri poſſe iudicamus? quippe qui publica, probataque Scythicorum, ac Babylonicorum annalium fide totius ferè memoriæ veteris ordinem, & imperioſorum populorum origines, & regum maxime illuſtriũ res geſtas antea penitus incognitas, ac in tenebris retruſas, atq; abditas aperuerit. Conſeruatis ſiquidem notatiſq; omnium Aſſyriorum regum temporibus, nihil quum illuſtre prætermiſerit. M.cccc.lxxxxiij. annorum memoriã multis voluminibus colligauit. vt merito quidẽ gloriari queat; ſua pueſtigatione et cura, ſuiſq; demum vigilijs, ea ſe inueſtigaſſe; tradidiſſeq; quæ Græcorum, aut Latinorum quiſq̃, vel Aegyptiorum, Perſarumue, aut aliarum gentiũ (præter Moſen tamẽ à quo nibil fermè deſciſcit) nullus omnino eſſet antea conſecutus. quod quidem ob meritum eũ Aegyptij omnes, Perſæ,

Medi, Chaldæiq́, atq́ alij quã plures magni nominis populi ſuſpexerunt; ſupraq́ hominem & admirati, & uenerati ſunt. quãdoquidem Athenienſes, *vt autor eſt Plinius; propter ingenij excellentiam, clariſſimaſq́ rerum antiquarum traditiones publico in gymnaſio inaurata lingua ſtatuam illi collocarunt.* Verũ *ad ea à quibus digreſſi fortaſſe videmur; redeamus:* Quod *igitur in* Armenia *Saga principio reparatum fuerit hominũm genus; vel illud ſatis admodum declarare poteſt; quod* Moſes *ille hiſtoricorum omnium, vt Græci dicunt;* ἱστοριϰώτατος *ſcriptum reliquit.* Requieuit *inquit arca menſe ſeptimo, decima ſeptima die menſis ſuper montes* Ararat. Quod *interpretũ eruditiſſimus* Hieronymus *explicans, eſt inquit,* Ararat *regio in* Armenia *campeſtris; per quã* Araxes *fluuit incredibilis vbertatis, ad radices* Tauri *mõtis; qui vſq́ illuc extenditur. ergo & arca in qua liberatus eſt* Noe *cũ liberis ſuis ceſſante diluuio; nõ ad montes generaliter* Armeniæ *delata eſt; quæ appellatur* Ararat: *ſed ad mõtes* Tauri *altiſſimos; qui* Ararat *imminent cãpis. hæc ille.* Quæ *omnia,* ἐν τῇ τῶν χρόνων ἐπιθομῇ Archilocus, *& ex* Mnaſea Phœnice, *& ex* Moſe Iudæo *pulcherrime collegit ita dicens.* Mnaſeas Phœnix Damaſcenus *libro. xcvij. hiſtoriarũ aſſerit ante* Ninũ *fermè ducentis quinquaginta annis fuiſſe inundationẽ terrarũ; & quendam, cui teſtimonium perhibet* Moſeus *antiquiſſimus hiſtoricus; liberatũ circa fluuiũ* Araxim, *ad montes* Caſpios; *tumq́ recenti cęlo, & rudi huma-*

no genere uixiſſe aureã vitam; in qua nullo ferente legem natura ipſa viuebatur: quouſq; Ninus, & Semiramis arma populis inferẽtes primi vitam vitiare cœperunt humanam. Verũ (vt hoc nunc παρέργως agã) nequaq̃ uos cõturbet; qđ mons ille, ad quẽ arcam delatã ferunt; à Hieronymo quidẽ Taurus, ab Archiloco autem Caſpius, à Beroſo uero Gordiæus nuncupetur. nam vnus atque idem eſt mons; quãuis diuerſis in locis uariiſq; à gentibus & ſcriptoribus diuerſa ſibi aſciſcant nomina. vti potiſſimũ videri video C. Iulio Solino; cuius verba in preſentiarũ omittere incurioſum planè videretur: eſt enim eius de Tauro mõte & clariſſima, & illuſtris oratio. Mons, inquit, Taurus ab Indico primo mari ſurgit: deinde à ſcopulis Chelydoniis inter Aegyptiũ, & Pamphylium pelagus obiectus, Septẽtrioni dextro latere, læuo Meridianæ plagæ, Occidenti obuerſus fronte profuſa; ſed modo intercluditur Phœniceo, modo Pontico ſinu, interdum Caſpio, vel Hyrcano: quibus renitẽtibus ſubinde fractus contra Mæoticũ lacum flectitur; multiſque difficultatibus fatigatus, Rhyphæis ſe iugis annectit; pro gentium & linguarum varietate plurifariã nominatus: apud Indos Imaus, mox Paropaniſus, Cohatras apud Parthos, poſt Niphates, inde Taurus, atque vbi in excelſiſſimã ſublimitatẽ Caucaſus, interea etiam à populis appellationẽ trahit: ab dextro latere Caſpius dicitur vel Hyrcanus: à læuo Amazonicus, Moſchicus, Scythicus. ad hæc vocabula habet alia multa.

hęc ille nos vero vt inſtituimus; ad reliqua pergamus. quæ tem&ſi poſſint à me & ornate, & electiſſimis quoque verbis recenſeri; attamen quo & clariora uobis ipſis appareant; & ſumma cū delectatione orationi quoq; noſtræ autoritatē afferāt, & fidē; ea oīa Beroſianis, Catonianiſque verbis, quibus libenter ad modū vti ſoleo; ꝑtexā. ea ſunt. Itaq; neceſſe eſt inqt Beroſus, nos ex prǽmiſſis cōfiteri quod & Chaldęi & Scythę ſcribunt; ſiccato ab aqs orbe nō fuiſſe niſi tātū octo homines in Armenia Saga Noach ſcilicet cū tribus filijs Samo, Iapeto, & Chameſe, & uxoribus Titea magna, Pādora, Noela, & Noegla; & ab ijs omne hominū genus in terris ſeminatū. exſiccata nāque humo & torrefacta terra, quū, vt par erat, è Gordięo mōte in ſubiacentē planitiē cadauerū plenā deſcendiſſent; quā vſque ad hanc ętatem appellant MiriAdā, id eſt euiſceratorū hominum; cōtinuo congreſſi coniugibus ꝑpetuo geminos marē, & fęminā edidere. qui adulti, & coniuges effecti, & ipſi binos partu liberos ſemper ediderūt. Neque enim vnquā Deus, aut natura defuit neceſſitati quæ ad vniuerſi orbis ſpectat opulentiā. Eo pacto breui in immenſum adaucto humano genere, omnique Armenia completa; quum eos inde recedere, atque nouas ſibi ſedes conquirere neceſſitas cōpelleret; tum ſeniſſimus omniū ac ſapientiſſimus pater Noach, qui & Ianus, adhortatus eſt homines principes ad comparandas nouas ſedes; & cōem coetū inter homines agendum, & ædificandas vrbes. Deſignauit

itaque tribus filijs ſuis ante diluuium genitis, tres illas orbis partes. Aſiam, Aphricam, & Europam, vt antè Cataclyſmũ viderat: ſingulis autẽ his, prĩcipibus ſingulas partes ad quas irent partitus eſt: illud in primis maxime pręcipiens, vt nomina ſua locis quæ tenuerint, montibus. ſ. ac fluuijs, vrbibus, ac populis quorum eſſent imperiũ obtenturi: imponerent in ſignũ expeditionis à Iano patre ſibi cõmiſſæ; & ad monimentum poſteris, vt ſcirent quis eorũ conditor fuerit: ipſe vero ꝑ totũ orbẽ colonias ſe traducturũ pollicitus ẽ. Quapp ex ea Scythia Saga, q̃ Beroſus & alij Armeniã vocãt & Arameam (Scythas enim populos, vt ĩquit Plinius, Perſæ vniuerſos Sagas appellauere à proxima gente Saga; antiqui vero Arameos) Ianũ patrẽ ſiue Noach cũ colonijs primũ tranſſretaſſe, pręter Beroſum ipſum qui cuncta Iani geſta immortalitati ſcriptis ſuis cõſecrauit; Cato quoque noſter eruditiſſime admodũ, ſuccincteque aſſerit dicens. Ex his Scythis tradũt ueniſſe Ianũ cũ Dyrim, & Gallis progenitoribus Vmbrorũ; rateq; cũ colonis per Thyberim vectũ ad lærũ Thyberis Hetruriã tenuiſſe locũ: vbi colonias in continẽte primũ expoſuit; & ipſum Deũ ſimul Vaticanũ habitum, dictũque fuiſſe: & regionẽ Vaticanã, id eſt, Vagicanam dictam, quod ibi Ianus quaſi in cunis natam primũ vagiẽtẽque Italiam exceperit. & quæ ſequũtur. Quo circa hiſce omnibus ita conſideratis facile licet intelligi; de principe Italiæ ortu ita ſtatui oportere; queẽadmodum & Fabius Pictor, & M. Cato mo-

nimentis teſtantur ſuis: aurea ſcilicet ætate natã Italiã gente. Phœnicea & Saga quã posteriores Armeniam Arameãque dixiſſe, ex ijs, quæ recenſuimus; planè quidẽ compertũ habemus: ſub vniuerſi uero terrarum orbis principe Noach, quem priſci Scythæ cum Ogygen Sagam, id eſt, vt Beroſus exponit; illuſtrem ſacrorum pontificem, tum ob inuentæ vitis, vinique beneficium; Ianũ patrem appellauere: Aramęa nãque, Hebręaque lingua vinum יין *Iain dici nemo eſt qui neſciat; qui vel prima Hebrææ linguæ rudimẽta perceperit: atque hinc Italiam primũ à Iano Ianiculam cognominatam fuiſſe Cato ſcriptum reliquit. Italia, inquit, complura à Dijs & ducibus ſortita fuit nomina: à Iano quidem Ianicula, quem quidã Oenotrium dictũ exiſtimant; quia inuenit vinum & far. Itaque, ne longius à propoſito aberremus, qui primi Italiam tenuere populi, hos ſcythas Aramæos ſiue Armenios Sagas extitiſſe; neminẽ veſtrũ ignorare iã arbitror: qui primũ à Iano patre, vt dictum eſt, in Italiam deducti, à fluctibus quidem, à quibus aquoſæ cladis tempore naui erepti ſunt; Syro, Hebræoq; ſermone Galli Vmbrorũ progenitores, & ab ipſo patre Iano Ianigenæ ſunt nũcupati: quos deinde Romani Hetruſcos, Gręci vero à ſacrorũ peritia Thuſcos, & à Tyrrheno Tyrrhenos appellarunt: quẽadmodum & ex ijs quæ heſterna die recenſuimus; & ex Manethone Aegyptio, Myrſiloq; Leſbyo facile licet intelligi, ita. n. Manetho. Secundo, inquit, Menophis Aegyptiorum regis anno*

Tarchon priſcus regnat apud Razenuos Ianigenas q nunc dicuntur Tyrrheni, & Thuſci ob Tyrrhenũ, & peritiã diuinorum quæ à Iano didicerunt. Myrſilus autem, ipſi quoque, inquit, Romani fatentur Hetruſcos eſſe vetuſtiſſimos, et aureo ſęculo natos; à quibus aras, ritus, diuinatiões, colonias, & diſciplinas habuit priſca Italia; initio ſumpto à prima eorum tetrapoli dicta Hetruria; à qua illos Romani Hetruſcos cognominarunt. hæc illi. Sed nos his cũ inquirendis, tum explicãdis nimij fortaſſe ſumus: ea enim tantum attigiſſe, quã membratim diſſeruiſſe conſultius fortaſſe fuerat: verũ quoniã hęc ipſa ſunt huiuſce indagationis noſtrę principia; ob id permiſſum mihi fore arbitratus ſum ĩ hoc conſeſſu licentiore vti poſſe ſiue autoritate, ſiue exẽplis hominum ſanè doctiſſimorũ. Quamobrem iactis hiſce fundamentis ad illa ſtatim tranſeo; quæ ſecundo loco videntur ex Moſe, Beroſoque recenſenda, Scribũt nãque Noæuũ illum quem rerũ geſtarum magnitudo olim inter deos exterarũ gẽtium retulit; quẽque Hebręi patria lĩgua NOACH, Metaſthenes uero Perſa, & Archilocus, & Xenophon, & Fabius Pictor, & Solinus, alijque non nulli Ogygẽ priſcum, Ianumque nuncupant; principique terrarũ inundationi pręfuiſſe, atque vniuerſo orbi tradunt imperaſſe; ante Cataclyſmũ, quum quingentos annos natus eſſet; tres filios genuiſſe; Samum ſcilicet, Chameſem, ac Iapetum: qui Hebraica lingua SEM, CHAM, IAPHEHT, appellantur. à qbus poſt diluuiũ procreata ſit oĩum ho um

multitudo; ab eiſque è priſca Armania centeſimo primo poſt inundationẽ anno egreſſis, regna, gentes, linguas, ac primarias mundi partes cœptas, habitataſque fuiſſe: quas fama tenet fuiſſe duas & ,lxx. quẽadmodũ & ex ,ix. Geneſeos *capite, & ex his etiã* Hori Apollinis Niliaci *verbis facile licet cognoſci.* Lunam *autem, aut terrarũ orbem, aut litteras, aut ſacerdotẽ, aut irã, aut ſtagnũ deſcribere volentes,* Cynocephalũ *pingũt: ac* Lunã *quidem primo quoniã &c. deinde non multo poſt hæc ſubdit dicens.* Orbem *terrarum* vero, *quia duas et ,lxx. regiones principales orbis terrarum eſſe aiunt. et quæ ſequuntur.* Eo antẽ *anno, quem diximus; orbis terræ diuiſionem à* Iano *patre factã fuiſſe,* Pælegh Hebær *filij nomen aperte admodum arguit. nam illi ex euentu* Pęlegh, *quod diuiſionem ſonat, nomẽ impoſitum fuiſſe* Hebræa *hæc* Moſis *verba ſignificant:*

ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ

vlhèbær iullad ſcene banim ſcem haęchad Pęlęgh, *chi be iamaſ niphlegah haaræz. hoc eſt:* Et ipſi Hebær *nati ſunt duo filÿ, nomẽ vnius* Pælægh *quoniã in diebus eius diuiſa eſt terra. at vero natũ fuiſſe* Pælægh *anno poſt àquarum elluuiẽ centeſimo primo, quiſquis apud* Moſem *annos vitæ,* Sem, Arphachſad, Selach, et Hebær *cõputauerit, facile prorſus intelliget.* His itaq; *temporibus, vt* Philo Iudæus *alijque* Hebræorum *interpretes de multiplicato humano genere tradunt;* Noæuus *ille, ſiue* Ianus *pater, vnà cũ tribus liberis, ac colonijs nonnullis in* Pontum *venit; ratibuſq; æquor*

omne Mediterraneũ circũluſtrauit; oſtendens primo Sem littus oẽ Aſiaticũ à Tanai, ut ſcribit Arnobius; ꝑ Boſphorum vſq; ad Nilum Aegypti: Cham vero ſiue Chameſi à Nilo littus Aphricę vſq; ĩ anguſtias Oceani, & Gadiũ; Iaphæth autem (quem Iapetum Gręci dicunt) omne littus Europæ à Gadibus uſq; ad Tanaï: & ſingulis prouincijs prę ſertim vero littoralibus dimiſit primas colonias. Verũ hanc orbis terræ diuiſionem græcus quidam ſacrarum litterarum interpres, cuius quod fuerit nomen aut patria nondum accæpi, hunc in modũ abſoluit dicens.

ὁ γὰρ δίκαιος νῶε διαμερίζει πάντα τὸν κόσμον εὐθὺς τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ὑπὸ κλήρου διελθών; ἑκάστην μερίδα κατὰ κλῆρον ἑκάστῳ ἀπονείμας: καὶ τῷ μὲν πρώτῳ υἱῷ, Σὴμ ὑπέπεσε κλῆρος ἀπὸ πέρσιδος, καὶ βάκτρων ἕως ἰνδικῆς μῆκος τοῦ κλήρου ἕως ῥινοκούρας, κεῖται δὲ αὕτη ἡ ῥινοκούρα ἀναμέσον Αἰγύπτου καὶ παλαιστίνης ἀντικρὺ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. χὰμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ῥινοκούρας ἕως γαδείρων τὰ πρὸς νότον. ἰαφὲθ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπὸ μηδίας ἕως γαδείρων, καὶ ῥινοκούρας τὰ πρὸς βορᾶ. τῷ οὖν Σὴμ παῖδες καὶ παίδων παῖδες ἕως οὗ αἱ γλῶσσαι διεμερίσθησαν; καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν εἰσί.

Ex his igitur tribus Iani filijs, lxxij. coloniarum duces prodijſſe tã Moſaica quàm Beroſiana loquuntur monumẽta; è queis, lxxij (vt diximus) primariæ orbis terrarum regiones ortum pariter ac nomen habuerunt.

*Aſt ego ex his tantum eos referã;per quos Cenomanorum noſtrorum manauit origo;ſecluſis ijs omnibus, qui ad hanc rẽ minime pertinent.*Itaque primo *Chameſem* Iani *filium quẽ* Hebræi *Cham,* Aegyptij *vero Chem, & chemeſenuum,* Zoroaſtremq́, *ac Saturnum ſuum nominant;quattuor filios genuiſſe* Moſes *quidem ipſe, &* Hebræi *omnes aſſerũt.quorũ apud* Hebræos *propria hęc ſunt nomina:*CHVS, MESRAIM, CHANAHAN,PHVT.*è quibus priorẽ Chus qui à* Beroſo *Chur appellatur;*Aethiopas *ac* Churetes *genuiſſe præter* Beroſum,Ioſephũq́, *autor quoq́ ille græcus cuius ſupra mentionẽ fecimus; ita ſcribit filij Châ Chus à quo* Chuſæi Aethiopes.*Hinc & à Semiramide Chus Saturnũ* Aethiopem *nuncupatũ fuiſſe percepimus,in columna quam* Nino *regi eam erexiſſe* Xenophon *tradit:in qua ſubſcripta exciſa erât verba; quibus* Ninum *maritum ita loquentem induxerat.*

MIHI PATER IVPPITER BELVS
.i. Nimbrotus
AVVS SATVRNVS BABYLONICVS
.i. Chus
PROAVVS CHVR SATVRNVS AETHIOPS
.i. Cham
ABAVVS SATVRNVS AEGYPTIVS
.i. Noach
ATAVVS COELVS PHOENIX OGYGES

AB OGYGE AD MEVM AVVM

SOL ORBEM SVVM CIRCVMLVSTRAVIT
.i. Fluxerunt anni.c.xxxi.
SEMEL AC TRICIES ET CENTIES
.i. lvi.
AB AVO AD PATREM, SEXIES ET QVINQVIES
.i. lxij.
A PATRE AD ME, BIS ET SEXAGIES

COLVMNAM TEMPLVM, STATVAM,

IOVI BELO SOCERO, ET MATRI RHEAE

IN HOC OLYMPO SEMIRAMIS

DICAVI

Meſraim vero alterũ Chameſis filiũ initio Aegyptum tenuiſſe, & ab eo Aegyptios fuiſſe cognominatos, Ioſephus, Hieronymus, Auguſtinus, alijq́ omnes tã Hebræi quàm Græci, Latiniq́ ſacrarũ litterarum interpretes conſtantiſſime tradunt. in ſacris ſiquidẽ litteris Aegyptũ vbiq́ Meſraim appellari ſolitam neminẽ ignorare arbitror; qui vetus ſaltem Hebraice legerit inſtrumentum. ſed & autor ille ἀνόνυμος, Meſraim inquit à quo Meſrę̨i Aegyptij. & Suidas, Meſerem inquit eſt Aegyptus. verũ multa hoc loco de Meſraim hoc Chameſis filio ſcitu nequaquã indigna ſeſe nobis offerunt; quæ iampridem ex priſcorum monimentis magno labore perueſtigauimus: quibus explicandis, quoniam haud eſt ſatis idoneum nunc tempus; cum ſit res ipſa multiplex, ac maioris otij, multũq́ etiam laborioſa; non equidem inuitus ea prætermittam. Vereor autem ne etiam fortaſſe vobis nimis antiqua, & iam obſoleta videantur. Tum Marcus. Ita ne nos, inquit, Marcili, cum in ſummã adduxeris expectationem; deſeris? Atqui hæc minime vetuſta, aut obſoleta nobis videri poterunt; Qui te hiſce de rebus vt diſſereres; prę̨ſertim rogauerimus; qui autem fieri poteſt vt ea nobis obſoleſcant (de me ſaltem loquor) quæ nihil dum audierimus? aut ab alijs (qui ſciam) ſcripta legerimus? quamobrẽ perge obſecro; multũ enim (vt opinor) ad eam priſcarum rerum cognitionem, quam quærimus; explicatio tua iſta profecerit. Et ille, & ſi hæc inquit, ſunt vt Græci dicunt παρὰ τὸ ἔργον ne nõ tibi ta-

men Marce vel petenti vel iubẽti morem geſſiſſe videar, eius attingã; vel magis ſeligã eam partem; quam memoratu ac cognitione digniorem eſſe perſpexero.

Tu vero, vt videtur, inquit Marcus; ſed aueo audire quæ polliceris. Tum Marciliuss cõplures, *inquit, à me viri optimi tum firmiſſimę rationes, tum locupletiſſimę quoq; doctiſſimorum hominum autoritates in mediũ afferri poſſent; & vna quæq; earum multis etiã argumentis confirmari; quibus facile admodum oſtenderẽ* Meſraim *iſtum de quo nunc loquimur;* Oſiridem *illum* Aegyptium *extitiſſe; quem &* Apim, & Seraplm, & Dionyſium *Libicũ, &* Iouẽ *iuſtum* Olympicũ *appellari ſolitum accepimus: ni, quũ breuitati ſtudeamus, ea res lõgius nos ab inſtituto traheret.* Proinde *hac una, quã nunc referã; ratione, eaque omnium vel firmiſſima, vel clariſſima contenti erimus.* Principio *ſatis* vos *exiſtimo ex his, quę ſupra diximus; ĩtellexiſſe;* Chã *illum ſiue* Chameſem Iani *filium à priſcis* Saturnum Aegyptium *fuiſſe cognominatum: quod &* Semiramis *in columna, &* Beroſus *quoq; noſter hiſce verbis eruditiſſime expreſſit dicendo.* At vero Cham *quum publice corrumperet mortale genus; aſſerens, & re ipſa exequens; cõgrediendum eſſe, vt ante inundationem, cum matribus, ſororibus, filiabus, maſculis, brutis, & quouis alio genere; ob hoc eiectus à* Iano *pijſſimo, & caſtimonia, atque pudicitia refertiſſimo, ſortitus eſt cognomentũ* Chemeſenua *ideſt* Chem *infamis, & impudicus, incubus, propagator; eſt enim* ESEM *apud*

Scythas Aramæos infamis,& ĩpudicus, ENVA *vero tum impudicus,tum propagator. Eum inter homines huius dogmatis ſecuti fuerunt Aegyptij;qui ſibi illum ſuum Saturnũ inter Deos adoleſcentiorem fecerunt: & ciuitatem illi poſuerunt dictã Chemmin: à qua ad hanc ætatem omnes ciues illius appellamus Chemmenitas.verũ poſteri hoc vitioſum dogma neglexerunt; retento quod fuit primi moris vt inter fratres, & ſorores coniugium iniri poſſet.hęc ille.Quum autem is Aegyptiorum Saturnus ex ſorore pariter, & cõiuge Rhea filium ſuſcepiſſe Oſiridẽ nomine, vna omnium voce prædicetur;eũque totius Aegypti imperium tenuiſſe contendant vniuerſi; ecquid cauſæ eſſe poteſt? cur non eundẽ cenſeamus eſſe Oſirim,qui & Meſraim eſt?quem iam ſupra demonſtrauimus; & Cham, ſiue Chameſenui filium,& Aegypti regem extitiſſe?quum itidem ex Chameſenuo,Rheaq; natum fuiſſe ac generatũ Oſirim,eiuſq; ſororem Iſidem,vt interea ſileam & Diodorũ Siculũ;& Plutarchum,nec non & Oſirianam colũnam;quã tamen, ſi tempus ſuppetet, non multo poſt referam;cum primis clariſſime doceat idẽ ille Beroſus;quem ego autorem vehementer ſequor: cuius è quinto volumine,diuerſis tamen in locis,verba hęc ſunt. Eodem,inquit,tempore Triton reliquit filiũ Hammonem regẽ Libyæ;qui accepit coniugem Rheã ſororem Chameſenui Saturni Aegyptiorum,ſed tamẽ ex Almãthea adoleſcentula,Clàm Rhea,Dionyſiũ ſuſtulit:& in Nyſam vrbem Arabię educandum miſit:*

deinde paulo infra. At apud Libyam lis orta eſt inter **Rheam** *&* Hammonem *ob ſtuprum admiſſum cum* Almanthea:*quęrebatq́* Rhea *vbi* Dionyſius *eſſet; vt eum perderet: & diu lis iſta, rixaque perſeuerauit. & iterum.* Interea *cũ Italia diſceſiſſet* Chameſenuus; *ad illum* Rhea *venit: & illi nupta ambo cõtra* Hammonem *cũ* Titanibus *pergunt: ibiq́ bello commiſſo; pellunt regno* Hammonem: *& in* Creta *cogunt. quũ in* Libya Chameſenus *regnat; parit ex* Rhea *ſorore* Oſirim, *quẽ cognominauit* Iouem. *& paulopoſt iterũ.* Eadem *tempeſtate* Dionyſius Hammonis *filius armis ſumptis* Rheã, *&* Chameſenum *regno paterno pellẽs, & ſecum* Oſirim *retinens, in filiũq́ adoptans, cum à patre ſuo,* Hammonem Iouẽ *cognominauit: vti à magiſtro* Olympo, Olympicum: *eique totius* Aegypti *regnum tradidit. & rurſus.* Huius *inquit (ſcilicet* Semiramidis*) primo ãno oritur ex* Rhea, *&* Chameſenuo *i in* Aegypto Iuno Aegyptia *cognominata* Iſis *maxima, frugifera, legifera, ſoror, & vxor* Oſiridis. *& quæ ſequuntur.* Quæ *cum ita ſint; perſpicuum omnino eſt; quãuis nõdũ quiſquã(qui ſciã) id aperte dixerit; ſcriptumq́ reliquerit: eundẽ penitus fuiſſe* Meſraim, *qui &* Oſiris *dicitur. cuius adeo multa ac diuerſa fuerunt nomina atque cognomina (quot enim ſunt hominum linguæ, tot eſſe* Deorum *nomina ſcite admodum apud* Ciceronem Cotta *loquitur) vt plęrique eũ tum* Solem, *tum* Liberum *patrem, ac* Dionyſium *extitiſſe crediderint.* Quemadmodum *clariſſime videri*

poteſt apud Diodorum *Siculum,* E*uſebiũque, ac Ma-crobium. tum etiam apud* A*uſonium vatem; apud quẽ illud eſt epigramma.*

Ogygi*æ me* B*acchum vocant;*
O*ſirim* Aegyptus *putat:*
M*yſte* P*hanetem nominant:*
Dionyſium Indi *exiſtimant:*
Ro*mana ſacrum* L*iberum:*
A*rabica gens* A*donium:*
Lucaniacus Pantheum.

V*erum hanc nominum confuſionem ob id præcipue accidiſſe contenderim; quia* Gr*æci, vt ſæpe iam dixi-mus; non tantum ritus, et ſacra veterum* D*eòrum, ſed etiam nomina eorum, ac cognomina ſuffurati ſunt. quorum princeps* Orpheus*, vt* Demoſthenes *aſſerit, huius* O*ſiridis ſacra, ac cerimonias, nec non et cogno-mina ex* Aegypto *aduexit in* Gr*æciam: et in* Iouis *ac* Dionyſij *orgia tranſtulit.* Q*uãobrem varias diſcrepã-teſq; antiquorũ ſcriptorũ de* O*ſiridis nomine ſenten-tias* Plutarcho Cheron*æo inſinuante didicimus eo in libro, qui ab eo de* O*ſiride, ac* I*ſide ad* Cleam *mulie-rem editus eſt. quo quidem opuſculo omnia fermè quę veteres hiſtorici, ac* Philoſophi *de his tradiderũt; ele-gantiſſime complexus eſt. vbi illud in primis refert;* Aegyptios *credere* O*ſirim illum ex* Saturno*, et* R*hea natum fuiſſe: eũq; tãq̃* Aegyptiorum *omnium* D*eorũ, ac* R*egũ principem, oculo, et ſceptro in ſacris eorum litteris quæ* ἱερογλυφικὰ *nuncupãtur; inſcribi ſoli-*

tum: ac in oculo quidem prouidentiam numinis, in ſce-ptro autem potentiam declarari. Nomen vero Oſiri-*dis quoſdã interpretari multioculũ inflexione ducta, quod verbum,* OS, *quod prima eſt huius uocabuli ſyl-laba; lingua* Aegyptiaca *idem ſignificet quod, multũ: reliqua autem huius nominis pars quæ eſt,* IRIS; *idem ſit, quod, oculus. alios tamen dicere nomen* Oſiridis, ἀπὸ τοῦ ὁσίου, καὶ ἱεροῦ, *id eſt, à ſancto, & ſacro compactum fuiſſe: quia cõmunis ratio ſit rebus cœle-ſtibus, & inferis: quarũ priores ſacræ, poſteriores ſan-ctæ à veteribus appellarentur.* Et *poſt multa; quę ſub copioſa verborum, ac rerũ occultiſſimarum denſitate, luculentiſſime tradidit; quæq; ob hoc ſolum nobis prę-tereunda ſunt; ne vſq; ad faſtidium ſermo protraha-tur; hoc poſtremo adiungit:* Aegyptios *recte dicere* Oſirim, *et* Liberum *patrem eũdem fuiſſe; mox* Oſirim *natura mortali exutum,* Apim, *ac* Serapim *appellatum (conſueuerunt enim gentes, vt autor eſt* Lactantius, *immutare nomina hominibus poſt mortem cõſecratis) per hæc* Serapim Deum *eſſe omnibus cõmunem; qualẽ &* Oſirim *norunt; qui eius ſacris initiati ſunt. hinc* Heraclitum *phyſicum putare* Serapim *eſſe* Ditẽ, *ſiue* Plutonem, *ac* Liberum *patrẽ. prçterea nõ recte affir-mare* Philarcũ Liberum *patrem primum fuiſſe, qui ex* India *in* Aegyptum *duos boues adduxerit; quorum alter* Apis, *alter* Oſiris *vocaretur: ſed cõmodius* Aegy-*ptios ſacerdotes exiſtimare; duo noĩa* Oſirim, & Apim *in vnum* Serapim *coiſſe coaluiſſeq; ac ſi,* Oſirapim, *di-*

ceremus. Apidem porrò vt ſpecioſam imaginē Oſiridis credi. Hæc atq; alia complura facundiſſimus ille, eruditiſſimuſq; philoſophus tradit: quibus ſi ea quoq; quæ de Oſiridis præclariſſimis rebus geſtis Beroſus, ac Diodorus Siculus ſcriptis mãdarũt ſuis; quàm breuiſſime fieri poterit; adiunxerimus (quãq̃ id à me minime exigeritis) ſatis me veſtris feciſſe uotis exiſtimabo. Ferũt igitur regnãte Oſiride, quē Moſes Meſraim vocat; inopem vitam, & ferinos mores ab Aegyptijs depulſos fruge monſtrata, ac legibus conſtitutis, publicatoq; Deorũ cultu. eũ præterea Oſirim ſcriptitant tãquã uirum optimum, famæq; cupiditate adductum, Aegypti regno conſtituto, ac rerũ omniũ cura Iunoni Iſidi ſorori, coniugiq; tradita, coacto ingenti exercitu, vniuerſum peragraſſe orbem; domuiſſeq;, ac cicuroſeciſſe hominum genus, non armis, & bello compulſum; ſed ſermone blando magna ex parte adductũ; ſuauibuſq; cantilenis illectũ. Q uũq; agriculturę rudes adhuc eſſent homines; & paſtoritiã tantũ uitã agerent; docuiſſe eos & ſerere arbores &, putare vites, & arare terrã; vnde illud præclare apud Tibullum.

Te canit; atq; ſuum pubes miratur Oſirim;
Barbara Mephitem plangere docta bouem.
Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris:
Et teneram ferro ſollicitauit humum.
Primus inexpertæ cõmiſit ſemina terræ:
Pomaq; non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem:

Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primum matura ſapores
Expreſſa incultis vua dedit pedibus.

Huius igitur tot,& tam ingentia merita,ita Aegyptij *remuneranda cenſuerunt;vt eum* Apim,*ac* Serapim *cognominantes,ſacroſq; eidem tauros dicantes, hunc quidem* Apim,*alterum vero* Memphitem *nominatos, pręclarum eius nomen,ac memoriã perpetua veneratione celebrarent.tam&ſi non ſum neſcius* Diodorum *ſcribere,alia quoque de cauſa tauros* O*ſiridi dicatos fuiſſe:nempe quod hæc pręcipue animantia frugum inuentoribus* I*ſidi uidelicet,atq;* O*ſiridi maximo vſui, adiumentoq;,& ad ſerendum, & ad cõmunẽ agrorũ culturam extitiſſe cõmemorantur. vnde* Euſtathius *in* Dionyſiũ Libym *refert;* T*auros populos ab aĩali quadrupede tauro cognominatos; propterea qđ ibi iũctis bobus* O*ſiris terram arauerit.* Od *id conſueuiſſe priſcos hoĩes in numiſmatibus altera qdẽ ex parte regẽ, altera vero bouis effigiẽ extundere autor eſt;doctiſſimus* Homeri *interp̃s.* ἑκατόμβειος,*inquit,* ἑκατὸν. βοῶν τιμῆς ἄξιος. ἢ ἑκατὸν χρυσῶν νομισμάτων. οἱ γὰρ ἀρχαῖοι τιμῶνται τὸ ζῶον τὸν βοῦν, διὰ πολλὰ μὲν, καὶ ὅτι δὲ ἱερόν ἐστιν ἐνεχάραττον τῷ μὲν ἑνὶ μέρει τοῦ νομίσματος βοῦν, τῷ δὲ ἑτέρῳ, τὸ τοῦ βασιλέως πρόσωπον.

Cæterum his rebus ita geſtis, illud poſtremo Beroſus, *& alij tradunt* O*ſirim ipſum deuictis, ſublatiſque in toto orbe terrarum infeſtiſſimis gigantibus,ac tyrãnis,*

*in Italiam demũ anno poſt diluuium.*DXLIX,*per-
ueniſſe;eiuſque imperium annis fermè decem cũ obti-
nuiſſet;& à ſuo cognomine Apeninam in triumphum
appellaſſet;poſt hæc in Aegyptum reuerſum columnã
erexiſſe:octauoq; ſupra vigeſimum imperij ſui anno
ceſſiſſe vitæ:ſepultũq; in Olympo monte vnà cũ Iſide
coniuge:qui mons eſt in Aethiopia Aegypti ſecundum
mare Erythæum,quod quidam a colore,ſedtan recte
neſcio;*Rubrum *vocant;non procul ab Heliopoli:hũc
aiunt nõnulli ab ortu Solis ad quartã vſq; diei horam
flãmas emittere.Plæriq; tamen ſcribunt Oſirim nõ in
Olympo monte,ſed in Memphi ciuitate fuiſſe conditũ;
quod Mephim nonnulli portum bouũ;alij Oſiridis tu-
mulum interpretentur. Cæterum his ita traditis(vt
& aliquãtulum vager;& ne qua ex parte noſtra de-
ſideretur oratio)illud minime inexplicatum prẹterie-
rim;Italiã ſcilicet;vt & ãtea leuiter attigimus;ab hoc
Oſiri,ſiue Api,quem Anthiocus Taurum,Cicero ſan-
ctum Aegyptiorũ bouem interpretatur; Apeninã,id
eſt,Taurinã fuiſſe cognominatã.id enim Beroſus, &
Cato vel ſoli(quod meminerlm)apertiſſime ſcriptlta-
runt.è queis Beroſus,vigeſimo,inquit, nono Belochi
decimi Aſſyriorum regis ãno apud Celtiberos Lom-
nini florebant:& ædificauerunt à ſuo nomine vrbem
magnã Lomniniã.Anno autem ſequenti Itali oppreſſi
à tyrãnis gigantibus in tribus Palenſanis, aduocaue-
runt Oſirim;qui cum colonijs. ad Hiſtri vicinos fon-
tes peruenerat.Oſiris vero tota Italia potitus, decem*

annis illam tenuit: & à ſe nominauit in triumphum: & ſub ditione poſitis gigantibus, regem Ianigenis *re-liquit* Leſtrigonem *gigantem ſibi ex filio* Neptuno *nepotem*. His *rebus geſtis in* Aegyptem *reuerſus co-lumnã, quæ permanet; inſcripſit in monimentum ex-peditionis ſuæ per totum orbem. hic hæc*. Quũ *ergo* Oſiris *rex*, Italiæ *nomen dederit, vtique eam à cogno-mine ſuo* Apiam, *ſiue* Apeninã *appellaſſe conſentaneũ eſt: à quo antea &* Peloponeſum τὴν ἀπίην γαίην, *vt eſt apud* Homerum; *cognominauerit. Ita enim* An-thiochũ Syracuſanũ *(vt video* noſtrũ Catonem *ſcri-bere) affirmare ſolitum accepimus*. Italia *enim, inquit ille, complura à* Dijs, *& ducibus ſortita fuit nomina. à* Iano *quidẽ* Ianicula, *quem quidam* Oenotriũ *dictũ exiſtimant, quia inuenit vinũ & far*. Chameſena *vero à* Chameſe, *& à* Saturno Saturnia, Saleũbrona *quoque à gentilibus*. Durauit Saturnia *nomẽ totidem fermè annis; quot antea aurea ætas, vſque ad* Apim Deorũ Italiæ *vltimũ, vt* Antiochus Syracuſanus *ſcribit: a quo* Apenina, *quã* Taurinã *idẽ interpretatur: & ſi* Græci *de more quidã a bobus* Herculis; *quos opimos gignit*. Italia, *vt ait* Hellanicus: *aut à vitulo egreſſo, ut ait* He-rodotus: *vel quod quidam* Græci *boues vocant* Italos; *vt fabulator* Timæus; *dictam exiſtiment. Inde à duo-bus fratribus altero* Heſperia, *altero* Italia *poſtremũ nomen retinuit. hæc* Cato. Præterea *ab eodem* Api *in* Italia Tauriſium *ciuitatem quã corrupte* Triuiſium *dicunt; nec non &* Tauriſanos *populos quos etiã* Ta-

uriſcos Strabo appellat dicens; Quoniam à Polybio proditum eſt;ſua ętate apud Aquileiam,maxime uero in Tauriſcis & Noricis inuentum fuiſſe aurũ.cõditos fuiſſe idem Cato teſtatum reliquit.Tauriſanos,inquit, Perſę gentẽ ab Api duce conditam aſſerunt. Quare hinc & Tauriſium vrbem nomen traxiſſe quis eſt qui dubitet? & montes quoq; Tauriſanos? de quibus erudite Plinius. Venetia,inquit;cuius fluuius Silis è mõtibus Tauriſanis.Sed hęc ſatis.Nunc quoniam quę de Oſiride poſtulaſti Marce iã abſoluimus; Tũ Marcus eum interpellans, verũ inquit profecto dicis Marcili; ſed ſi eam quoq; Oſirianæ colũnæ inſcriptionẽ,cuius Beroſus meminit;& quam antea promiſiſti; reddideris:tum mehercule confecta res iſthæc ex mea penitus erit ſententia.exiſtimo enim te in ea referenda,explicandaq; noui aliquid,vt ſoles;allaturũ. Tũ Marcilius ò mirã,inquit,memoriã Marce tuam. at iſta mihi iam exciderant.Itaq; vt tibi omni ex parte morẽ gerã;ad Diodori Siculi me nunc libros cõuertã:cuius hęc ſunt ex priori volumine de ea Oſiriana inſcriptione,quam requiris;verba.Haud vero inquit, inſcius ſum; à nonnullis ſcriptoribus tradi horũ Deorũ ſepulcra in Nyſã Arabiæ ſita:à qua Nyſeum Dionyſiũ appellent.eſſe autem vtrique dicatam colũnam ſacris ſculptã litteris tradunt:Inq; colũna Oſiridis hęc ſcripta dicuntur.

MIHI PATER SATVRNVS DEORVM OMNIVM IVNIOR. SVM VERO OSIRIS REX, QVI VNIVERSVM PERAGRAVI ORBEM VSQVE AD DESERTOS INDORVM FINES: AD EOS QVOQVE SVM PROFECTVS, QVI ARCTO SVBIACENT; VSQVE AD HISTRI FONTES. ET ALIAS QVOQVE ORBIS ADII VSQVE AD MARE OCEANVM PARTES. SVM SATVRNI FILIVS ANTIQVIOR: GERME EX PVLCHRO ET GENEROSO ORTVM: CVI NON SEMEN GENVS FVIT. NEQVE VLLVS EST IN ORBE, AD QVEM NON ACCESSERIM; LOCVS: DOCENS EA; QVORVM INVENTOR FVI.

Quo quidem in Oſiriano Epigrãmate illud in primis ſcitu quàm pulcherrimũ, atq; optimũ iudicamus; Ianũ patrem, quem ſupra in Semiramidea colũna Cœlum fuiſſe nuncupatum audiuimus; eundẽ nunc doctiſſime ab Oſiride, NON SEMEN, *id eſt, caſtratũ appellari. (Ianũ autem ſiue* Noach *patrem fuiſſe* Chameſis *Saturni Aegyptiorũ, Chameſem vero Oſiridis, iam ſatis ſupra demonſtratum eſt) quo profecto cognomine hiſtoriam mehercule perrecõditam de* Iano, *&* Chameſe *pauculis admodum verbis attigit: quam tamen nuper apud* Beroſum *Chaldæum copioſe, ac diligenter explicatã reperi. cuius verba quia memoria teneo. nõ illibenter expromã Cæterũ inqt* Noach *antequã diſcederet ab* Armenia; *docuit illos ſimplicem agriculturã, magis curans religionẽ, & mores, quàm opulentiã, & diuitias; quæ ad illicita & libidines prouocant; & cæleſtium iram nuper induxerant.* Primus *tamen omniũ inuenit vites; atque plantauit: & vinũ cõficere docuit: cuius vim expertus, & vapore ebrius effectus, minus pudice in terram cecidit. erat autẽ illi vt diximus filius ex tribus primis adoleſcẽtior Chem; qui ſemper magicæ & veneficæ ſtudens,* Zoroaſt *nomen conſequutus erat. Is patrem* Noham *odio habebat; qa alios vltimo genitos ardẽtius amabat: ſe vero deſpici videbat:* Potiſſime *vero idẽ infenſus erat patri ob vitia. Itaque nactus opportunitatẽ; quũ* Noah *pater madidus iaceret; illius virilia comprehendens, taciteque ſubmurmurans, carmine magico patri illuſit:*

ſimul & illum ſterilem perinde atque caſtratũ effecit: neq; deinceps Noah fœmellam aliquã fœcundare potuit. ob beneficiũ tamen inuentæ vitis, ac uini, dignatus eſt cognomento Iano: quod Arameis ſonat vitifer, & vinifer. Quo circa illud Grecorũ impudentiſſimũ ſanè furtũ, apertiſſimũq; mendaciũ nõ ſatis digne mirari; queo qui (vt ſunt genus hominũ, autore, Plinio in ſui gloriã effuſiſſimũ) rem hanc tam inconcinne, tam etiam fabuloſe ad Saturnũ Cretenſem tranſtulerunt. Nam, vt inquit, Cicero, uetus hæc opinio Græciã oppleuit, exectũ Cœlũ à filio Saturno, uinctũ aũt Saturnum à filio Ioue. Sed de his diſſeruerũt & ſubtiliter, & copioſe Diodorus, ac Lactantius Firmianus, & alij complures rerũ geſtarum ſcriptores; quos propter rationẽ breuitatis, ac temporis prætereundos arbitror: tempus enim me citius, q̃ oratio deficeret; ſi ea omnia, quæ hiſce de rebus nõ incõmode dici poſſent; enumerare velim. etenim ĩ ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt: vt dies ſingulos poſſim conſumere. quãq; & hæc vberius fortaſſe diximus, q̃ aut ipſe decreuerã; aut hiſtoricorũ vſus planè deſideret. Sed cum ea eſſent vel noua vel recondita; ac taceri vllo modo nequirent; ſtrictim omnia, ac ſummatim, vt putaram; afferri pro dignitate non potuerunt. Itaq; ad tertium Chameſis filiũ redeamus. At vero Chanahã tertius Chameſenui filius, quem Phœnicem Græci dicũt; omnẽ Phœniciæ partẽ, quæ initium capit à Damaſco; protenditurq; vſq; ad Gazam extremam Palæſtinorum vrbẽ,

tenuiſſe Beroſus refert. Chanabã, inquit, poſuit colonias a Damaſco vſq; in extima Palęſtinæ. Itaq; totam illam regionẽ quæ & Damaſcenam, & Galilæam, & Samariã, & Iudęam, & Palęſtinã, & Idumęam complectitur, à Chanabã iſto ſiue Phoenice Chananæam & Phœniciã nuncupatam ferũt diuinarũ ſcripturarũ interpretes. Phut autem poſtremũ Chameſis filiũ, qui ab Aegyptijs quidem Phet, à Liguribus uero Pheriton, à Gręcis autem, Latiniſq; Phaethon, cognominatus eſt, in ea Mauritaniæ parte quã Libyam incolæ vocãt, initio colonias poſuiſſe, & à ſe Phutenſem, ſiue dicere mauis Phaethõteã nũcupaſſe, præter Ioſephum Iudęum, Hieronymus quoq; noſter aperte ſcriptum reliquit. Phut, inquit, eſt Libyes: à quo & Mauritaniæ fluuiuus vſq; in præſens Phut dicitur: omniſq; circa eum regio Phutenſis: multi ſcriptores tã Græci quàm Latini huius rei teſtes ſũt. hęc ille. Hic et Gręcus ille autor ἀνώνυμος. Phut inquit, à quo Phutæi Libyes. Is Itaque Phaebõ quũ regnũ in Phaethõtæis, qui poſtea à Libyco Hercule deuicti, in imperãtis nomen, gentẽq; conceſſere, multos annos obtinuiſſet: tãdem vnà cũ filio Ligure, & nepotibus, & colonijs, ex Aphrica, & Aegypto in Atticã, et ex Attica in Italiã, ante Græcos omnes, colonias nauibus trãſuexit: poſſeditq; omnia fermè tranſpadana loca, ac totũ Eridanũ, anno, teſte Beroſo, poſt diluuium, ccccl. ita enim ille. Anno, inquit, penultimo Aralij ſeptimi Aſſyriorũ regis, claſſe venit ad Malotb Tagetẽ Ianigenã Razen-

nnũ Phaethon cũ ſuis: qui inueniens omnia ab Auſonijs occupata ab Oriente; & montana à Gallis & Aboriginibus poſſeſſa, planitiem vero à Razenuis Ianigenis habitata, donatus fuit parte Occidentali; poſſeditq; cũ ſua poſteritate montes, & totũ Eridanũ uſq; in regionẽ proximã Iſtris; relinquens nomina locis. Ex hoc loco Catonẽ, ac Semproniũ autoritatem ſumpſiſſe pſpicuũ eſt; dũ aſſeuerant Phaetontẽ primũ ex Attica in Italiam cum colonijs tranſfretaſſe: quãq; Dionyſius Halicarnaſeus eos acriter admodũ uexet; cuius verba heſterna in diſputatione retulimus. Verum ei Plinius ſcite admodum pro Catone, Sempronioq; reſpondens, Pudet, inquit, à Græcis Italiæ rationẽ mutuari nẽpe. quia propriã omnino neſciunt: et de ea inuicem altercantur. Sed de his aliàs fortaſſe plura etiam dicemus. Cæterũ, vt inquit Liuius, quũ Thuſci omnia loca, quæ trans Padũ ſunt; primi tenuerint, excepto Venetorum angulo; qui ſinũ circũ incolunt maris; primus omnium Phaethõ Venetos fundauit: totumq; illud Venetorum angulum tenuit: quemadmodum Cato, ac Sempronius tradunt. Venetis, ĩquit Cato, prima origo Phaethõtęa eſt; quæ Gręcis occaſionem mentiendĩ de Phaethonte & Eridano præbuit: Poſterius mixta his nobilis ſtirps Troiana; à quibus Patauium ſuo conditore inclytum. Sempronius autẽ. Nam vſque Attrianũ fluuiũ qui limes ẽ Volturrhenorũ, & Venetorũ; tenuere Hetruſci: Et Venetiã principio quidẽ Phaethontęi, poſtea Troiani eiſdẽ mixti coluerunt. Hinc ergo perſpicuum eſt

principio quidem Phaethontę à Phaethonte, poſtea vero Venetiã à Veneto eius abnepote appellatã fuiſſe. vti poſtmodũ enodatius explicabimus. Cæterũ *Huius Phaethõtis filiũ fuiſſe* Ligurem Beroſus, & Cato, & *alij tradunt. à quo* & Ligures *populi*, & *Liguria Hetruriæ regio maritima nomen habuere; dicente* Catone. *Hetruria olim* Italiæ *princeps ab eorũ Metropoli regia ſic cognominata, à* Thyberi *in Macram diffunditur. Gens prima illorum maritima Ligurum, dicta à filio Phaethõtis* Ligure; *quẽ montani Ligures Pherithon nũcupant; poſt* Thiberina *oſtia Pheregenę primũ* Hetrurię *oppidum in vicino littore; dictum à* Genio Iano *qui primus ibi colonias poſuit, & à Pherithone, id eſt, Phaethõte qui colonias adiecit; vti in* Liguria *montana; ubi à Genij colonijs, Genua oppidũ: et ab adiectis Pherethianis ad idẽ colonijs, amni proximo, & regioni Pherethianæ nomẽ reliquit. Primus omniũ Græcorũ Phaethõ ex* Attica *ſoluẽs cũ* Ligure *filio multis ætatibus & ſeculis ante* Oenotriũ *Archadem colonias adiecit* Italico *littori, ab Oſtijs* Thiberinis *vſque ad* Niceã *Maſſylienſium: & in medio portum Ligurnũ à filio nuncupans, vltro, citroque littus omne* Liguriam *dixit.* Hinc & *Sempronius. Ligures, inquit, dicti ſunt à* Ligure *Phaethõtis filio qui oĩum primus multis ſeculis ante Græcos ex* Attica *colonias in* Italiam *tranſportauit: adijecitq; atque miſcuit antiquiſſimis italiæ populis ab Oſtijs Thiberinis vſque Nicæam. hinc veteres omnem maritimam dixerunt*

Liguriam. Fuit itaque Ligur Ligurũ rex ac cõditor, ac Hetruſcorum regulus, quandoquidem Liguriam Hetrurię principem maritimã regionem eſſe ſcribit Cato: atque alij omnes tradunt. Vnde & diuerſa varijs in locis ſibi Ligures aſciuiſſe nomina. C. Sempronius ſcribit. A Nicæa enim ad Macram, inquit, tenent Ligures montani, origine Phaethontæi: à Macra item ad Arnũ, & portũ Ligurnũ incolũt Hetruſci cognomine Ligures Apuani: quos ſequuntur Ligures Hetruſci Populonij à Ligurno portu ad caput Hetrurię: à quo ad Thyberim ſunt Hetruſci Ligures Thyrrheni; in quibus ſunt campi compluti lapidum; clari pugna Herculis, adhuc Lamones dicti, ab ipſius filio Lamone. Regnauit autẽ Ligur apud Ligures Hetruſcorum populos anno ferme à diluuio, cccclxxx. ita enim Beroſus. Huius, inquit, Balei Xerſis octaui Aſſyriorũ regis temporibus, apud Ligures Phaethon relicto filio Ligure, regreſſus eſt in Aethiopiam. Genuit vero Ligur iſte, uti idẽ Beroſus in genealogijs autor eſt; filiũ; quem Syro, Chaldæoue ſermone Cydnum appellauit. Quicquid enim candidum eſt, vt Solinus ſcribit; Syri gentili lingua Cydnũ vocant: Vnde & amni Ciliciæ nomen inditum aſſerit. de quo illud eſt apud Tibullũ poetarum ſuauiſſimum.

An te Cydne canam? tantis qui leniter vndis
Cæruleus placidis per vada ſerpis aquis?

Tã & ſi non ſum neſcius, & Lycophronis interpretẽ, & Theocriti enarratorem tradere; id Cydno nomen

piſcatores quoſdã ĩdidiſſe, quũ illũ è mari ſuſtuliſſent; Cycnis plurimis circa eum volantibus. Cæterum is Cycnus à patre Ligure Ligurum Hetruſcorum rege cum colonijs miſſus, omnẽ trãſpadanam Galliã, quæ ſpectat inter occaſum Solis, & Septẽtriones; proximã Venetis, qui trans Attrianũ flumẽ incolunt; initio tenuit: in eaque ciuitates multas montanis pręſertim in locis extruxit: à quibus Orobiorum cognomen adepti ſunt ij populi; qui tum ab autore, conditoreq; Cydno Cydnomani dicebantur. eiũs tamẽ liberi, ut poſtea demonſtrabimus, vſque ad Iſtros imperij, ac regni ſui fines protulerunt. Quibus è rebus iudicare ipſi facile quidem ac recte poteſtis, Orobiorum noſtrorum, ſiue Cenomanorum originem (vt heſterna die dicebamus) à Ianinæo, Hebræoque fonte ita defluxiſſe; quẽadmodum Ioniũ mare ex Aegeo, Aegeum ex Helleſponto, Helleſpontũ ab Euxino, Euxinũ è Meotide palude, Meotidem vero demum ab Oceano omnium parẽte, Ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρέατα μακρὰ νάουσιν, Oriri multorũ teſtimonio proditũ eſt. Cydnũ ſiquidẽ Cydnomanorũ patrẽ ex Ligure, Ligurẽ ex Phaetõte, Phaethõtẽ ex Chameſe, Chameſem vero ex Iano omniũ patre, ortus ſui initiũ traxiſſe, enucleate iam ſatis oſtendimus. Sed tamẽ idcirco ad Ianum illũ ſupremũ quaſi quoddã mortalium omniũ caput, à quo hominũ genus omne proceſſerit: principẽ Cydnomanorũ originem referre maxime placuit; ne cui fortaſſe veſtrum

lutulenta Chameſis uitia (ſi eũ Cydneæ originis autorem ac principẽ conſtituiſſem) quæ à Moſe, quæque à Beroſo referuntur; ſtomachũ faceret. nimirũ illud ſibi vitio, ac probro verti exiſtimans; quod ab homine poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo, omniũ deniq; immanitatũ, ac libidinum maculis notatiſſimo, ortum traxiſſe contigerit. quãq̃ (vt mea fert ſentẽtia) nulla eiuſmodi ortus ratio ſit habenda. Nã vt viris tẽperatiſſimis, ſanctiſſimiſque moribus, ac virtutibus prædıtis ad felicitatem comparandam nihil obeſt inſolens ac facinoroſa maiorum vita: ſic etiam hominibus ſine vlla bona arte ſine litteris, humanitate, ingenio, moribus, quid tandem arbitramur auorũ nomina, parentũ virtutes, q̃d generoſum omnino prodeſſe genus? quũ præſertim, autore Salluſtio, quantò vita maiorũ præclarior eſt, tantò poſteriorum ſecordia ſit flagitioſior? Itaque, vt multa nunc exempla veterũ prętereã; quẽadmodũ Chameſi illi nihil penitus ad optimos mores aſciſcendos ſapientiſſimi prudentiſſimique patris ſui Iani eximiæ virtutes, quibus illũ maxime cæteris prę-ſtaſſe Beroſus ſcribit; profuerunt: nec cõtrà Ioui iuſto Oſiridi huius ce Chameſis filio, quem, vt anteadiſſeruí; præclariſſimo Aegyptiorum regno, vel orbis potius imperio, quãdiu uixit; præfuiſſe; obque ingẽtia eius in omnes mortales merita, inter Deos referri; ac diuinos honores meruiſſe; veteres hiſtorici memoriæ prodiderũt; nequaq̃ teterrima patris facinora obſtiterũt; quin & clariſſimus imperator, & feliciſſimus rex ha-

bitus ſit:ſic ego exiſtimo Phaethõti,aut nepoti Cydno minime dedecori,aut vitio dandũ;quod ex impuriſſimo,cõtaminatiſſimoq; Chameſe originẽ duxiſſe cõtigerit.In his enim quæ non à conſilio,aut voluntate, ſed ab euentitijs potius quibuſdam cauſis proueniunt, nulla omnino laus poſita eſt; aut vituperatio: quum autem vel ex probo,uel improbo naſci genitore in noſtra minime ſitum ſit poteſtate; ſed magis caſui, atque euentui aſcribi ſoleat:omnino perſpicuum eſt;eos quibus impuri,flagitioſique parentes obtigerint; ab omni penitus dedecore alienos eſſe.alioquin iſthæc nõ modo Cenomanis,verum etiam cæteris triginta duobus populis,qui eodẽ è Chameſe proceſſerunt;inurẽda hęc eſſet ignobilitatis,infamięque cicatrix:è queis celebriores fermè fuerũt Aethiopes,Aegyptij,Tauriſani,Phaethontęi,Libyci ſimul & Italici, Chananæi omnes, ac Phoenices,Aſſyrij,Babylonij,Tarceſſii,Arabes,Lydij, Aphri,Veneti,Ligures,alijque complures:de quibus vos videritis;qui Moſen,Beroſum,ac Ioſephũ legitis: quos tamen populos à priſcis rerum geſtarũ ſcriptoribus nõ niſi maximis ſemper laudibus ab antiquitate, ab incolarũ moribus,inſtitutis,legibus,à Deorũ cultu, ſacrorum peritia,à maximis denique rebus geſtis ornari ſol.tos nemo eſt qui nõ exploratum habeat. Quã orbem mi Marce doctiſſime,voſque fratres optimi nijs uos paterna,nihil auita offendant uitia:ſed ſpretis his omnibus,quæ ſicut nec felicem præſtant hominẽ; ſic nec à fęlicitate quẽq̃ deturbare poſſunt;eia agite

illud quo nihil eſt nobis ſolidæ laudis, ac veræ nobilitatis præſtantius; nihil optabilius ad immortalitatem gloriæ; nihil deniq; ad memoriam noſtri nominis ſempiternam excellentius poteſt accidere; virtutem ſcilicet, qua, vt inquit Iſocrates *nulla neq; grauior eſt poſſeſſio, neq; ſtabilior; nec non & præclaram optimarũ artium doctrinam, ac ſapientiã, quæ ſæpe in ampliſſimo & dignitatis, & laudis gradu locare homines cõſueuerũt, amplectamur: ita enim fiet, vt obſcurũ illud, atq; improbum maiorum nomen quod quidem immerito poſteris obtrectatores probro, & crimini dare ſolent; virtutũ, ac morum ſplendore, veluti quodã clypeo, facile admodũ poſſimus obtegere.* V*erũ intelligo me in cauſa aperta, minimeq; dubia, multo fortaſſe & plura, & pluribus etiam dixiſſe, quàm res ipſa poſtularet: ſed id factũ eſt; non ut uobis rem tam perſpicuã dicendo probaremus: ſed vt maleuolorum omniũ, inuidorũq; voculas, ac reprehenſionẽ frangeremus: qui eo ſæpe negotio poſterum famam, ac ſplendorem maculari poſſe arbitrantur: ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid deniq; virtus valeat, quæ, vt prȩclare inquit* Cicero*; in tempeſtate quieta eſt, & lucet in tenebris: & pulſa loco, manet tamẽ; atq; hȩret in patria: ſplendetq; per ſeſe ſemper: neq; alienis vnq̃ ſordibus obſoleſcit.* S*ed iã ad* Cydnũ*, à quo lõge egreſſa eſt, referat ſe oratio.* E*ſt igitur annus ille q̃ à* Cydno *illo* Liguris *filio orti ſunt* Cydnomani*; quẽadmodũ ex* Beroſo *computari facillime põt,*

*à mundi quidẽ exordio.MM.clvij.à diluuio autẽ noui-meſtri.D.i.atq; ãte clemẽtiſſimi Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti natalẽ diẽ.M Dcccuij.ita.n. apud illũ ſcriptũ eſt.*Anno *vigeſimo* Armatritis.*ix.* Aſſyriorum *regis,* Ligur *miſit filium* Cydnũ , & Eridanum *cũ colonijs, & fratribus,& nepotibus:& occupauerũt vſq;* Iſtrũ *in* Italia.At vero *ne quis forte dubitet qua in* Italiæ *regione* Cydnus *conſederit ;* Pauſanias *inter græcos hiſtoricos doctrina,aut ingenio(vt mihi quidem videtur)nemini ſecũdus;eo ĩ libro cui titulus eſt* ἑλλάδος περὶ ἡγήσεως, *id aperte admodum explicans tradit* Cycnum ἠριδανοῦ πέραν ὑπὲρ γῆς τῆς κελτικῆς βασιλεῦσαι. *id eſt in* Gallia, *quæ trans* Padum *eſt ; regiam poteſtatem obtinuiſſe.eius autem omnia* Pauſaniæ *verba,quæ ad rem pertinẽt;in extrema huiuſce diſſertionis noſtræ parte citabimus: nunc vero ad id. quod inſtat.* Hiſce *igitur rebus omnibus & quæ ad* Italiæ,*quęq; ad* Genomanorum *ortum ſpectant,generatim ita traditis,conſideratiſq; nunc demum(ſi uobis* videtur)*non probabili modo argumentatione,verum etiam neceſſaria hiſtoricorum ratione cõcludere* velim;Cenomanos *ipſos à nemine alio,quàm à* Cydno Liguris *filio fuiſſe genitos.res enim poſtulare* videtur; *vt eorum expectationi qui audiunt;quàm celerrime occurratur.* Atqui,*inquit* Petreius, *locus iſte eſt tibi* Marcili *etiam atq; etiam confirmandus:quem ſi obtinueris,nõ modo nos qui pręſentes ſumus; traducas ad te totos licebit:ſed abſentes quoque; & qui poſt, alijs*

erunt in annis (ſi ſic mihi loqui permittis) Tum Marcilius. *Quũ præclariſſimarum, inquit, gentium, ciuitatum, locorũque vetuſtatẽ, atq; ortum ab impoſitis nominibus periti rerum geſtarum ſcriptores comprobare maxime conſueuerint: vti* Liuius: *Mari, inquit, ſupero, & infero, quibus* Italia *inſulę modo cingitur; terra: mari.q; Thuſci quantum potuerint; nomina ſunt argumento: quod alterum* Thuſcũ *cõmuni vocabulo gentis; alterum* Adriaticũ, *ab* Adria Thuſcorũ *colonia vocauere* Italicę *gentes:* Græci *eadem* Tyrrhenũ, *atq;* Adriaticũ *vocant. ecquid cauſæ eſſe poteſt? cur non* Cenomanos *à* Cydno *illo conditos appellatoſq; fuiſſe confiteri neceſſe ſit? quũ autore* Beroſo *certum illud ſit, atq; perſpicuum; priſcos omnes coloniarum duces nomina ſua gentibus, ac locis quibus imperabãt; duabus maxime de cauſis indidiſſe? quas dicam eiſdẽ quibus ille verbis ſcripſit.* Hi *ſunt, inquit, qui egreſſo ſunt poſt* Nymbrotum *ſinguli cum familijs, & colonijs ſuis, relinquentes nomina ſua locis in ſignum expeditionis à* Iano *patre ſibi cõmiſſæ: & ad monimentum poſteris, vt ſcirent quis eorum fuerit conditor.* At *vero ab his nequaq̃ diſſimilis ratio illa eſt; quã* Lactantius Firmianus *refert. Saturnus, inquit, quum potentiſſimus eſſet rex; ad retinendam parentum ſuorũ memoriam vtriuſq; nomina cœlo, & terræ indidit: quũ hec prius alijs vocabulis appellarentur: qua etiam ratione montibus, & fluminibus, nomina ſunt impoſita; & mari: vt mare* Icarium, Aegęum. Helleſpontus, *& in* Italia

Auentinus, & Tyberis; ita Saturnus natus eſt ex homine, cui nomen fuit Vrano, ſiue Cœlo: quod eſſe uerũ Triſmegiſtus autor eſt; qui cum diceret admodũ paucos extitiſſe in quibus eſſet perfecta doctrina; in his Cœlum, Saturnum, & Mercurium nominauit. hi hæc. Itaq; quũ & ex Beroſo, & Pauſania ſatis cõſtet Cydnũ in trãſpadana Gallia Hetruſcas, ſiue Liguſticas colonias poſuiſſe; illud primũ à uobis viri ornatiſſimi libenter admodũ quæſierim: cui nã genti, cuiue populo nomen ſuum indidiſſe Cydnũ exiſtimetis? An fortaſſe Inſubribus, nũ Venetis? nũ Iſtris? nũ Volturrhenis aut Libycis? minime gentiũ. Etenim uos tam exili ingenio præditos haud eſſe arbitror; quin facile admodũ voſmet ipſi neque Cydni nomen hiſce earũ gentium nominibus congruere, neque illorũ etymon ab eo vllo pacto trahi poſſe animaduertatis. Itaque reliquũ eſt non alijs quàm Cydnomanis ipſis Cydni nomen oĩno fuiſſe impoſitũ: Idque quo firmius etiam credamus; F. Pictoris viri ſanè eruditiſſimi facile, vt mihi videtur, cogit autoritas. Is enim priori volumine autor eſt; apud veteres denominandi, aut imponendi gentibus, aut locis noua nomina tantũ regũ illuſtriũ ius, ac poteſtatem extitiſſe: neque tamen omniũ, ſed illorũ præcipue, qui eſſet aut Thuſcorũ reges, ſiue reguli, aut in phano, Hetruriæ regni inſignia à Thuſcis Lucumonibus, aut regibus accępiſſent: ſi veriſſimo uati velut oraculo ita dicenti credimus.

Templum auguſtum, ingens, centum ſublime colũnis,

Vrbe fuit ſumma, Laurentis regia Pici.
Horrendum ſyluis, & religione parentum.
Hic ſceptra accipere, & primos attollere faſces
Regibus omen erat; hoc illis curia templum.

Ad hanc autem veterũ conſuetudinem demonſtrãdã, illud arbitror nõ parum conferre; quod & F. Pictor, & Trogus Pompeius aſſerunt; & nos heſterno die declarauimus, Romulũ ſcilicet ex Hetruſcorũ regulo principem Romanorum regem à Thuſcis regibus, ac Lucumonibus initio fuiſſe declaratum: hancq; ob rem ab eodem illo Fabio memoriæ proditum; Mithridatẽ illum Ponti atque Aſiæ regem; quẽ vel ſolum mortalium omniũ certum eſt (vt Valerius, & Quintilianus ſcribunt) duabus & viginti gentiũ linguis, quibus imperitabat; optime loquutũ; Romanis ignobilitatẽ generis obieciſſe: quod videlicet eorũ reges Vernę prius reguliq; Thuſcorũ extitiſſent. Tenet enim fama pręter Romulũ illum, Numam quoque Pompilium Curibus paruis, & paupere terra miſſum in imperiũ magnũ. Hæc autem eſt huiuſce rei ratio; quod nemo illis temporibus rex, aut regulus in Italiæ partibus eſſe poterat; niſi quem Thuſci Lucumones elegiſſent; miſiſſentque. Vnde illud uos haud quaq̃ præterit; quod Solinus, & alij tradunt: Caccũ Marſyę regis legatum quod circa Volturnũ & Campaniã abſque Thuſcorũ regum aſſenſu regnũ occupaſſet; à Tarchone eorũ rege, duce Hercule; qui tum forte aderat; oppreſſum, in vincula coniectũ. At vero cõtra quũ Cydnus noſter à

patre Ligure Ligurũ Hetruſcorũ rege in eam Italiæ, ſiue Galliꝫ tranſpadanæ partem miſſus fuerit;quam olim Phaethõti auo,eiuſq; poſteritati Malothi Thuſcorum regẽ dono dediſſe antea declarauimus: omnino neceſſitas cogit,vt Cenomanos ipſos nõ niſi à Cydno editos,appellatoſque fuiſſe cenſeamus:quemadmodum etiã docent peruetuſta quædam tum vrbium ac familiarum,tum montiũ quoque:& fluminũ nomina,quæ adhuc apud Cenomanos ipſos in antiquiſſimæ illius Arameæ,Scythicæque originis monimẽtũ perſeuerãt: è quibus ea nũc,quàm pauciſſimis abſoluã; et quꝫ mihi tenuis memoria ſuggeſſerit;quꝫque vel cognitione,vel memoratu digniora videbuntur.nam vt membratim percurram omnia;neque uos à me exigitis;& laboris eſſet infiniti.Itaq; primũ Catullianos illos verſus attẽdite;quibus apertiſſime admodum Cydneam originẽ innuit dicens.

Atqui non ſolum hoc ſe dicit cognitum habere
Brixia Cycnea ſuppoſita in ſpecula.

Quo dicto declarare nobis voluit poeta lepidiſſimus principem illius arcis ſummo in collis cacumine poſitꝫ, fundatorem,ac conditorem fuiſſe Cydnũ illũ Liguris filium quẽ Græci Cycnũ vocãt:vt poſtea docebimus: quippe quæ ad C.vſque Cæſaris tempora,qbus Catullũ floruiſſe planè compertũ eſt;proprio nomine ab autore Cycnea ſpecula cognominaretur:ut habent nõ nulla haud contẽnendæ vetuſtatis exemplaria, nõ aũt Cichonia,aut Chinnea,quod in libris minus ac curate

ſcriptis reperiri ſolet. atque id maxime in cauſa extitiſſe video; cur Catullianus interpres, vir alioquin meo iudicio apprime eruditus, ridicula quædam in hunc ſcripſerit locũ. quæ, quoniam & in huiuſcemodi nugis inuitus admodum facio iacturã temporis; & ad rem minime pertinent; expendenda doctioribus relinquo. Verũ ne de noſtratibus Cydnæę originis monimentis nihil retuliſſe videamur; venit ecce perueteris illius in mentem Cednorũ familię quã; hiſce quoque tẽporibus apud Bergomates noſtros extare neminẽ fugit; ex qua qui nũc ſunt; antiquo Hetruſcorũ more expũcta è veteri verbo, D, littera, vt paulo poſt dicã apertius; Ceni appellari maluerunt. Addã illud etiã; in intima Bergomatis agri ualle, quã noſtri populariter Serianã dicunt; antiquum adhuc ſupereſſe eiuſdẽ nominis oppidulũ; quod priſco, proprioque nomine cultores eius loci, vt omnes probè ſcitis; Cenum vocant. Quãobrem ex iis omnibus quę à nobis ſunt antea nõ apte modo tradita; ſed ualidis quoq; (ut arbitror) argumẽtis comprobata; facile quidem perſpexeritis; Cenomanos ipſos non aliunde q̃ à Cydno illo nomen, & originem traxiſſe. Quãuis autẽ hæc ita expoſita, probataque ſint; illud tamen non ſpernendæ difficultatis contentionẽ merito excitarit; qua nam ratione Cenomanis à Cydno inditũ nomen videri queat: quum etymologiæ ratio poſtulet: vt vel à Cydno Cydnomani, vel à Cycno Cycnomani, non Cenomani nũcupari debeãt. Illud etiam quæſtionẽ non parui momenti affert; quod

iam antea ſępenumero diximus; Orobios *eoſdem omnino eſſe, qui &* Cenomani: *quum nõ nulli velint* Cenomanos Nerbonenſis *Galliæ populos eſſe; quos olim iuxta Maſſiliam conſediſſe* Plinio *referente didicimus.* Q*uãobrem ne quid intentatum relinquamus; de vtraque re paucis dicendum exiſtimamus.* Et *fortaſſe* Strabonis, Ptolomæique *teſtimonio poſterior hęc controuerſia facile diſſoluetur.* Nam Ptolomæus *quidem in ijs, qui orbis terræ ſitum accuratiſſime deſcripſerũt; nullo inferior, libro tertio, eam* Italię *partem ſeiungẽs, quæ trans* Padũ *ſita eſt; in* Venetos, Cenomanoſq́, *atq́* Inſubres *ita diuidit; vt precipuas tamen* Cenomanorũ *ciuitates* Bergomum, Brixiã, Comũ, *& alias nõnullas conſtituat: quas* Orobiorum *quoque vrbes eſſe maniſeſtiſſime in originibus* Cato *ſcriptum reliquit.* Amaſeus *vero* Strabo Cenomanos *cenſet eſſe* Trãſpadanæ *Galliæ populos ſupra* Venetos *ita dicens.* Regionem *inquit tranſpadanam incolunt* Veneti; *& alij vſque* Polam: *ſuper* Venetos Carni, *&* Cenomani, *&* Medoaci, *&* Symbri: *è quibus nomini* Romano *hoſtes extiterunt nõnulli: verũ* Cenomani Venetiq́ *ſotia iunxerunt arma: &c. quas ob res neceſſe eſt; eoſdem eſſe* Orobios, *atque* Cenomanos. *quãuis ego medius fidius exiſtimarim, vt ex ijs etiam, quæ priſtino die diſputauimus; intelligi facile poteſt:* Cenomanorum *nomẽ ipſius quidem gentis proprium eſſe, ac genuinum;* Orobiorum *vero potius appoſitum, quod* Græci *vocant* ἐπίθετον: *ita, vt* Cenomani *ſint* Orobij; *id eſt, filij*

montium,ſiue montigenæ::quemadmodum Ianigenas quoq; à fluctibus quidem Gallos, & à diuinarũ rerũ peritia Thuſcos appellatos fuiſſe ſupra didicimus.adde his & Peloponeſum;quam Homerus Apiã,& Argiã, alij vero Pelaſgiam & Aemoniam nuncuparunt:qua de re Lycophronis interpres hæc ſcribit. ὁ δὲ πέ= λωψ εἰς ὠκεανὸν ἐλθὼν καὶ ἡ φαύςῳ ἀγνισ. εἰς λα βὼν πίσσαν τὴν οἰνομάου βασιλείαν, καὶ τὴν ἀπί αν πελασγίαν λεγομένην, πελοπόννησον ὠνόμασε. Et de his quidem hæc ſatis.Cur autem à Cydno non Cydnomani,ſed Cenomani appellati fuerint: facillime id quidem oſtendam.eos ſiquidem populos qui ſyro ſermone Cydnomani, vel Cednomani, grçca autem denominatione tam Cydnomani, quàm Cycnomani, Latina vero Cygnomani merito,mea quidẽ ſententia, dici deberent:veteres Itali, præſertim vero Hetruſci extrita è Chaldæo verbo, D, littera Cenomanos appellarunt. quandoquidem Cydnum illum à quo origině duxere Cenomani;quemq; Latini CYCNVM. Græci vero cũ CYCNVM,tum CYDNVM dicũt; nam apud eos, vt ait Heſychius idem omnino ſunt κύκνος,& κύδνος, Aramæi autem.i. Chaldæi, ſiue Syri CYDNVM pariter,ac CEDNVM(vtroq; enĩ modo proferunt) vocant: priſcos illos ac Principes Italiæ populos,quos antea ex Fabij Pictoris ſententia Hetruſcos fuiſſe demonſtrauimus;per cõciſionẽ Chaldæç vocis,CENVM dixiſſe memoriæ proditum eſt. Quam obrem ijdem penitus ſunt;& qui Chaldaic

lingua Cydnomani, *ſiue* Cednomāi, *&* q̃ *ab* Hetruſcis Cenomani *nominantur: tam & ſi ſecundum diuerſarū linguarū varietatem aliter, atq; aliter proferri cōſueuerint. nam quemadmodum in libro* περὶ ἑρμηνείας *autor eſt* Ariſtoteles, *ſicut, neq; litteræ omnibus eædē, ita neq;* voces *eędem omnino ſunt: quam tamen litterarum varietatem haudquaq̃ ab ijs pręſertim, q̃ docti* videri *volunt; expendendam eſſe; præclare admodum à* Socrate *illo philoſophorū ſapientiſſimo apud* Platonem *hiſce* verbis *probatū arbitror.* Variare *autem, inquit, licet per ſyllabas;* vt *videātur homini rudi quæ ſunt eadem eſſe diuerſa: quēadmodum* Pharmaca *medicorū coloribus, aut odoribus uariata. ſæpe quū eadē ſint; nobis diuerſa* videntur: *medico autem vim pharmacorū conſideranti, eadem indicantur; neq; eū additamēta perturbant: ſimiliter ſorte & is, qui eſt in nominibus eruditus, vim illorū conſiderat: neq; eius turbatur iudicium, ſiqua littera addita eſt; vel tranſmutata, vel dempta, vel in alijs litteris, ac permultis vis eadem nominis reperitur.* Cęterum *quāuis tam apud* Græcos, *quàm apud* Latinos *rerum geſtarū ſcriptores autoritas iampridem obtinuerit;* vt Cenomanos *potius dicamus; quàm* Cydnomanos, *ſiue* Cednomanos: Ego *tamen (ſi liceret) hac potius recta* Chaldæorū, *quàm conciſa illa* Hetruſcorum *appellatione* vti *mallem.* ve*rum hac de re alij poſtmodum ſubtilius* viderint. *nos* vero *ad reliqua pergamus.* Iis *igitur quæ ad* Cydnū *principem* Cenomanorum *autorem ſpectant; hunc in*

modũ traditis; deinceps nõ nulla quoq; de liberis eius recenſenda ſunt. Itaq; *apud* Beroſum *in genealogijs ſcriptum inuenio ex* Cydno *genitos eſſe filios duos,* Eridanum *alterũ, alterũ vero* Venetum. Et Eridanũ *quidem nomen dediſſe amni* Eridano *Cato ſcribit his verbis.* Padus *inquit à duce coloniorum* Eridanus, *ſed à profunditate* Botigõ *ab* Hetruſcis, *&* Botigũ *à* Liguribus, *& à circa arbore picea* Gallice *padus nuncupatur.* Oritur vero Eridanus, *Plinio teſte, à* Veſulo *monte: labiturq; ad mare ſuperum. quæ res fingendi occaſionem* Græcis *ſcriptoribus dedit; vt dicerent* Eridanum *inferorũ eſſe fluuium; & inde ad ſuperos ſcaturire. qđ &* Virgilius *innuere videtur dũ canit.*

Inter odoratum lauri nemus, vnde ſuperne
Plurimus Eridani *per ſyluam voluitur amnis.*

Ferũt autem nõnulli Eridanum *exceptis in alueo ſuo ſeptem fluminibus, ſepteno gurgite in mare demergi. queadmodum nuper (vt me quandoq; ab antiquis illis autoribus ſeiũgã; &* ad viros *noſtrę memoriæ doctiſſimos pariter & eloquentiſſimos reuocẽ) luculẽte admodũ decantatum legi ab homine tum ſingulari doctrina, & ingenio, tum ſumma etiã virtute ac dignitate prædito* Petro Bembo *æque omniũ noſtrũ amãtiſſimo: quem proximis ſuperioribus annis à* Leone. x. Pon. Max. *vt illi eſſet à ſecretis, honorificẽtiſſime accitum fuiſſe, nemo ferè ueſtrum eſt qui non audierit. eius de* Eridano *verſus (ſi recte memini) hi ſunt.*

Tum rapidus, fluuioq; Atheſis *ſpectandus amœno,*

eſt ignotũ: quam Latini ſcriptores Italiæ emporium appellauerunt: ac ſcripſerunt de eius origine, dignitateque permulta. Cæterũ ex eodẽ Veneto Cydni filio natos fuiſſe Tylam, ac Ventũ Beroſus eſt autor. quos quidã regioni quę Iſtro proxima eſt, quãq; poſteriores hiſtorici, et ab Iapide Aetholi filio Iapidiã, et à C. Iulio Cæſare Forumiulium appellarunt; nomen dediſſe affirmant. Huic autẽ rei ſatis magno eſſe indicio aſſẽrunt tum Tylauentũ fluuium, tum Tylauentanã etiam regionẽ; de quibus apud Pliniũ, Ptolomęũque fit mẽtio. quãuis recentiores non nulli locorũ ſcriptores flumen ipſum perperã Tiliamentũ, & eius incolę vernacula lingua Taiamentũ nuncupare conſueuerint. ſed hęc de his hactenus. Habetis itaque uiri optimi atque ornatiſſimi quæ ex me de principe Orobiorum ſiue Cenomanorum ortu uoluiſtis audire: de quibus & ſi accuratius, atque ornatius dicendũ fuerat; feci tamen hoc eò libentius; quod de his ſatis diligenter ſcriptum à nemine ad hunc diem videbã. quãq; multa quoque à me præterita eſſe intelligã: quæ poſt alij & perueſtigaturi ipſi acutius, et appoſite magis ſint explicaturi.

Cęterũ quod hic hodie conuenerimus te pręſertim Marce autore; relinquendus eſt ſuus cuique dicendi locus. Ad hæc ille. Quoniã, inquit, quod difficillimum nobis videbatur; Orobiorũ ſcilicet originẽ, abs te intelleximus, de reliquo iam noſtra culpa fuerit; ſi te, niſi & pauca, quæ ſuperſunt percunctanda; explicaueris, dimiſerimus. Nam ex his quæ veriſſime ſunt de Oro-

biorũ ortu à te tradita;mira inceſſit audiendi cupiditas;ecquæ cauſa fuerit;cur Ouidius Cycnũ illũ nõ Liguris vt placet Beroſo;ſed Stheleni Mycenarũ regis filiũ fuiſſe referat:atque in auẽ ſui nominis cõuerſum. reſera igitur arcas;mercẽque nobis hanc ſelectiorem explica.quod te per ipſos Cydni manes, à quo cuncti ortũ ducimus,obteſtatus rogo. Tum Marcilius, Percalluiſti,inquit,Marce Mauriti qua me eſſes arte ad eã rem tracturus;quæ fuerit à noſtris hominibus hactenus omnino aut ĩcognita,vel paꝝ certe animaduerſa; dum per ipſos me Cydni conditoris manes obteſtaris.geretur itaque à me tibi mos:nihil eſt enim ad qđ penetrare ingenij uis noſtri queat: quãtulacunque ea eſt;quod non in gratiã ſimus patriæ & pręſtituri libenter;& habituri etiã ijs gratiam;qui ad illã nos exornandã,honorandãque inuitarint. Primũ itaque quũ plurimi & à rerũ geſtarũ ſcriptoribus,& à poetis Cydni cõmemorentur;opereprętiũ fore arbitror;ſi eos qui recte diſputant ſequutus;ambiguũ illud Cycni nomẽ prius diſtinxero,quàm deſcribã:vt ea obſcuritas tollatur;quã æquiuoca nomina niſi diſtinguantur,etiã excellentiſſimi ingenij hominibus effundere,indagãdi ſollertiſſimus,& præcipiendi optimus magiſter Ariſtoteles hiſce verbis in priori de cœlo & mũdo volumine ſcite admodũ docuit. πολλαχῶς γὰρ λεγομένων, κἂν μηδὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον, ἀνάγκη τὴν διάνοιαν ἀορίστως ἔχειν. ἄν τις τῷ διαιρουμένῳ πολλαχῶς ὡς ἀδιαιρέτῳ χρῆται, ἄδηλον γὰρ

κατὰ ποῖαν φύσιν αὐτῷ συμβαίνει τὸ λεχθέν.
Plures igitur extitiſſe Cycnos tradunt nobis ij, qui interiores ſcrutantur, ac reconditas litteras: quod nuper quoque tuis in Epitheton cõmentarijs Petrei ſcriptũ legi, è quibus antiquiſſimus ille eſt Ligure natus: de quo multa ex Beroſo à me nuper allata ſunt. Alter fertur Stheleno patre natus, Mycenęus; de quo plura & Phanocles in cupidinibus, & Naſo in ſecũdo Metamorphoſeos libro ita cecinit.

Affuit huic monſtro proles Stheleneia Cycnus:
Qui tibi materno quãuis à ſanguine iunctus
Mente tamẽ Phaethon propior fuit, ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat vrbes)
Imperio; ripas virides, amnemque querelis
Eridanum impleraṭ; ſyluãque ſororibus auctam:
Quũ uox eſt mutata viro. &c.

Eiuſdem etiam meminit noſtri temporis poeta haud ignobilis his verſibus.

Nunc Genuã repetens ſeſe hinc ad dulcia transfert
Muſta Pali: curas genti pulſura ſequaces:
Huc ubi rex Ligurum celeber confinia Cycnus
Protulit imperij quondam: cœloque ruentem
Defleuit Phaethonta rogi poſt triſtia buſta:
Seq́ noua miſerum ſtupuit caneſcere pluma.

Tertius is eſt quem Martis filiũ fuiſſe atque ab Hercule interẽptũ priſcis in Græcorũ litteris inuenimus: de quo & Lycophron, & eius interpres. Queadmodũ inquit & Aetęus, & Euenus, & Phormas, & Dio-

bile eſt quãtas mẽdaciorũ nebulas excitauerit. Nã vt omniũ gentiũ, & imperorũ, atq; vrbiũ clariſſimarum ſe conditores oſtenderent; veterũ fermè omniũ regũ, ac populorũ, nec non & regionũ maxime illuſtriũ nomina, vt autor eſt Ioſephus; *immutarunt: & prçclaras antiquorũ res geſtas, ad recẽtiores ſuos duces trãſtulerunt: quẽadmodũ de* Cycno *quoq;* Liguris *filio actũ fuiſſe nequaquã ambigimus. cuius res geſtas poſteriori* Cycno Stheleni *filio* Græci *aperto adſcripſere mendacio. quũ id quod ipſi produnt; neq; perſpicuũ quidem ſit, neq; vlla probatiſſimorum annalium fide probare queant; niſi confirment duos quoq;* Phaethontas *extitiſſe; quorũ prior fuerit vetuſtiſſimus ille* Libycus Chameſis *filius,* Cydnique *noſtri auus: vt antea diximus. poſterior vero ac recẽtioribus temporibus* Grçcus *ille* Solis *ac* Clymenes *filius: quem fabulantur* Iouis *fulmine paterno è curru deiectum, in* Eridanum *amnem exanimatum decidiſſe: cui iunctus materno à ſanguine* Cycnus *ille* Stheleni *filius, poſt priſcũ illum* Cycnũ Liguris *filium principem* Cenomanorum *cõditorem, in* Trãſpadana Gallia Liguſticarũ *coloniarũ ductor extiterit.* Quod *ſanè diſcrimen mihi mehercule non admodum diſplicet: quũ nõ deſint probatiſſimi quidã rerum geſtarum ſcriptores qui aſſerant antiquiſſimũ illum* Phaethontẽ, *non in* Italia, *ſed in* Aethiopia *exceſſiſſe è vita: idq;* Beroſus *in primis: cuius hæc ſunt verba.* Huius, inquit, Balei Xerſis *temporibus apud* Ligures Phaethon *relicto filio* Ligure *regreſſus eſt*

in Aethiopiam. Q*uin* C.*quoꝗ* Plini*us*: *Theophra-ſtus,inqu t,in* Liguria *electrum effodi dixit:Phaethō-temque in* Aethiopia Hammonis *obijſſe:ob idque de-lubrum ibi eſſe, atque oraculum:& electrum gigni.* Q*uo circa hoc eſſe iam ſatis conſtat,ad quod omnes talis controuerſiæ diſceptatores pręcipite,& lubrico errore quouis modo offendunt:propterea quod unũ tantum,eundemque* Phaethōtem *extitiſſe opinantur: & eum ſcilicet quē principio in* Italiam *ante omnes Gręcos cum colonijs veniſſe cognouimus: & illum quem multis poſt ſeculis finxit ſibi mendax Gręcia è ſole ſiue* Helio,*ac Clymene* Oceani *filia genitum: quum tamen neceſſitas cogat,ac ratio; aut duos vere fuiſſe* Phaethontas;*aut poſteriorem illum (quod mihi magis ſit veri ſimile) fictum omnino iudicandum. quemadmodum & Sacerdotem illum* Aegyptium *in* Timæo *Platonis,ita interpretari ſolitum accepimus.* Tunc *ex ſacerdotibus quendam grādem natu dixiſſe, ó Solon Solon Græci pueri ſemper eſtis:nec quiſquā è Græcia ſenex.cur iſtud diceret percūctante Solone reſpondiſſe ſacerdotem.* Q*uia iuuenis ſemper* vobis *eſt animus.in quo nulla eſt ex* vetuſtatis *commemo-moratione priſca opinio:nulla cana ſcie̅tia. quod ideo* vobis *contigit, quia multa &* varia *hominum exitia fuerunt;eruntque maxima quidem aut ignis confla-gratione;aut aquæ inundationibus prouenire neceſſe eſt;minora* vero *alijs quibuſlibet calamitatibus fieri.* Nam *quod apud* vos *fertur* Phaethontem *quondam*

Solis filium currus aſcendiſſe paternos; nec patris aurigatione ſeruata exuſiſſe terrena; ipſumque flammis cœleſtibus conflagraſſe, quamuis fabuloſum videatur; verum quodammodo eſſe putandum eſt: ſit enim longo temporum interuallo cœleſtis circuitus permutatio quædam; quam inflammationis vaſtitas neceſſario ſequitur. tunc hi qui edita, & arida incolũt loca, magis pereunt; q̃ mari fluuijſq; vicini. nobis porrò Nilus cum in pleriſque rebus ſalutaris eſt, tum huiuſcemodi à nobis arcet exitium. Verum omiſſis fabulis huiuſce rei veritatem facile intelligemus, ſi Beroſum ita dicentem attenderimus. Eo, inquit, tempore (quo ſcilicet Phaethõ in Italia regnabat) Italia in tribus locis arſit multis diebus, circa Iſtros, Cymeos, & Veſuuios. uocataque ſunt loca illa à Ianigenis Palenſana id eſt regio conflagrata. hæc ille. Itaque quum hæc fabuloſa ſint; quæ hunc in modum de Phaethonte poetæ confinxerunt, non magnum eſt negotium intelligere mythica quoque illa eſſe; quæ ijdem de Cycno referunt; Cydnum videlicet Phaethontis aui obitum

Populeas inter frondes, vmbramq; ſororum
Dum canit; & mœſtum muſa ſolatur amorem;
Canentem molli pluma duxiſſe iuuentam.

Quod aperte admodum Pauſanias, cuius ſupra memini, in Atticis declarat dicens. Non procul ab Academia Platonis extat monumentũ; cui deus protendit philoſophię præſtantiam. atq; id ſanè hunc in modum. Socrates ſuperiore nocte quàm Plato ſibi

futurus erat diſcipulus,Cycnum in ſinum ſibi aduolaſſe per ſomnium vidit.muſicę aũt palma Cycno tribuitur:nam vltra Eridanum in Gallia Cycnum virum muſicæ peritum Lygurum regem fuiſſe narrãt; poſt obitum Apollinis voluntate in Cycnum auem conuerſum. ego in Liguribus Cycnum regnaſſe non negarim;ſed indignum fide arbitror quod auis ex homine factus ſit.hæc ille. Verum hæc de Orobiorũ ſiue Cenomanorum origine,deq; Cydno illorum parente dicta ſufficiant. quãquam fuimus explicandis his fortaſſe,quam par eſt,longiores. ſed,vt ipſi ſcitis; & iuuẽtus ipſa loquatior eſt:& uos me ad hæc multis etiam precibus inuitaſtis: dum à priſcis hęc latinis intactata eſſe dicitis;& à recentioribus rerum geſtarũ, ac temporum ſcriptoribus tam inſigniter neglecta, tãque et incompoſite aut diſputata,aut perplexe tradita;vt illi ipſi de his qui diſſeruerunt; vel parum ea intellexiſſe videri queant;vel ignoraſſe quibus eſſent autoribus tradenda:aut quibus etiam verbis latine explicãda.Cui parti & ſi ſcimus à nobis exacte nullo modo ſatiſfactum;nec munus hoc qua decet vbertate, atque verborum dignitate adimpletum;iuuabit tamẽ & morem geſſiſſe vobis ſtudioſiſſimis viris:& uiam præmonſtraſſe illis etiam qui & auſpicatius, & eruditius:maioreque cum ornatu hoc ipſum indagandi munus poſt nos(quos equidem non paucos fore arbitramur)proſequendum ſuſceperint. Sed hæc nunc miſſa facientes,quoniam et adueſperaſcit,& iam ſatis

multa hodie dicta ſunt à nobis;noſtrum hunc ipſum dicendi,veſtrũq; audiendi laborem alium in diẽ, conſenſumq; in alium reſeruemus. Tum Marcus. Ego *vero,inquit,*Marcili,*neq; te ipſum:neq; iſtos hodie à me diſcedere ęquo animo feram;niſi prius à* vobis *impetraro.*Q*uid nã ĩquit* Marcilius? *Tum* ille:*vt cras, inquit,prima luce,aut peracto iam prandio, vel quãdo* vobis *erit gratum;hoc in loco iterum ſitis. nã quũ generatim de* Cenomanis *hodierna die multa admodum ſint & perquiſita diligenter,ac tradita;reliquũ eſt; vt ſimili quoq; ratione ſingillatim de præcipuis* Cenomanorum *ciuitatibus, &* vrbis Bergomi *rebus antiquis nõnulla inter nos ſtudioſe,ac ſedulo diſſerãtur.* Ad hæc Marcilius *geretur, inquit, tibi mos* M. *Mauriti: qd enim difficiles preſtare nos tibi prę ſertim amicorũ omniũ ſuauiſſimo,atq; officioſiſſimo operepręt ium eſt? quo minus craſtino die tecum ſimus.;quo cum* vel *ſemper vitam agere feliciſſimum nobis duceremus?* Tum Marcus.*Comis es nimiũ ac lepidus, inquit,*Marcili.*Sed quid uos moror amplius? itaq; abi tote felices.quo dicto ſtatim omnes diſceſſerunt.*

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE CENOMANORVM SITV, AC BERGOMI REBVS ANTIQVIS, AD PETRVM BEMBVM LIBER TERTIVS.

INter omnes fermè ingenuarum artium ſcriptores Petre Bembe, ij mihi nō minori laude digni videri ſolent; qui aut excellentium regnorū, aut clariſſimorū hominum res geſtas memoriæ commendarunt; quā qui leges, vel præcepta viuēdi tradidere. Hi enim per documenta compendiariū quoddam iter ad inſtituendos optimis moribus animos oſtenderunt: at illi ſalutaria nobis exempla repetendis antiquitatibus, reuocandis memorijs, extollendis præclaris facinoribus, accuſandaq; improbiſſimorū hominum ignauia protulerunt: Quibus & iuniores tum ad virtutes capeſcendas, tum ad bene beateq; viuendum reddūtur inſtructiores: & maiores natu viri plus inde doctrinæ, ac eruditionis hauriunt; q̄ quantum longiſſima hominis ętas afferre vix queat. Ab his deniq; ad comparandas ingenuas diſciplinas, leges, atque inſtituta prodierunt: ab illis autem quędā quaſi faces, ac ſtimuli ſubiecti ſunt ad virtutem; quibus nobiles præſertim

animi ad gloriæ, atq; immortalitatis ſtudiū uehemēter accenduntur. Verū & hiſce de rebus eos quoq; egregie meritos non temere (vt opinor) affirmauerim; qui clariſſimarū nationū origines, locorum regionum ue ſitus, aut vetuſtiſſimarū ciuitatū antiquitates ita litteris illuſtrarunt; vt nulla eas vnq̃ obliuio obſcuratura, nulla eorū recordationi allatura finem æternitas videatur. Quum ſiquidē eorū opera, et cura effectū ſit, vt aduerſus edacis rerū temporis iniuriam, vulcaniis quaſi quibuſdā armis muniti, res ferè vniuerſas priſcis ſæculis præclare, atque excellenter geſtas tum memoria teneamus; tum cognoſcamus etiā qui primi extiterint in orbe reges; qui illuſtriū populorū, atque inclytarū vrbiū conditores, quæue origines; quibus deniq; temporibus, è Græcis, an ex Barbaris, claris ne, an humilibus parentibus nati fuerint. Quę profectò omnia, aliaq; cōplura ſæculorū acta niſi ab illis eſſent mandata litterarū monumentis; quænā obſecro eſſet mortaliū vita, in tanta obſcuritate, ac rerū præteritarum ignorantia? nullaque cognitione veri? minima generis ſui, ac ſtirpis, aut conditorū memoria? eaque anili tantum, & fabuloſa? Etenim ſi pręſtantiſſimi rerū geſtarū ſcriptores ad earū gentiū, quas exornandas ſumunt, ex priſca rerū nobilitate laudis, & honorū acceſſionē petere conſueuerunt: quo nā dolore, qua verecundia eos cenſeas occupari? in quos ea ſolēt dici, cœlo patre, aut tellure matre nati ſunt: aut è quercubus, et ſaxis ortū traxerunt. Qui aūt aui nomen dicere haud pn̄t,

imo ne patris quidem, quo animo ſint; ex eo facillime cognoſci poteſt; quod, qui Romano è ſanguine manarunt: Aeneã ac Romulũ, qui Hetruſco, Ianũ patrẽ, qui Veneto, Phaethontem, & Antenorem; qui Phrygio, Dardanum, qui Babylonico, Nymbrotum, ac Semiramidem, qui Aſſyrio, Ninũ, qui Aegyptio, Chameſim, & Apim, atq; ita complures alij magni nominis populi ſuos quiq; preclariſſimos autores, ac parẽtes gloriabundi proferre ſoleant. Eos ne igitur nõ diligẽdos: non admirandos: nõ deniq; omni ratione defendendos exiſtimamus: qui plurimis tum rerum, tum verborum ornamentis monimenta non ſolũ temporũ, ciuitatum, locorũ, geſtarũq; rerum reliquerunt: verũ etiã virorũ ſæpe fortiũ, atq; excellentiũ ancipites, varioſq; caſus, vel memorabiles temporum varietates, vel fortunæ viciſſitudines accurate nobis deſcripſerunt: quæ profecto iacerent in tenebris omnia; niſi clariſſimis quibuſdã quaſi luminibus litterarũ ab eis eſſet illuſtrata diuinitus. Verũ enimuero ne & omnia eorũ præconia conquirere ambitioſius videar: & eos laudãdo, memet de meis ſtudijs quis exiſtimet aliquid prædicare; finẽ tandẽ dicendi faciã. neq; enim (vt arbitror) inſignes illi temporũ, & antiquitatũ ſcriptores noſtra vel laude, vel patrocinio indigent: apud te præſertim Bembe doctiſſime qui plurimũ ſemper veterũ hominum non imaginibus ſolũ, ac ſtatuis, verũ etiã multo magis annaliũ monumentis, tãq̃ incorruptis virtutum illorũ teſtibus oblectari ſoleas. Nõ enim te fugit ho-

minẽ omni liberali doctrina politiſſimũ quàm ea litterarũ ſtudia ſint honorifica, immortalia, atq; diuina;q̃ deniq; vigeant memoria ſæculorũ omniũ. Nam quum cæterę quidẽ res neq; temporũ ſint, neq; ętatũ omniũ, neq; locorũ; hæc tamen ſtudia quãtum & adoleſcentiã agant: & ſenectutẽ oblectent: ſecundas res ornẽt: aduerſis profugiũ, ac ſolatiũ præſtent: delectẽt domi: nec impediãt foris: haud hercle facile dixerim. Quis enim obſecro cohortari ad virtutẽ ardentius? quis à vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos aſperius? quis deniq; laudare bonos ornatius poteſt? quàm ijdẽ illi à quibus illud maxime tãq̃ ab hominibus lõge in poſterũ proſpicientibus prouiſum fuit: ne egregia maiorũ noſtrorũ exempla, atq; facinora aut hominũ interitus obrueret: aut obliuio poſteritatis extinguerét? eſt enim hiſtoria vt magnifice admodũ apud Cicerone M. Antoniũ illũ dicentẽ legimus, teſtis temporũ, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitę, nuncia vetuſtatis. Quid plura? nõne ex rebus præclare geſtis, eam egregijs viris in pectore flammã accendi ſolere, à ſummis eruditiſſimiſque viris accepimus? quæ haud quaq̃ prius ſedari cõſueſcat; quàm illorũ virtus, ſuperiorũ, famã ac gloriã adæquarit? At vero quãq̃ poſt eximios illos fœlicis priſcęq; ætatis hiſtoricos, quibus nihil aut iocundius, aut elegantius aut diuinius inueniri, excogitari ue poteſt, nullus ſit ad hanc diẽ, aut rerũ geſtarũ, aut temporũ, aut locorũ ſcriptor inuentus (cuius quidẽ ſcripta conſtent; de his enim qui nõ-

dum ædiderunt exiſtimare haud ſanè poſſumus) qui hiſtoriam recte ſcripſerit: tu tamen vel vna omnium voce vnus è noſtris es Petre Bembe; quo illã tractãte breui tẽpore doctiſſimi homines futurũ ſperant; vt in hoc etiã genere, neq; verborũ copia, neque vllo orationis ornatu priſcis latinis nihil cedamus. & merito, mea quidẽ ſñia, ſi modo mihi de ſummo, pręſtantiſſimoq; viro iudicare fas eſt. tãta eſt enim tua iſta incredibilis, ac propemodũ diuina eloquendi facultas, quãtum ex tuis elegantiſſime ſcriptis dialogorũ libris; qui iam maxima cũ tui nominis laude in manibus hominum verſantur; intelligi poteſt: vt id dubio procul aut te, aut aliũ certe hiſce tẽporibus neminẽ fœliciter exeq; poſſe exploratũ omnes habeant. Plura nunc etiam mehercule de tua ſingulari vel doctrina, vel eloquẽtia dicere poſſem; ſi aut tuę plurimæ virtutes lõgiorẽ orationẽ expectarent: aut id fieri tua humanitas pateretur: aut denique res verba deſideraret: ac nõ etiam ſilente me pro ſe ipſa clariſſime loqueretur. Quid eſt enim per Deos immortales quod quiſq̃ aut dignũ te, aut noſtris, exteris ue nationibus, aut cuiq̃ inauditũ poſſit afferre? Quãobrem, vt & ineptiarum crimen effugiã: & ne videar, vt Græci dicũt, velle τὸ φῶς ἡλίῳ δανείζειν redeo ad id vnde huc noſtra declinauit oratio. Te igitur autore, te duce Petre Bembe, qui mihi vnus inſtar es omniũ, tertiũ, ac poſtremũ huiuſce laboris noſtri volumẽ aggrediar. quod profecto nunquã attigiſſem; reprehenſionẽ quorundam paulo

ſeueriorem reformidans, qui totũ hoc ſcribendi genus tãq̃ inutile minimeq; neceſſariũ aſpernantur: niſi tibi hortanti, & patriæ memoriã mihi carã ſępius excitãti non parere nefas eſſe duxiſſem. Sed malo, vt inquit Tullius, quũ ſtudio tuo, atque amori ſim obſecutus, deſiderari ab his prudentiã; quàm ſi id nõ fecerim, beneuolentiã in te meã. Quãobrẽ ſermonẽ M. Marcilij de Cenomanis reliquũ, ac pene poſtremũ, ſicuti à L. Petreio vtriuſque noſtrũ amantiſſimo accæpi, memoriæ prodã: cuius cũ domũ ſæpenumero ventitarẽ, horaſque multas ſermone ſuauiſſimo conſumerẽ: hæc quæ nunc de Cenomanorũ ſitu, ac Bergomatũ rebus antiquis referã; quæq; antea de Orobiorũ, ſiue Cenomanorũ ortu cõmemoraui: apud M. Mauritiũ cui vel primas doctrinæ patrũ noſtrorũ tribuebat ætas, quã diligentiſſime à Marcilio tradita, atque expoſita fuiſſe narrabat. Verũ multa prætereo; quæ temporibus illis inter nos familiariſſime admodũ dicta, cõmunicataque ſunt: quę vix verbis exequi poſſem: Nam cum immatura M. Marcilij mors, tũ ipſius quoque Petrei ac C. Iulij diſceſſus, vitæque diſſimilitudo, nõ eſt paſſa voluntates noſtras cõmunibus ſtudijs, ac conſuetudine amplius conglutinari. ſed hæc hactenus. Vt igitur ſequenti die apud M. Mauritiũ inclinato iam in poſtmeridianũ tẽpus die reuerterunt: in primis offendiſſe ſeſe dicebat Petreius ſpectantẽ eũ in tabula pictã Italiam. quẽ cũ ſalutaſſent: ſimulque in ſubſellijs conſediſſent: tum Marcũ ita locutũ. Iam dudum ſedens

expectaui uos uiri amiciſſimi, vt ad conſtitutũ cõueniretis: ſed & nunc quidẽ non importune quidẽ aduenıſtis. Quærebã enim hac in tabula, quænã eſſet Italię *ſalubrior regio; atque iocundior.* Tu ergo Petrei *qui complures perambulaſti* Italiæ *parteis, quã cultiorẽ* Gallia *(vt noſtri dicunt)* Tranſpadana *vidiſti?* Ego *vero, inquit ille, nullam arbitror eſſe; quæ tam tota ſit culta.* Primũ *enim quũ in diuiſiõe orbis terrę* Europã *plęrique ſalubriorẽ eſſe cenſeant quod ad* Septẽtriones *vergat, quàm* Aphrica; *quippe quę ad meridianũ ſpectet (quæ autẽ ſalubrior, vt inqt* Varro, *ea & fructuoſior) dicendũ mihi videtur tranſpadanã* Italiam *ſiue* Galliã *cæteris* Italiæ *partibus ſalubriorẽ eſſe, ac cultiorẽ.* Primũ, *quod ſita eſt in* Italia *omniũ* Europæ *prouinciarũ fertiliſſima, ac tẽperatiſſima:* Secũdo, *quod ibi omnia fermè montana ſunt loca: è queis* Orobios *montiũ filios appellatos fuiſſe,* Marcilio *autore didicimus: quæ quidẽ loca, vt idem ſcribit* Varro, *quia leuiora ſunt, ideo ſalubriora, cultiora, ac fertiliora. quo fit, vt ea regio, quã diximus, totius fermè* Italię *pomariũ iure optimo nuncupari queat. Sed plane video cur hunc ſermonẽ in mediũ adduxeris: nẽpe uelles (vt opinor) nos ad priores ſermones relabi: in primiſq́ illud quoad contenebrabit, quã pauciſſimis abſolui; qđ noſter* Marcilius *heſterna die, te decernẽte, de pręcipuis* Cenomanorũ *ciuitatibus, deque vrbis noſtræ dignitate, ac rebus antiquis referre inſtituit.* Tum Marcus, *Id ipſum, inquit, eſt* Petrei. Et *ille nõ gra-*

uatus,Ego vero ſi ita vultis,inquit;ac potius quia vultis(video enim uos velle)non diffugio;quin dicã duntaxat;quod eſt ἱστορικόν de duabus rebus primis quæ accæpi;de Cenomanorũ vrbibus,ac patriç noſtræ dignitate.de tertia vero parte,vbi eſt de rebus ãtiquis, tu ipſe Marce ſuſcipies:vt hęc quę apud te ſũt occulta,atq; recõdita in mediũ proferas:nemo enim,vt dici ſolet,omnia poteſt ſcire. Quũ accepiſſet eã conditionẽ Marcus;vt ſuæ partes eſſent ſecundę. Tũ ſtatim Marcilius,Duobus,inquit ſuperioribus diebus de Orobiorũ ortu cum aduerſus antiquorũ, recentiorũq; quorundã opiniones diſputauimus:tum etiã quæ eſſet doctiſſimorũ,ac vetuſtiſſimorũ de ea re ſententia demonſtrauimus:nec vero tantũ Orobiorũ certã,ac veram originẽ oſtẽdimus:ſed etiã totius penè Italię qui fuerit princeps ortus; qui reges primũ eius imperium obtinuerint;quique principio eã populi poſſederint; enucleate ſatis(vt arbitror)explicauimus.Nunc autẽ conſentaneũ mihi videtur;ſingillatim de ipſis Cenomanorũ,ſiue Orobiorum ciuitatibus explicatius diſſerere:quas ordine ſuo tum demũ perſequar:cũ præfatus fuero;quæ reor in vniuerſum ad eos maxime ptinere. ita enim vel ſentit,vel docet Ariſtoteles ille non præcipiendi ſolũ;ſed etiã dicẽdi grauiſſimis autor & magiſter libro φυσικῆσ ἀκροάσεωσ primo,hiſce verbis διὸ ἐκ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ καθέκαστα δεῖ προϊέναι,τὸ γὰρ ὅλον κατὰ τὴν αἴσθησιν γνωριμώτεροι:τὸ δὲ καθόλου ὅλον τί ἐστι:πολλὰ γὰρ

περιλαμβάνει ὥσ μέρητὸ καθόλου.

Verũ ad noſtra. Omnes igitur qui de geographia priſcis temporibus tam apud Græcos, quàm apud Latinos ſcriptitarunt: Italiã in Erupa tertia orbis parte ſitam eſſe confirmant. eam ab Alpibus incipere, ſeque mediam perpetuo Apenini montis iugo attollentem inter Adriaticũ, & Thuſcũ mare percurrere, C. Sempronij viri ſanè eruditiſſimi, cuius meminit Dionyſius Halicarnaſeus; breuiter, ac ſummatim verba hæc oſtẽdunt. Vniuerſa, inquit, Italia à iugis Alpiũ oritur: & in Leucopetrã, fretũque Siculũ terminatur. cingitur ſupero et infero mari: & ſecatur Apenino: qui à iugis Alpiũ ortus per mediã Italiã à Liguribus ad Anconã porrectus, inde paulatim vſque Venuſiã reflexus, ibi ex trãſuerſo diuidit Italiã: ex altera parte Brunduſiũ; altera Veliam attingens circum ſinum Tarentinum. Porrò antiquitus Italia in medium Apeninum, & in Ciſapepinũ ad inferum mare; & in tranſapeninum ad ſuperũ pelagus: & in Alpes à Rhetijs ad Ligures diuidebatur. hæc hic. Itaque Italia eſt omnis, vt ſupra demonſtratum eſt, diuiſa in partes treis. in Alpes ſcilicet, Ciſapeninã, Trãnſapeninamque. è quibus Tranſapeninam quàm poſtmodum à Gallis victoribus Ciſalpinã Togatâque Galliam, & à Longobardis Longobardiam appellarunt; Eridanus fluuius qui Gallice Padus dicitur; duas in parteis diſiungit: quarũ altera Ciſpadana, altera vero Tranſpadana Gallia cognominata eſt. Verum quoniam hæc omnia Cato, ac C.

Sempronius, & Strabo doctiſſime tradunt: non alienum videtur hoc loco eorum verba recenſere. Itaque Cato. Omnia, inquit, ſub Alpibus Tranſpadana loca priſci cōuenæ Thuſci miſſis colonijs tenuere: ab hiſque multa loca nomina retinent: plura deleuerunt Galli: qui primi Arunte Cluſino duce Alpes tranſcēderunt; & ſenſim ab omni gallia Ciſalpina Hetruriam pepulere; ab hiſque nomen ſortita retinet Gallia Ciſalpina; qua Mantua ſuo conditore Ocno Bianore Thuſcorū rege illuſtris. Penetrauere trans Alpes Boij, Senones, Inſubres, & aliæ Galliæ Tranſalpinæ gentes. Gallia Ciſpadana olī Bianora à Victore Ocno, poſtea Felſina dicta vſque Rauennam: nunc Gallia Aurelia & Aemilia à Romanis ducibus nomen habet. Sempronius autem. Ciſapeninam, inquit, Italiam flumina diuidunt: & ididem Tranſapeninam. Padus amnis Galliam Ciſalpinam primo diſcreuit. Et paulo poſt. Senonum inquit Gallia Togata dicitur ab ijs, qui duce Arante primi in Italiam tranſcenderunt Alpes: à quibus ſenſim pulſi Hetruſci à Ciſpadana, & Tranſpadana regione, quæ nunc Galliæ nomen habet. & quidem omnē Tranſpadanam regionē Thuſcorum prolem fuiſſe, inter omnes autores cōuenit. Porrò Strabo. Ante omnia, inquit, de ſubiecta Alpibus regiōe dicemus Eſt autem fælix admodū campus, & fructuoſis collibus varius; Hunc medium ferè Padus diuidit; eaq; regio hinc Ciſpadana, hinc Tranſpadana dicitur. Ciſpadana Apeninis quidem montibus adiacet; atque

Liguriæ: reliqua vero Tranſpadana eſt. ea vero loca tum Ligurum, tum Gallorũ gentes inhabitant; tum in montibus, tum in campis commorantiũ, hinc Gallorũ: hinc Venetorũ, &c. hi hæc. Cæterum eam *Italiæ Tranſapenninæ partem, quã à Pado flumine tranſpadanã appellatam fuiſſe demonſtrauimus; incoluere Inſubres, Veneti, atq; Cenomani cognomento Orobij, alijq; nonnulli; qui tum à Ptolomæo, Plinioq;, tum à Strabone, cæteriſq; geographis commemorantur: de quibus quoniam multi multa ſcripſerunt, hoc ſermone de Cenomanis ſeparatim ea tantum referam; & quę ipſe apud præſtantiſſimos ſcriptores animaduerti, & legi: & quæ à peritis harũ rerũ percepi, ac dedici. Cenomani itaq; quos et Orobios appellamus; Trãſpadanæ Galliæ populi ſunt inter Inſubres, ac Venetos Alpibus finitimi: ſpectãtq; inter occaſum Solis, & Septẽtriones. Eos à Cydno Liguris filio editos fuiſſe atq; appellatos heſterna diſputatione tum firmiſſimis (vt arbitror) rationibus, tum vetuſtiſſimorum quoq; ſcriptorũ teſtimonio comprobauimus. ij initio æditis in locis oppida habuere; vrbeſq; ꝑmultas excelſis in collibus condidere; è queis Orobiorũ nomen illis inditum fuit. earum tamen ciuitatũ perpaucæ admodũ ſuperſunt: Nam illarũ quædam breui multũ auctæ, antiquũ pariter nomen, atq; ortũ cõſeruauerunt; uti Bergomũ, Brixiã, Comũ, Liciniforum: reliquæ vero vel crebris Barbarorum incurſionibus deletę ſunt: vel in alterius gentis nomen, atq; imperium conceſſere. Sed quoniam*

de cõmuni Cenomanorũ ſitu, ſatis multa iam diximus: nunc demum ſingulas eorũ ciuitates recenſebo; quæ tam&ſi habeant rerũ ſuarum tum antiquarum, tum præclare quoq; geſtarũ, & laudatores, & ſcriptores accuratiſſimos; non incõmode tamen me factturũ arbitror; ſi è multis pauca nunc explicauero: & quæ ex veterũ, ac recentiorũ quorundam ſcriptis accępimus, & quæ etiam noſtro ſtudio, curaq; perueſtigauimus. Itaq; ex ijs Cenomanorũ vrbibus, quas antea cõmemorauimus, ſit ſanè nobis prima Liciniforum: quam verũ ac vetus nomen amiſiſſe, valido ſatis argumento eſſe poteſt recens ipſum à Licinio imperatore nomen impoſitũ: quemadmodũ & alijs quoq; multis ciuitatibus ſæpe contigit. quis enim neſcit Cornelijforum ac Liuijforum Aemiliæ olim vrbes opulẽtiſſimas, à Cornelio, Liuioq; clariſſimis Romanorũ ducibus, ſicut & Iulijforum à C Iulio Cæſare fuiſſe nũcupatas? Quod autẽ fuerit Liciniforí priſcũ nomen, nondum meher cule reperi: quę res omnino haud paruã recentioribus hiſtoricis altercãdi anſam prębuit. Nam ſunt nõnulli, qui velint Liciniforum id nunc eſſe Bergomatis agri oppidũ, quod Leucũ vocãt incolæ; alijs placet Liciniforũ eam eſſe ciuitatẽ, quæ ſecundũ littus Larij lacus ſita eſt; quamq; vernaculo ſermone Lecen dicunt. At vero contra non deſunt, è doctis multi, qui ſecus ſentientes tradunt, Liciniforũ obliterato priori nomine, noſtra ętate ab accolis Pagum Incini nũcupari: quod oppidũ à Como decem milliũ interuallo abeſſe cõme

morant. Quarũ opinionũ quæ vera ſit, alij viderint: illud certe inter omnes autores conuenit, Liciniforum vrbem ab eruditis, probatiſq; priſcarũ rerũ ſcriptoribus, inter Orobiorũ ciuitates fuiſſe connumeratam. At vero Comũ in Larij lacus, qui eſt apud Alpe ripa, poſitum eſſe, nemo eſt qui neſciat; qui vel hiſtoricos legerit; vel geographos perluſtrarit. huiuſce autẽ ciuitatis vetus nomen, quãquam iamdudum excidiſſe nõnulli cenſeant; Ego tamen id ipſum Comi nomen (quod obſtrigilandi gratia minime dictũ velim) verũ ac genuinũ eſſe facilè contenderim. Quũ enim aliquando mecũ ipſe tacitus cogitarem; vnde hę Cenomanorum ſiue Orobiorum vrbes quas enumerauimus; nomina traxiſſent: illud in mentẽ veniebat; ſi Orobiorum, ac Cenomanorum nomina eſſent Barbara vt pridie, ac nudiustertius aperte demonſtrauimus; Comũ quoque ac reliquas Orobiorũ ciuitates barbaro nomine appellatas credi oportere: earũq; etymon non ex græca, aut latina, aut Celtica lingua, ſed ex omniũ vetuſtiſſima hebræa quærẽdum eſſe: Nemo.n.(ſi Hieronymo credimus) in altera lingua quempiã vocans, etymologiam vocabuli ſumit ex altera. Itaq;, quũ me diu atq; anxie torſiſſem; tum demũ veteris illius Hebręorũ linguæ peritia; quantulacunque ea eſt, adiutus quod iam pridem optauerã (ni fallor) ſum conſecutus. Siquidem autore doctiſſimo huiuſce eloquij viro, Dauide Chimchæo Hiſpano, apud hebręos קומה COMAH, ædificij altitudinem ſignificare didicimus, vt eſt apud pręcla-

roſ vates Ezechielem capite,xl,& Eſaiam cap.x, quo loco nõnullis ex interpretibus קומה *COMATH excelſas trabes interpretatur. Quã obrem non temere fortaſſe dixeri Comũ ab hebraico verbo comah,id eſt ab altitudine fuiſſe nuncupatũ;quaſi excelſum ædificiũ;vt potè in colle ſitum,quandoquidẽ non alia de cauſa Cenomanos hebraico ſermone Orobios, ideſt mõtigenas,ſiue gręco monticolas cognominatos fuiſſe antea probauimus,quàm quod montuoſis in locis vitam agerent:adde quod & græci,oppidum, vicũ ac pagum,*κωμόπολιν:*quę tñ nomina ab hebręis dicũt ducta fuiſſe quis negetẽ At dicet aliquis: quũ Comum non in monte,aut colle,ſed potius in ima duorũ montiũ planitie,hac præſertim tempeſtate poſitũ videamus,omnino perſpicuũ eſſe,inter Orobiorũ ciuitates immerito à geographis cõnumerari.Hîc ego illud nõ incõmode forſitan reſponderim;Cõſuiſſe priſcos coloniarũ duces,ac principes,atteſtãte Beroſo,iuxta Iani patris mandatum editis natura locis oppida, ac potius arces quaſdam loco vrbium munitiſſimas, quas Gręci* ἀκροπόλεισ *dicunt cõſtruxiſſe, hac maxime de cauſa (vt eruditus Homeri enarrator aſſerit)ne iterũ vehemẽtiſſimis illis terrarũ eluuionibus obruerentur, eius verba ſunt.* ἱσε· ν, ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ κτίζοντεσ τὰσ πόλεισ ἐν τοῖσ ὑψιλοτέροισ τόποισ ἀκροπόλεισ ἐποίουν διὰ τὸ ἐκεῖσε προσφεύγειν ἀπὸ τῶν κοιλοτέρων τόπων τοὺσ ἐνοικοῦντασ ἐν τοῖσ κατακλυσμοῖσ. *Ceterũ quum nemo ferè veſtrũ ſit,quẽ*

neſcire exiſtimē: Comi extare arcem quādā munitiſſimam in colle ſummo, admodum edito loco collocatam; adeoq; difficili aſcenſu, atq; perarduo, vt niſi obſione expugnari non poſſe videatur: ecquid cauſæ tandem eſſe poteſt? cur non credamus huiuſce arcis, ac potius vrbis, (priſcis nāque tēporibus arces, & oppida loco vrbiū cenſebantur) verum, ac vetus nomen fuiſſe Comū? id eſt, excelſa, atque ſublimis ciuitas? eaque maxime de cauſa ab antiquis locorum ſcriptoribus inter præcipuas Orobiorum vrbes computari? inferiorem namque ciuitatē, quæ prope Larij lacus ripam iacet; poſterioribus ſæculis Romanos imperatores cōdidiſſe, ac Nouumcomū cognominaſſe neminem latere arbitror; qui Strabonem ſaltem ita dicentem legerit. Huic propinqua Verona eſt; ampliſſima & hæc ciuitas. his inferiores Brixia, ac Mantua, & Rhegiū, & Comum: hęc mediocris erat colonia: Cęterū Pompeius Strabo Pompei magni pater colonos in eam reſtituit; quā antea Rhætij incumbentes vaſtauerant. inde C. Scipio tria hominum millia inſup adiecit: poſtmodum diuus Cæſar quinque inquilinorum millia ad inhabitandum deduxit: è queis quingēti illuſtriſſimi fuere Græci: hos etiā ciuitate donatos in habitatorum numero deſcripſit: haud tamen ibidē domiciliū habuere; ſed oppido nomen relinquentes, & Nouumcomum appellantes, Nouocomenſes oppidanos uocauere. hæc ille. Quāq; autem hæc ratio ſatis firma ſit, ac ſtabilis; poteſt tamē etiam illa afferri; non ſolum incolas, verum etiā acco-

las montium montanos vulgo dici: & quamuis ſi, quos accolunt, montes reſpiciamus, non tam alto, quàm depreſſo loco ſedes ſibi delegiſſe videantur; Cremonēſibus tamen comparati, Mantuaniſque, in edito atq; excelſo loco habitare ſine cōtrouerſia deprębenduntur. quibus de rebus Comum *inter* Orobiorum *ciuitates non iniuria à priſcis annumeratam fuiſſe, nemo iam amplius (vt ego quidem arbitror) rectè dubitauerit. Sed iam quæ de* Como *dicta ſunt, hunc habeant terminum: neque enim ego nunc huiuſce clariſſimæ ciuitatis vniuerſa priſcarum re℞ monumenta conor afferre: nam neque oratione complecti omnia poſſumus; neque opus eſt; quum præſertim* Benedictum Iouium Comenſem *hominem ſumma & doctrina, & ingenio prçditum ea omnia litterarum monumētis tradidiſſe; à viro eiuſdem ciuitatis ornatiſſimo* Franciſco Mario Fabro *oppido quàm libēter acceperim. Quare agite iam illa quoque hoſtiatim videamus; quæ me de cæteris duabus* Cenomanorum *ciuitatibus dicturum pollicitus ſum.* Ha℞ *igitur tertiā quā poſteriores* Brixiā *appellarunt; antiquiſſimis temporibus à* Cydno Liguris *filio fuiſſe cōditam, ſuperiori in conſenſu ex* Catulliano *carmine ſatis aperte demonſtrauimus: nō tamen totam à* Cydno *cōditam aſſeruimus; ſed eam duntaxat ciuitatis partem, quæ in collis molliter aſcendentis cupite poſita eſt. quum eam ipſam* Catullus *à cōditore* Cycneam *ſpeculam cognominarit: & priſci etiā autores tradāt (vt antea de* Como *iam diximus) fuiſſe hoc*

in more poſitum, inſtitutoque maiorum; vt veteres illi coloniarum duces editis in locis vrbes maxime cõderent: atque eas quidem adeo paruas, atque humiles, ut acropoles potius, vel oppida viderentur; quàm ciuitates; quas nunc cernimus ampliſſimas, ac locupletiſſimas. quẽadmodum latiſſime paret ex ijs, quæ de Roma, Neapoli; Florentia, Mediolanoque, tã Grẹci, quàm Latini *autores litterarum monimentis prodidere. quo circa non incõmode fortaſſe dixerim reliquam eiuſdẽ ciuitatis portionem, quæ ad radices collis illius plano in loco ſita eſt; pulcherrimiſꝙ mœnibus circunſepta, quamque idem ille poeta Cycnea in ſpecula ſuppoſitã dixit; ſubciſiuis deinde temporibus, diuerſis à regibus, exteriſque nationibus ſenſim auctam fuiſſe; atque amplificatam: quod quidem ipſum* Brixiæ *nomen aperte ſatis admodum indicat: quẽadmodum facile intelligi poteſt ex ijs libris, quos de rebus* Brixianorum *proximis hiſce diebus* Helias Capreolus *vir & totius antiquitatis, & bonarum litterarum ſtudioſiſſimus in lucẽ edidit.* Nos *autem miſſa hẹc facientes ne dum hiſce in rebus, quæ iam penitus ex aliorum ſcriptis clara ſunt, ac manifeſta; diutius immoramur; aut vobis moleſti ſimus; aut certe tempus parum ſuppetat; ad ea pertractanda quæ de* Bergomo *quarta* Cenomanorũ *vrbe dicere inſtitui: quando de* Brixianorum *rebus geſtis, vel antiquitatum monimentis, aut ſitu, aut opibus; aut copijs; cẹteriſque huiuſcemodi rebus ipſo* Helia *afferre in prẹſentia melius qđ poſſim, haud quaq̃ intelligam.*

Itaque iam demum me ad dulciſſimum patrię nomen totum conuertam: de quo ſi occultiora nõnulla, ac forſaſſe etiam plura dixero; q̃ de alijs antea fecerim; facile uos id mihi condonabitis: neque enim mihi eſt patria iocundius quicq̃, nec carius; iuxta illud Homericum.

Α᾽λλ᾽ ἀγαθὴ κουροτρόφος, οὔτι ἔγωγε
ἧς γαίη, δύναμαι κλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσαι.

itemque paulopoſt.

ὣς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
γίνεται. Verum enimuero quia complures noſtri generis viri ſanè doctiſſimi de huiuſce ciuitatis ſitu, deque maximis rebus geſtis permulta iam & conſcripſerunt; & nunc quoque nõnulli eiſdem de rebus haud pauciora, ſed prorſus ornatiora ſcriptorum monimentis tradere; nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clariſſima, & vna omnium uoce prędicantur: ob id & temporis breuitati, & inſtituto meo facturum me ſatis arbitror; ſi circunciſis ijs omnibus, quę mehercule etiam ex ſeſe apertiſſima ſunt, & manifeſta; de Bergomei nominis origine, interp̃tationeque abditiora quędam perſequar; vel non ita ſaltem peruulgata; vt merito cuiquam à nobis aut contemnenda, aut prætermittenda fuiſſe videri queant. Quam enim hęc ipſa noſtra ciuitas loci quidem & natura, & ſitu, ędificiorum autẽ cum deſcriptione, tum pulchritudine ſit nobilis; quàmque præcelſo in colle, atque conſpicuo, inter duos ſaluberrimos amnes Serium, ac Brembum condita; quis ueſtrum hoc ignorat? Nam quantũ prętereà

ſint eius agri fertiles,q̃ iocundi,quantaq; in his exiſtat vel frugum bonitas,vel hominum frequẽtia; aut quot vmbroſi nemorum ſaltus,quot ue colles fœcũdiſſimis vitibus conſiti, aut quot deniq; campi ſuapte natura terrenos,arboreoſq; fœtus benigniſſime ſubminiſtrãtes, equidem non modo uos,qui iſthæc cottidie contẽplamini,ſed nec vllos etiam noſtri orbis populos longiſſimis licet locorum interuallis à nobis diſcluſos, latere puto; ad quos ſaltem noſtrę vel vrbis,vel regionis fama peruenerit. Verũ,ne aliter atq; oſtenderam agere videar,pergã ad inſtituta. Principio igitur *quũ tres præſertim diuerſæ(quod uos quoq; minime ignorare arbitror)& antiquorum,& noſtrorum hominum diſcrepanteſq; de recta* Bergomei *nominis interpretatione,& origine,vel vt ſignificantius* Græci *dicunt* ἐτυμολογία, *ſententię paſſim circunferantur;è queis alij quidem affirmant à* Barra *peruetuſto* Bergomatis *agri oppido* Bergomo *nomẽ inditũ: quidam vero à neſcio quo* Gallorũ *duce* Pergamo *Celtica lingua* Pergamũ *id eſt(vt* Galeotus *interpretatur)montanã vrbem fuiſſe cognominatam: alijs vero placeat à* Pergamo Aſiæ *vrbe ortum duxiſſe:quis nõ ſatis videt? quis non intelligit? earum opinionum vel primam,vel nullam eſſe veram?* Quid *enim tam aut falſum,aut fide indignum,aut deniq; cõmenticiũ iudicari debet?quàm quod & incertum eſt?& ſumma in ſententiarum varietate, ac diſſenſione conſtitutum?* Primum *nãq; illud obiecerim chronica illa ex quibus*

id ſe deprompſiſſe affirmant; ἀνώνυμα eſſe, planeq́; incerta: quibus non eſſe credendum ſuperiori diſputatione ex Metaſthene Perſa *latiſſime demõſtratũ eſt.* Quid autem *eſt obſecro tam inſulſum? rudiq́; homine dignũ? quàm quod nõ ſatis explorate perceptum ſit; à nulloq́; certo autore traditũ: ſine vlla dubitatione(q̃d iſti faciũt) velle defendere?* Huc *accedit, quod in* Boſſianis *chronicis, in quibus de* Belionenſe *quodã* Mediolani *duce, cuius temporibus ferunt* Pergamũ *illum* Bergomũ *condidiſſe; neſcio quid ſcribitur; nulla prorſus huiuſce* Pergami *ſit mentio. poſtremo repugnant apertiſſime his opinionibus* Cato, Plinius, Ptolomæus, *alÿque nonnulli cum* Græci, *tum* Latini *rerum geſtarum ſcriptores eruditiſſimi, quędam præterea perantiqua vrbis epigrãmata; in quibus omnibus* Bergomum *vbiq́, non* Pergamum *ſcriptum annotauimus.* Verum *aduerſus poſtremas haſce recentium maxime hiſtoricorum opiniones(nam de priori oſtendã equidẽ paulopoſt qui ſit meus ſenſus) vt ſimplici quadam, ac pingui potius perſcrutatione, uel, ut maiores noſtri dixerunt,* Minerua *explicatas, nihil fortaſſe afferri nunc debuit; niſi etiam indoctis ſatiſfacere optarem. qui q̃d ſemel in chronicis quamlibet rudibus, & indocte ſcriptis legerunt: mordicus retinent.* Itaq́; *ex* Hebræorũ *quaſi quodam ſancto, auguſtoq́; fonte, ex quo* Cydnũ *etiam illũ principem* Cenomanorũ *autorem ortũ duxiſſe, heſterno ſermone clariſſime demõſtrauimus: noſtra omnis, de recta* Bergomei *nominis interpretatio-*

ne, manabit oratio. *Quid enim tam conſentaneum, ratum, firmũq; videri debet? quam cum Cenomanorũ atque Orobiorũ nomina (vt ſuperioribus diebus oſtẽdimus) omnino ſint Barbara, id eſt, Hebrça, Bergomũ quoq; cum ſit Cenomanorum Orobiorũ ciuitas, Barbaro prorſus, id eſt, Hebrço nomine fuiſſe nuncupatā: eiuſque* ἔτυμον *nequaq̃ ex Græca, aut Latina, aut Gallica, ſed ex omniũ vetuſtiſſima, ac ſanctiſſima Hebrçorũ lingua quçrẽdũ eſſe: quod cũ à nobis in prçſentiarũ ſit explicãdũ; video mihi neceſſe eſſe; vt quam ſæpiſſime inſuetas latinis auribus, aſperrimaſq; Barbarorũ (ita enim Hebræos appellare libet) voces proferam. verũ id uos vt æqui, ac boni conſulatis; operæpræciũ eſt. neq; enim ego accuſandus ſum: ſed aut ipſa fatorũ uis, euentuſque; aut ipſa potius rerũ humanarũ conditio improbanda: quippe quæ vel eum ſermonem barbarũ nobis effecerit: vel ciuitati ſaltem noſtræ nomen illud non Græcũ, aut Latinũ, ſed Barbarum penitus indiderit. Conabor tamen pro rerum, ac verborum obſcuritate, quoad fieri poterit, vt ea dicã diſtincte; atq; dilucide. Sed iam demũ rem ad ipſam veniamus.* *Bergomi igitur vrbis noſtræ nomen quum omnino Barbarũ ſit; non aliunde profecto, q̃ ex his tribus Hebræis vocibus* ברדים גון מעון BERADIM, GON, MON, *compactum fuiſſe; plane mihi videtur. ex quibus nimirũ qualis ipſa vel initio extiterit ciuitas: declarari nobis q̃ facillime queat, ni ea me ratio penitus fallit; quam Plato philoſophorum omnium (vt*

*mea quidem opinio fert) & eloquentiſſimus, & eru-
ditiſſimus, ex* Cratyli *ſententia eo in libro affert, qui
eſt de recta nominũ impoſitione; nomina ſcilicet adeo
perſpicuas eſſe rerum imagines; atque adeo rebus ipſis
eſſe ſimilia; vt quum ea quis enucleate intellexerit; res
quoque ipſas ſtatim agnoſcat. vnde quum* Bergomum
*quoque priſcis temporibus, vt per uetuſta quædã lo-
quuntur annaliũ monumenta; regia ciuitas fuerit; fa-
cile eſt intellectu; non incõmode à cõditore* Bergomũ,
id eſt, Gallorum *regiam vrbem, fuiſſe nuncupatam
quandoquidem apud* Hebræos *prima eius nominis
dictio, quæ eſt* BER; *à* ברד BARAD *ducta eſt. quæ
ſanè vox apud eos, quemadmodũ hebraicis inſtitutio-
nibus eruditi apertiſſime tradunt; idem omnino ſigni-
ficat; quod apud* Babylonios, & Aſſyrios Gallim, *ideſt,
vndas, ac fluctus: à quibus, ex* Xenophontis *ſententia,*
Ianum *patrem* Gallum, *eiuſque omnes poſteros epi-
theto paterno,* Gallos, *ideſt inundatos, vel ab vndis, aut
aquarũ illuuionibus ſuperſtites fuiſſe cognominatos,
nudius tertius clariſſime demonſtrauimus.* Cæterum
huiuſce Hebraici *verbi* BARAD *multitudinis nume-
rus eſt* ברדים BERADIM, *à quo ablatis duabus po-
ſtremis* ADIM *ſyllabis, remanſit prior* BER: *quę eſt
earum dictionũ princeps; ex quibus* Bergomeum *no-
men coalitum fuiſſe ſupra declarauimus: in quo certe
eandem obtinere ſignificationem exiſtimamus quàm*
GALLIM *apud* Hebręos *pariter &* Aſſyrios *habere
ſupra docuimus. cui ſanè rei maximam argumẽti vim*

afferre poteſt,illud ſaltem earum, quæ ab hiſce Gallis *emanarunt,gentium nomen; quod hebraice* עמברדים Hymberadim *rectius(mea quidem ſentētia) dici pōt; quàm aut græce* ὄμβροι, *aut* Latine, V*mbri.eſt.n. apud* Hebręos עם HYM *populus,porrò* BERADIM, *vt dictum eſt,idem quod* GALLIM*;id eſt, inundati, ſiue à fluctibus, aut aquarum eluuionibus ſeruati: de quibus ita apud* Solinū.*Gallorū,inquit,veterem propaginē* Vmbros *eſſe,*M.Antonius *aſſeuerat : eoſdem quod tempore aquoſæ cladis hymbribus ſuperfuerūt;* ὀμβρους *græce nominatos.vnde &*,M.Cato.*Ex his inquit,tradunt veniſſe* Ianū *cū* Dyrim *&* Gallis *progenitoribusvmbrorum.*Ex *his omnibus facile intelligi poteſt;illam* M. Catonis,*quam* Plinius *refert; de* Bergomei *nominis origine ſententiam,aliqua ex parte defendi poſſe.*Nam *ſi ad hūc ſenſum aſſeruit* Bergomates *ab eodē nomine à quo* Bara *quoque* vetuſtiſſimū Orobiorum *oppidū ſibi nomē adſciuerit.fuiſſe cognominatos:recte eum ſenſiſſe quis negets quū id ipſum etiam* Baræ *oppidi nomen,quod* Gallicum *interprætamur;ab eadē hebraica* voce BARAD,*ex qua* Bergomi *quoq; nomen compactū fuiſſe demonſtrauimus; deductum fuiſſe liquido pateat:* At vero *ſi ſecus eū ſenſiſſe quis affirmarit;nequa q̄ medius fidius intelligo; qua ratione,aut uia eam tueri opinionem facile poſſit: ſed hæc alij poſtea viderint.nolo enim in iis,quæ perſpicua mihi videntur;cōfirmandis longior videri, quā res ipſa poſtulet.*Altera *aūt* Bergomei *nominis pars,*

quæ eſt GO; haud quaquã(vt opinor)incõmode regia poterit interpretari. nãque גן GON, apud Hebræos verbum eſt, protegere ſignificans; a quo מגן MAGEN, ideſt, Clypeus, aut ſcutum ductũ eſt: quod priſcis regibus ac ducibus, regni atq; imperij tutamen erat: queadmodũ Naſo innuere videtur his verſibus.

Atq; Ancile vocat; quod ab omni parte reciſum eſt:
Q uemq; notes oculis; angulus omnis abeſt.
Tunc memor imperij ſortem conſiſtere in illo;
Conſilium multæ colliditatis init.

Hinc effectum arbitror vt ad hęc vſque tempora vſus obtinuerit, ut procedentibus regibus, ac ducibus, vel vrbium præfectis, Scutum, tanq̃ inſigne quoddã imperij pferatur. Q uocircà ea Bergomei nominis particula; quę eſt GO; recte (vt ego quidem exiſtimo) dici poteſt aut Scutata, aut Clypeata; quo quidem verbo vſus eſt Virgilius qui ait.

Inſequitur nimbus peditum; clypeataq; totis
Agmina denſentur campis.

Vnde eſt etiam apud Solinum ciuitas Clypea Africæ. verũ vt magis ſenſum exprimã è ſenſu; regiam ſiue regalem (vtroque. n. modo latine dicitur) interpretabimur. At vero poſtrema Bergomei nominis portio, quę eſt MVM; apud Hebręos מעון MAON, et MON, ſcribi, ſolet, ac proferri; ſignificatque, cũ oppidum, tum ciuitatem, & habitaculũ; quemadmodũ facile intelligi põt ex pſalmo, lxxxv, &, lxxxix. Q uãobrẽ hiſce tribus hebraicis dictióibus BERADIM, GON, MON,

per conciſionem duarũ ſyllabarum, vniuſque litteræ invnũ redactis, oritur dulciſſimũ illud atq; pulcherrimũ patriæ nomẽ ברגומען BERGOMON *q̃d latine rectiſſime iterptari põt, inundatorũ Clypeata ciuitas: vel, Gallorũ regia vrbs, quę à Gręcis* Ἀ'ρχεπολισ, *à recentioribus autẽ latinis cum princeps, tũ ducalis ciuitas appellari ſolet. Cæterũ hiſce ego pluribus nominibus vnã rem declarari uolo; ac definiri: ſed vtor, vt quàm maxime ſignificem; pluribus. quãq̃ p obſcura quidem multa ex ijs quæ diximus extitiſſe uideo: quæ tamen à me non ita dicta ſunt de induſtria; ſed inerat & in rebus ipſis iam obſolctis, quibus vbertas orationis adhiberi vix poteſt; & in verbis illis incognitis, inuſitatiſque iſth. c omnis obſcuritas. Quapropter quoniã ex his quibuſdã quaſi è ſcopulis noſtra iam enauigauit oratio; quod reliquũ eſt; quàm pauciſſimis abſoluã. Quũ igitur Bergomũ regalẽ veterum Gallorũ vrbẽ extitiſſe nomẽ ipm manifeſtiſſime doceat; porrò nomina rebus adeo ſimilia eſſe Plato affirmet, vt ſimulac quis nomina ſcierit, res quoque ipſas ſtatĩ agnoſcat; facile intelligimus ei aliquando ciuitati regiam poteſtatẽ ſiue, vt vulgato more loquar, ducalẽ principatũ præfuiſſe. Verũ enimucro quia eorũ tẽporum hiſtoriã, quæ ante Romanã Remp. fluxere; antiquitas aboleuit: illud reſtat; vt quæ huius rei, quam diximus, nomine ipſo ſignificari; poſſumus; monumenta explicemus. Conſtat itaque ex antiquorũ monimẽtis, atque hiſtorijs, quæ à Græcis chronica nuncupantur; vrbem*

noſtrā regibus quondā, ſiue ducibus, aut regulis paruiſſe: quod & adſignificant tum antiquorum ſtatuæ, atque numiſmata, tum permulti quoque elogijs exciſi lapides: de quibus tum dicturum te Marce *pollicitus es; cū ego* Cenomanorū *ciuitates perſoluiſſem.* Hic *aūt viri optimi nolite expectare; vt ego nunc vniuerſos* Bergomatū *duces, omniaque illorū facta cómemoré; vel ſi quid memoria dignū geſſerint; aut certe dixerint; explicem: neque enim opus eſt; neque pudoris eſt mei* Franciſco Bellaſino *viro doctiſſimo, & vtraque lingua optime prædito, tum vero maxime ſcriptori harū rerum diligentiſſimo, viuo, & incolumi me aut auctoré, aut prædicatoré monumētorū noſtrorū proficeri.* Sed *tamen ad confirmandā eam* Bergomei *nominis interpretationé, quā modo declarauimus; quattuor tantūmodo duces, quos quidé memoria teneo referā; nā qui cęteros ſcire optarint; eos ad diſertū, atque eruditū* Bellaſini *opus de* Bergomatū *rebus antiquis demittā.* Id *enim facile poterit, abundeque eis ſuppeditare quod requirent.* Itaque *prior ex ijs* Bergomeis *ducibus, quos mihi quidé nūc tenuis memoria ſuggerit;* Crotatius *ille eſt qué; cū eſſet regia atque illuſtri è familia, nobiliſſimiſque è parentibus genitus) tradunt hiſtoriæ tā multa, tāque præclara rei militaris facinora feciſſe; vt imperio, virtute, victoriaque totius* Venetæ *regionis principatum obtinuerit(nódū enim præclariſſimum* Venetorum *imperium cœperat)* Quibus *rebus adducti* Bergomates, *permotique, vt huius*

fortiſſimi,inuictiſſimique ducis rerum geſtarũ gloriã, ac memoriam virtutis ſempiternam futurorum hominum proli cõmendarent;defuncto monumentũ quam ampliſſimum faciendum curarunt. Itaq; erecta eo in tumulo marmorea columna,ſimulacrum illi quoddam egregie factum ſtatuerunt: quod quidam Plotatium, alij autem Crotatium,Bellaſinus vero noſter Plutonẽ appellatum fuiſſe cõmemorat. Poſterior aũt Bergomi dux huiuſce Crotatij filius fuit Lupus nominẽ:qui gẽ neris nobilitatẽ,geſtarũq; rerum gloriam,atq; imperij maieſtatem,quas à patre acceperat multis in Remp. meritis,conſtantiſſimiſq;,atq; optimis actionibus non modo confirmauit,atq; retinuit;verum etiam mirum inmodũ auxit,ampliauitq;.fuit enim cum continentię, fortitudinis,ac pietatis,tum diuini quoq; cultus,ac moralium virtutum omniũ exemplũ quaſi quoddam & ſpecimẽ. Eo ſiquidẽ duce autoreq; Bergomates noſtri Chriſti optimi,maximiq; cultum,ac leges, auſpicijs tamen, ac monitis diui martyris Alexandri Thebeæ legionis ſigniferi primum ſuſcepere. Quæ quidem ob merita vno omnium conſenſu inter Diuos relatus eſt; maximiq; ei honores poſt mortem decreti;in teſtimonium ſcilicet vitæ,pie,ſanctęq; inſtitutæ. Supſunt cæteri duo Bergomęi duces Gandulphus.ſ.ac Rhotaris: qui aliquot ſæculis poſt Crotatium,Lupũq; principes floruere:de quibus quoniam tum apud Bellaſinũ,tum etiam apud Paulum diaconũ accuratiſſimum eorum temporum ſcriptorem in quarto,ac ſexto Longobar-

dicæ hiſtoriæ libro latiſſime ſcriptum eſt; pretermittã hoc loco ea velle dicere, quæ & uobis notiſſima ſunt; & mihi ad cõmemorandum minime neceſſaria. Cum pręſertim memoria teneam; non ita pridem hæc uobis cõmõſtrata fuiſſe, atque oſtenſa à Iouita *illo* Rapicio *homine & ſummo dicendi ſtudio, & peracri prorſus ingenio, ac ſingulari doctrina prædito: quẽ ſcire omnes facile poteſtis, tum multis ciuibus noſtris, tum nobis pręſertim & ad ſuſcipiẽda, et ad ingrediẽda iſthęc politioris humanitatis, atque ingenuarũ artium ſtudia principem, & autorẽ, & magiſtrũ extitiſſe. Sed iam ſatis multa de* Bergomo *verba mihi feciſſe videor; quę tametſi & inuenta à nobis ſunt acutius; & dicta etiã fortaſſe ſubtilius quàm ut quiuis ea poſſit agnoſcere; tamen fretus intelligentia ueſtra diſſerui breuius; ac ſtrictius quàm cauſa deſideraret. nã me Sol ille pręcipitãs admonebat nę eſſem lõgior; vt tu quoq;* Marce *doctiſſime prouinciã tuã hodierno die explere poſſes atq; perficere.* Non *ſum tamen neſcius plurima in hũc ſermonem non eſſe collata: quæ &* Bellaſinus, *& alij nonnulli diligentiſſime perſequuti ſunt. illis namque propoſitum fuit de his ſingillatim ſcribere: nobis uero abunde ſatis fuit, breui hac diſſertione nonnulla perſtringere; quæ & vobis non iniucunda penitus forent: cæteris vero non admodum peruulgata viderentur.* Q *uamobrem quoniam ego penſum iam abſolui meũ, ſi ſine tua moleſtia fieri poteſt* M. Mauriti, *non modo petimus; verum etiam rogamus, atque expoſcimus; vt*

ea antiquitatum monimenta, quæ te allaturum ſpopō-diſti; anteq̄ Sol occidat; nobis exponas. Imo vero, *inquit ille, iubeatis: ſi quid poſſum, id totum uobis de-uoueo. nā qui poteſt eſſe moleſtum tempus? quod phi-loſophię, quodque eruditis hiſce collocutionibus impē-ditur? atqui ſi ſubciſiua hæc nobis diſſerendi tempora ſæpius darētur; nihil profecto eſſet quod ad perfruē-dum ſtudiorum noſtrorum voluptate præoptandum, mihi fore exiſtimarem.* Verum *facis tu quidem* Mar-*cili mi abundantia quadam humanitatis tuę; vt ea etiā à me roges; quę prætermitti abſq; nefario ingratitu-dinis nomine nullo modo poſſe videntur.* Nam *cū die-bus iſtis meo quidem rogatu, & impulſu de principe* Orobiorum *ortu, deſcriptione, ue, nec non & ſingulis eorum ciuitatibus plurima & diſtincte, & abundāter, & illuminate, tā rebus, quam verbis explicaueris; in-grate omnino fecerim, ſi meum erga te, fratreſq; tuos ſtudium, ac voluntatem, ijs præſertim in rebus, quibus* vel *maxime poſſum; declarare diffugiam. quāq̄ multis iam argumentis ea ſpero* vobis *non eſſe incognita.* Itaq; *nunc peruetuſta quædā huiuſce ciuitatis, ac re-gionis monimenta percurram: quibus & uobis optimi adoleſcentes, quoad fieri poteſt, morem geram: &* Bergomea *quoq; nobilitas, & ſi per ſe ſit ſatis clara; tamen his etiā quaſi quibuſdam luminibus illuſtretur.* Cæterum *vt id quàm cōmode agatur; & ne qua for-ſitan excidant; proferam in medium haud cōtēnendæ* vetuſtatis *libellum: quo omnia fermè nō modo noſtræ*

vrbis,ſed exterarum quoq; regionũ omnium, ac ciuitatũ epigrãmata peruetuſtis marmoribus inciſa, breuiter,& vt mihi quidẽ videtur,perdiligenter collecta ſũt; Quũ id dixiſſet Marcus,arrepto ſtatim volumine, ac ea tantum oculis colluſtrans quæ ad Bergomates ſpectabant; hunc in modũ effari cœpit. Diui martyris Alexandri optimi iuuenes templum eſt non longe ab ea vrbis parte , quam noſtri Citatellam populariter vocant; editiſſimo in loco ſitum; ſanè ſanctũ apud noſtrates,ac religioſum.ibi cõplura ſunt vetuſtatis monumẽta: è queis illud in primis extat P.Marij elogiũ marmoreo quodam: quadratoq; lapide, grandioribus litteris exſculptum: quo non facile dixerim vnquam me aliud vidiſſe aut pulchrius,aut elegantius: tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo. huiuſce vero lapidis talis eſt inſcriptio.

P. M A R I O
V O T.

L V P E R C I A N O
EQ. R. EQ. PVB. OMN.
HONOR. MVNICIPAL.
ADEPT. IVDICI DE SELECT.
SACERD. CAENINEN. COLL
FABR. CENT. DEND. M. B. PATRON.
CVIVS EXIMIA LIBERALITAS POST
MVLTAS LARGITIONES HVC VSQVE
ENITVIT: VT LVCAR IIIIINAE
REDEMPTVM A REP. SVA VNIVERSIS
CIVIBVS SVIS IN PERPETVVM
REMITTERET. HVIVS TOT ET TAM
INGENTIA MERITA ITA
REMVNERANDA CENSVERVNT:
VT EFFIGIEM IIIIV. PERPETVA
VENERATIONE CELEBRARENT.

L. D. D. D.

Quo quidem epigrãmate, cum ſit vetuſtiſſimum; apparet, vt inquit Bellaſinus: priſcis temporibus Bergomum Romanorum municipium extitiſſe. nã cum poſtremæ illæ quattuor epigrammatis notæ L.D.D.D. locum datum decreto Decurionum autore Probo ſignificent; porrò ij qui in municipijs publicã rem agebant; Ciceronis teſtimonio Decuriones appellarentur; eaque dignitate pollerent qua Romæ Senatores; facile eſt intellectu; vrbem hanc, quod Decurionum dominatu quondam paruerit; municipali iure priſcis illis Romanorum ſæculis viguiſſe. Id vero an prorſus verum ſit; non eſt nunc differendi tempus: ſed cum veſtro, tum aliorum iudicio diſcutiendum relinquamus. illud tamen non importune (vt opinor) affirmauerim: ex vicorum, oppidorumque nominibus quæ in Bergomati agro ſita ſunt; non antiquitatem modo Bergomatum, verum quàm gratus etiã Romanis hic ager olim fuerit; quàm facillime oſtendi poſſe. Siquidem Marianum, Catianum, Statianum, Mutianũq;, non niſi à Mario, Catio, Statio, Mutioq; deducta fuiſſe, memini ignotum eſſe arbitror. in queis fortaſſe non incõmode & Actianum quod nunc Alzanũ vocant, & Albinũ adnumerauerim. quorũ alterũ ab Actio, alterũ vero nõ minus ab Albo, quàm à Sp. Albino, aut ab A. Albino deduci poſſe manifeſtũ ẽ. Sed de his aliàs. hęc. n. admonẽdi mõ cã volui dixiſſe. tu q̃ti id facias, Marcili poſtea uideris. Eſt aliud ẽt prę foribus tẽpli non indecorũ epigrãma: ſed tñ mutilũ, & fractũ, tale quippe eſt.

NTIO. SEX. F. VOT. ALPONI
AE. M. F. SECVNDAE.
IO. M. F. VOT. MACRO. PONTIFICI.
M.F. VOT. MONTANO. IiiiiI. VIR. IiiI. VIR.

Extant præterea eō in loco tres alij miræ cuiuſdam venuſtatis & antiquitatis lapides. è queis primus hoc elogio eſt inſignis,

ATESTIA. I. D. L.
ATESTIAE
TERTIAE. PATRON.
BENEMERENTI. ET
CAPITONI BINETAE.
ET MARTIAE, ET PRIMVL.
DELICATIS. ET
TELAMIO CELERI
AMICO CARISSIMO.
ET ATESTIAE EGNATIÆ.

In ſecundo autem ita ſcriptum eſt.

V. F.
L. BLANDIVS C. F.
VOT.
IiiiiI VIR. ET.
AVGVSTALIS. ET
FLAMINALIS
SIBI ET
VALERIAE L. F.
RVSTICAE
VXORI.

Tertij vero huiuſcemodi eſt inſcriptio.

SPONSOR. L.
C. STATIO. C. L.
FAVSTO
NEGOTIATORI
ET
VITVLLIAE. SEX. F.
TERTIAE VXORI

In quo monumento obiter illud annotandum cenſeo; cõſueuiſſe veteres otium, & negotium per, T, ſcriptitare: quod ſecus multi nunc faciunt. Sed hæc alij viderint. Cæterum non procul ab ea diui Alexãdri ęde quam diximus ſacellum quoddã eſt diuo Petro Apoſtolorum principi dicatum; cuius in parietibus non inelegans elogium hoc inſpicitur.

C. CORNELIO
C. F. VOT.
MINICIANO
PRAEF. COH. PRIM.
DAMASC. TRIB. MIL.
LEGIONIS .III. AVGVST.
PRAEF. FABR. CVRATORI
REI. P. OTESINORVM
IIIIVIRO .I. D. PONTIFICI
FLAMINI DIVI CLAVDII
BERGOMI PATRONO
FLAMINI DIVI TRAIANI
MEDIOLANI
PLEBS VRBAN.

Quę quidem inſcriptio apertiſſime declarat cõſueſſe maiores noſtros, reclamante tamen recentiorum, quotidianaq́ conſuetudine, Bergomum per, B, ſcribere.

quod ego alijs quoq; in nõnullis veterũ inſcriptionibus ſcriptum animaduerti. cuiuſmodi illa eſt quam nuper Brixiæ cũ eſſemus, exſcripſimus: cuius hęc ſunt verba.

P. CLODIO P. F. FAB. SVRAE Q. FLAMINI DIVI TRAIANI PONTIF. IIVIR. QVINQVE TRIB. LEG. .II. ADIVTRI. PIAE. FID. CVRAT. REI. P. BERGOM. DATO. AB. IMP. TRAIANO. CVRAT. REI P. COMENS. DATO AB. IMP. HADRIANO

COLLEGIA. FABR. ET. CENT.

Quibus ex epigrammatibus quis non videt? quis non perſpicit? quàm facile commentitiæ illę recentium hiſtoricorũ opiniones refelli poſſint? qui aſſerunt huiuſce vrbis nomen nõ Bergomũ, ſed Pergamũ dici debere? quippe quod vel à Pergamo Aſiæ oppido, vel à Pergamo Gallorum duce emanarit: atq; etymon duxerit. ſed ó magna vis veritatis: quę contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominũ inſidias, ſe per ſe ipſam facile defendat. quàm enim tota hæc recens fabella, quàm eſt ſine argumento; quàm nullum inuenire exitum poteſt. nam ſiue ex antiquorũ elogijs petãtur ſigna; quibus maxime veritas illuſtrari ſolet; quæ nã illis ipſis, quæ antea expoſui; aut clariora, aut venuſtiora inueniri tandem poſſunt? ſiu patrum autoritas quęratur; quę nã obſecro maior? quę ſãctior? quæ præclarior afferri vnquã poteſt? quàm M. illius Catonis? quem Cicero ſtudioſiſſimum philoſophiæ, iuſtiſſimũ virum, optimũ iudicem, religioſiſſimũq; teſtẽ nũcupare ſolet? vt interea diſſimulẽ Pliniũ, Ptolomęũ,

*Trogúq; Pompeium,atq; è recentioribus complures: apud quos vbiq; Bergomũ,non Pergamum ſcriptum inuenitur:nec non & antiqua Bergomatũ aurea numiſmata in quibus ita ſcriptum eſt.*LVPVS DVX BERGOMI.*Sed ineptũ omnino eſt,de tam perſpicua iſtorũ impudentia pluribus verbis diſputare: quaſi aut res ipſa dubia ſit;vel obſcura:aut ea quæ hiſce de rebus ſubtiliter,& ornate à* M. Marcilio *diſputata ſũt; noſtræ vel confirmationis, vel approbationis indigere videantur.Q uare redeamus ad id,vnde diuertimus. Viſuntur igitur eiſdẽ in parietibus alij quoq; duo lapides;quorũ alter hiſce verbis,ac litteris inciſus eſt. alter vero eſt huiuſmodi.*

M. CAECILIVS M. F.	L. MAVESI
FIRMVS.	L. CORN.
BENDROPHORIS	Q. STATI
LEGAVIT	L. POMPO.

Aliud quoq; non longe à foro ſcimus eſſe Phanũ nobiliſſimũ quidẽ,ac ſanctiſſimum diuo Vincentio *martyri dicatum:quod templum in oculis, quotidianoque aſpectu* Populi Berg.*eſt poſitũ, eius itidem in parietibus monumẽta nõnulla poſita ſunt:quorũ prius tale ẽ.*

PVPIA. M. F. SECVNDA. V. F.
Q. SVLPICIO. Q. F. RVFO.
IIII VIR. Q. VIRO
Q. SVLPICIO Q. F. SEDATO.
IIII VIR .I. D. FILIO.

Poſterius autem hunc in modum ſe habet.

L. CLVVIENVS. L. F. ANI
CILO
BALNEVM. ET.
AQ. VAS. DEDIT.

Sed tamen ea quæ ad ædem diuę Agathæ ſunt epigrãmata, nulli aliorum vel antiquitate, vel pulchritudinę cedunt: nam in altero ita ſcriptum eſt.

P. RVBRIVS
THEOPHILVS
PAEDAGOGVS
RVBBIAE. SIBI. ET. SV.

In altero autẽ hi quàm pulcherrimi leguntur verſus.

PVDENS M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS
PROCVRATOR ERAM LEPIDAE MORESQ. *Regebã*
DVM VIXI MANSIT CAESARIS ILLA NVRVS.
PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Eſt alia etiam apud diuũ Michaelem, quem noſtrates dicunt Putei albi; peruetus hæc inſcriptio

IOVI
O. M. ET. DIS.
DE ABVSQVE
IN MORTALIBVS.
C. VALERIVS
VALENS
L. M.

Alium quoq; lapidem, memini me quondam in ædibus ſplendidi, ac nobilis viri Ioannis Iacobi Vlmæi in hãc ſententiam legere ſoli tum.

D M

VIBIAE

VARIAE

CAETERIS

Et hęc quidẽ ſunt antiqua huiuſce ciuitatis monumẽta. quæ vero in vrbe Bergomatis agri villulis, atq; oppidis cõtinentur (quoniam Sol ad occaſum properat) quàm breuiſſime potero expediã. Itaq; primo ab vrbe lapide, eo in pago qui Adbaſte dicitur; epigramma quoddam litterulis quidem corroſis, ſenioq; nutantibus, ſed tamẽ erudititiſſime ſcriptum ita legitur.

M. CABARSVS
PATIENS DEDIT
XXX. ET. PRO FVNDI
DE ... VSVRIS Xiii. QVOT
SI IVVENATES EIVS
NECLEXERINT FILIO
EIVS RETERE DEBE
BVNT XXX. AVT
SI QVIS HERES
FVERIT
POSIT FILIVS.

Quo in elogio permulta profectò notatu, ac cognitione digna ſunt. quæ nihilominus propter anguſtias temporis, tum etiã quod ea Bellaſinus noſter vir & doctus, & harũ rerum explorator diligentiſſimus luculente admodũ, ac diligenter expoſuit prætermittã: pergamq; ad reliqua.

Albini igitur talis eſt inſcriptio.

P. FVRIVS P. L.
HILARVS VIVIR
VIVOS SIBI FECIT
ET FVRIAE. P. L.
A L. C E.

Itemq; apud Mutium ſiue rectius Mutianum inſigne hoc epigrama conſpicitur.

CAPITONI SPIRATIO
RVSTIAE P. F. MAXIMAE
MATRI. Q. CALLIDIO L. F.
MAGIO FRATRI. SEX.
CALLIDIO L. F. FRATRI
DVLCISSIMO.

Rurſus apud Bulgarum duo hi extant lapides. vnius talis eſt ſcriptura.

NEPTVNO SACRVM.
.M.
DVNILIVS. HOMO.

Hæc autem alterius inſcriptio.

PONTIVS CORNELIVS
CRIPONIVS
T. F. I. S.

Præterea apud Craſſobium huiuſmodi è marmore extat lapis.

C. CORNELIVS. C. F. VOT.
CALVOS. VIVOS. SIBI
ET L. CORNELIO C. F.
VOT. FRATRI H. M. H.
N. S.

Lurani quoq; in ſacello diui Lini tale eſt epigramma.

D. M.
B AELIO TAVRO QVI VIXIT
ANN. XXI. DIES XXXXV
FANNIA SEVERA MATER
FILIO PIENTISSIMO ET
SIBI ET AELIO LVCIO
MARITO RARISSIMO
V. F.

Itemq; hoc apud Martinengum.

MINERVAE
L. LONGINVS
MAXIMVS
EX PERMISSO
AELIORVM
V. S. L. M.

Sacellum præterea quoddam eſt diui Pauli, altiſſimo in monte admodum edito loco poſitum: quem locum vulgus Argon nominat. ibi duo hęc ſunt monimenta; quorum alterum hac inſcriptione inſignitum eſt.

H A D R I A N
L. P R I S C V S. S I.
T. L. H A D R I A N O
L. H I L A R O P A T R.
N O. T E S T A M E N T.
S C R I P S I T F I E R I Q.
I V S S I T.

Hac vero ornatum eſt alterum.

M. S E R T O R I V S
M. L. F A V S T V S
S I B I E T
S E R T O R I A E. M.
B E N I G N A E.

Barrianum quoque vetus oppidum & nobile decimo ab vrbe lapide ſcitis eſſe plenum clariſſimorum monumentorũ. id. n. complures è noſtris antiquum illud Orobiorũ oppidũ Barra eſſe arbitrantur; a quo Bergomates fuiſſe cognominatos Catonẽ ſcriptitaſſe autor eſt Plinius: ſed de eo ſatis, ſuperque dictum eſt à te Marcili. in eo loco nuper nõnulla veterũ monumenta repta ſunt; atque in primis lapis quidã marmoreus, mãcus tamẽ, ac mutilus; cuius in extrema tabella cælatum erat armẽtũ, paſtoreſque haud pauci tauros naribus, atque auriculis trahentes: apparet autem nũc epigrãma

hoc exæſis prioribus partibus verſiculorum: ac dimidiatis ferè hunc in modum.

P. R.

IiiiiI. VIR

Q. R. VERECVNDO. VR.

ET. VIBIAE. Q. L.

VERECVNDAE

T. F. I.

Extant eodē in loco alij etiā duo lapides, ac in primo quidem ſcriptum eſt.

MARTI. MINERVAE.

In ſecundo autem ita legitur.

DOMITIO. L. F.

VOT

MONTANO.

At vero poſtremum omnium monimentorum quę quidem ad manus meas puenerint; illud eſt quod nuper in agro Aſteꝛani inuentum eſt tale.

L. Q VINCTIO

L. L.

ORESTI

Hæc igitur ſunt ornatiſſimi iuuenes egregia illa veterum monumenta, noſtræꝗ ornamenta ciuitatis; quæ hodierno in cōſeſſu ex me voluiſtis audire. quibus rebus tametſi hæc ipſa vrbs ſatis clara, atꝗ admiranda videri poteſt; ego tamen neque hac re, neque originis nobilitate, neque imperio, neꝗ frequētia clariſſimarū familiarum verius, præclariuſque, ac magnificentius

tam illuſtrari arbitror; quàm quod optimis artibus, atq; ingenijs omni ſtudiorũ genere ꝑpolitis; & quod propè caput eſt omniũ; religiõe, moribus, ac Dei *optimi, maximi cultu, omni quidẽ tͤpe ita floruerit; & nunc etiã maxime vigeat; vt iure optimo poſſit cum quauis illuſtriũ ciuitatũ ex æquo cõtendere.* Enim *uero quàm multos è noſtris ciuibus patrũ memoria, quàm multos noſtra, cũ rei militaris gloria, tum diuinarũ quoq; humanarũq; rerũ omniũ cognitio, atq; eloquentia, in amplißimo & laudis, & dignitatis gradu collocarint; nõ hercle facile dixerim nã quũ ĩnumerabilia ferme habeamus huiuſcemodi clarißimorũ hominũ exẽpla; quę nam tanta poteſt eſſe dicendi vis, tãtaq; copia? quæ rẽ tam magnam, tam variã poſſit, aut ingenio, & viribus ſuſtinere? aut memoria, & oratione cõplecti? proinde vt hæc omnia prætermittã; quæ & audiſtis ſæpe; & (vt arbitror) etiãnum tenetis animis; Quæ nã vnq̃ obſecro ciuitas, aut proprijs ciuibus, aut patriæ ſuæ beneuolis præcipue, atq; inſigniter diligendis magis pia grataq; extitit? Quæ vero aut veniẽtibus malis fortius obſtitit? aut quę iam aderant, patientius tolerauit? pertulitq;? nulla vnq̃ profecto, mihi credite, in rebus publicis, domeſticiſq; prudentior; nulla ad rectißima optimarũ artiũ ſtudia propenſior; nulla deniq; erga* Deorũ *ĩmortaliũ curã, cerimoniãq; religioſior inuẽta eſt. teſtes ſunt locupletißimi, ac certißimi vtriuſq; ſexus penè ĩnumerabiles vita, ac moribus ſanctißimi ex hominũ genere in cœlũ recepti. qua de cauſa effectũ ar-*

bitror, vt noſtri homines de numinibus, ac patria pie meriti, ad omnes artes ingenioſiſſimi euaſerint: quale Pindarus *olim* Rhodijs *à* Pallade *ob exhibitos ſibi primũ naſcenti ab eis diuinos honores, conceſſum fuiſſe canit. Sed quorſum hæ tam longe, & nõ ſine inuidia, ac fortaſſe etiã quorundã cõtẽptu, ſi apud alios, quàm apud vos loquerer; repetitæ patriæ laudes? nempe vt vos adoleſcentes, quos vt filios diligo: qui & nobiles eſtis: & rectiſſimis quoq; ſtudijs, atq; optimis artibus dediti (adhuc .n. patitur veſtra humanitas me qđ ſentiã libere dicere) ad maiorũ veſtrorũ imitationẽ excitẽ. noui .n. vos: noui patrẽ, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit: noui domũ, nomẽq; veſtrũ: ſtudia denique generis, ac familiæ veſtrę: virtutis, humanitatis, plurimarũ artiũ, atq; optimarũ, nota ſunt mihi omnia. Itaq; faciã vt imperatores inſtructa acie ſolent; quãquã paratiſſimos milites ad prędiandũ vidẽt; vt eos tamẽ adhortantur: ſic ego vos ardentes, & erectos nõ cohortor ſolũ; ſed planè etiam rogo atque obteſtor: vt tota mente, omnique animi impetu in virtutẽ, doctrinã, patriæq; veſtræ gloriã, ac honorẽ incũbatis. nihil eſt .n. quod vobis maiori fructui, ſplendorique eſſe poſſit; nec quicq̃ ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut glorioſius; quã de* Rep. *vt inquit* Cicero, *bene mereri.* N*am cũ omnia breuia ſint, fugacia, & caduca; virtus tamẽ eſt vna altiſſimis defixa radicibus; quã nulla vis eripe; nulla fortunę procella impellere in ſcopulũ põt.* H*ęc maxime illuſtratur magnis, in patriã meritis; hanc*

omnes appetunt;amplectũtur vniuerſi;qui ſeſe patrię qui ſuis ciuibus,amicis,qui laudi,qui gloriæ;nõ q ſomno,& cõuiuijs,& delectationi natos arbitrantur. Hãc *igitur retinete quæſo iuuenes;quã vobis tãquã hæreditatẽ maiores veſtri reliquerunt.nãque ſic habetote; omnibus qui patriã ſuis cõſilijs, laboribus, litterarum monumentis defenderint;cõſeruauerint;illuſtrarintue; certũ eſſe in cœlo(vt docti oẽs,ac ſapiẽtes loquuntur) ac definitũ locũ:vbi beati ſempiterno ęuo fruantur. Quas ob res pergite,vt cœpiſtis,ornatiſſimi adoleſcẽtes;vt eã ingenij facultatẽ,quam cõplexi eſtis maximã; teneatis:perficiatiſque:qua & vobis honori,& amicis vtilitati,& patriæ tandem huic noſtræ,totique Chriſtianę* Reip.*emolumẽto aliquãdo eſſe poſſitis. V*ẽrũ *iam ſatis,ſuperque vſus ſum veſtra humanitate:itaque quoniã iam adueſperaſcit;ſurgẽdũ cenſeo. Quũq́ id dixiſſet:ſurrexerunt omnes pariter:et ſimulac vale dixerũt (erat enim extrema iam diei hora) domũ cõtinuo læti,atq́ alacres rectà conceſſerunt.*

Caſtigationes eorum errorum, qui inter deſcribēdum minus animaduerſi ſunt.

Folio primo à tergo.verſu.xix.cuiuis.

Fol.iij.à facie.ver.ij.clariſſimos.ibidē.ver.xxv.Virgilianos etiã luſus,

Fol.vij.à fa.ver.xv.ſcriptum reliquit.ibid.ver.xxiiij.
Marce Mauriti fas mihi eſſe.

Fol.x.à facie.ver.xxv. ὄϱοσ .ibid. ver.xxv.Atq.ibidem à tergo.ver.xxvij.ſic lege:vti Comi,Bergomi,Liciniſori,& aliquot circa populorum.

Fol.xv.à tergo.ver.xiiij.ſic lege.emanaſſe Italiã falsò exiſtimauit græca cum leuitas,tum fabuloſitas.

Fol.xix.à facie.ver.iiij.neſciunt.

Fol.xxiiij.à tergo.ver.xiij.phyſicis.

Fol.xxviij.à facie.ver.vi.ſtudiorum.

Fol.xxix.à facie.ver.xvij.illuſtriũ.ibid.à tergo. ver. xxiij.recenti.

Fol.xxx.à facie.ver.x.aſciſcat nomina.

Fol.xxxi.à facie.ver.xx.ad læuũ Thyberis.

Fol.xxxij.à tergo.ver.i.Armenia.

Fol.xxxiij.à ter.ver.viij.Erythręũ.ibidē.ſed an recte

Fol.xxxix.à tergo.ver.i.dicens.

Fol.xl.à facie.ver.xiij.GERMEN.

Fol.xli.à facie.ver.vij.mirari queo;

Fol.xliij.à tergo.ver.ij.dele,iſthæc.

Fol.xlvi.à facie.ver.xvij.qui egreſſi ſunt. ibid.à tergo.ver.xxiiij.eſſent.

Fol.xlviij.à ſacie.ver.ix. Cednorum ſamiliæ; quam hiſce.

Fol.xlix.à ſacie.ver.xix.CYGNVM.

Fol.l.à tergo.ver.xxiij.Cydni auo.

Fol.lij.à à ſacie.ver.v.quamq; poſteriores.

Fol.liij.à ſacie.ver.ij.imperiorum.

Fol.lx.à.ſacie.ver.v.apud Alpes,ibid.a ter.ver.xi. ſic lege: Κωμόϖολιν vocãt.& in fine eiuſdẽ ver. dele:dicunt.ibidẽ.ver.xvi.Huic ego.

Venetijs per Bernardinum Vitalem Venetũ
Anno Salutis. M. D. XXXI.
Menſe Octobri.

Hoſce libros ne quis alius intra.x.annos audeat impreſſioni ſubijcere; aut alibi impreſſos venundare; SEN.VEN.decreto cautum eſt.

Καλὴ ἡ ἐκ τῆσ ἀρετῆσ φιλία.

Eaq; demum firma eſt, ac ſtabilis.

BIBLIOTECA R. RONCHI